

geníja

TAVČAR

V ZALI

Genija d.o.o.
1000 Ljubljana, Litijska cesta 12/a
Telefon: 051 415 616
Splet: www.genija.com
E-pošta: info@genija.com

Ivan Tavčar
V Zali

Za založbo: Blanka Jarni
Računalniška postavitev: Dubravko Gecan

©Genija, d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32(0.034.2)

TAVČAR, Ivan, 1851-1923
V Zali [Elektronski vir] / Ivan Tavčar. - El. knjiga. -
Ljubljana : Genija, 2012

Način dostopa (URL): www.e-knjiga.si

ISBN 978-961-280-025-3 (ePub)
ISBN 978-961-280-026-0 (mobi)
260777216

Ivan Tavčar

V Zali

2012

Tudi za brezplačne knjige veljajo avtorske pravice.

Vsa besedila na portalu e-knjiga.si so objavljena z dovoljenjem avtorjev, oz. lastnikov avtorskih pravic.* Pridobljena dovoljenja veljajo izključno za objavo in distribucijo na portalu e-knjiga.si. Ni dovoljen prenos e-knjig, besedil ali slikovnega materiala na druge spletne naslove, reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba v kakršnemkoli obsegu ali postopku.

Za osebno uporabo naše e-knjige lahko uporabljate neomejeno. Namesto nepooblaščenega razmnoževanja datotek vas prosimo, da vsako novo kopijo prenesete ali delite neposredno s našega portala. Na ta način boste prispevali k nadaljnjemu razvoju spletne knjižnice e-knjiga.si.

**za besedila, ki so v javni lasti dovoljenja za objavo niso potrebna. Javna last je oznaka za vsak izdelek, za katerega nihče ne uveljavlja lastniških pravic. Še vedno veljajo pravice za grafično podobo in računalniško postavitev knjig objavljenih na portalu e-knjiga.si*

Sneg, ki je še pred malo dnevi pokrival strme bregove, topi se ob vročih poljubih burnega juga, ki buči malone vsako jutro okrog gorskih vrhov.

Otajalo se je tudi lice zbujeni zemlji, in že sili po sončnih mestih na dan ponižni prvi cvet, prav kakor bi ne mogel čakati prihajajoče vesne. Oživé se z novo močjo vrelci, in po vseh melinah curlja iz ruše, prav kakor da umirajoča zima joče zadnjo solzo, katera se nekaj hipov pred smrtjo utrne tudi človeškemu očesu. Potok v dolu narašča in se zamolklo zveneč trga med skalovjem, da bobni in šumi tesna dolina.

Tudi naša starodavna Zala se je zbudila iz dolgega zimskega spanja. Brstje se ji odpira po bukovih šumah, tako da so vsako jutro nje vrhovi bolj in bolj zaviti v svetlo, prvopomladno zelenje. In vsako jutro se prebudi v tem zelenju brezštevila tolpa krilatih pevcev, ki so v Zali trpeli lakoto in mraz v dolgi dolgi zimi, ali pa se ravnokar povrnili s toplim jugom v kraj, kjer so nekdanj spomladi nosili gnezda svoja. Izmed vseh prva se zbudi drobna taščica, in kakor srebrn zvonček gostoli nje močna pesem visoko z vitke jelke v pozdrav mlademu jutru, ki že kaže zorni svoj obraz izza mračnega hribovja. Takoj se oživi ves roj, oživi se veja za vejo,

povsod vse prepeva, vse žvrgoli in kliče zlato sonce z nebeške postelje, kjer leži le predolgo.

In končno – na suhi veji, s katere se odpira pogled v globoki dol, zbudi se gozdne perutnine vladar – divji petelin, prevzet od sladke ljubezni, ki je kakor vsemu svetu vladarica tudi njemu. Po svoje zapoje večno pesem o ljubezni, toda če je nisi že prej čul, te pesmi, ne zaslišiš je v tihem logu, nego samo meniš, da padajo kje na trd kamen kaplje z mokrega vejevja. In takrat je resnično krasno v stari Zali! Vzlic hladnemu jutru se ogreje lovcu kri v žilah. Po temni lozi stopa, komaj kroti srce in skoro dihati si ne upa, samo da bi zalezel zaljubljeno ptico, ki je od strasti in ljubezni slepa in gluha, in to tudi proti nevarnosti in smrtonosnemu orožju! Ljubezen nam je vsem v pogubo, tako mladeniču, ki se je zagledal v cvetoči obraz cvetočemu dekletu, tako ptici na zelenem vrhu, pojoči pesem ljubezni in vabeči grahasto družico na svatbo v prvi pomladi!

Od tedaj je dvanajst ali štirinajst let. Meseca aprila sva z gospodom Andrejem, kaplanom v Lučinah, hotela postaviti svoje šotore na vrhu Zale. Skoro je sonce nekoliko pripekalo, ko sva se s svojo družbo pehala vkreber na zeleni vrh. Z nama so bili zgolj lovci kmetskega rodu, vsi bolj slabi gospodarji, pa toliko bolj vneti za lov in za vse, kar je v zvezi z njim.

Dolg, koščen mož je nosil dobro založeni tovor, da bi ne stradali v gozdni samoti. In to ne tedaj, ko se v strašno dolgi noči pričakuje zaželeno jutro, in ne takrat, ko se po srečnem ali nesrečnem lovu odpočijeta duša in telo od razburjenosti, ki razvneumlje

lovca, če pleše okrog črne hoje, s katere kaplja zaljubljene ptice zaljubljena pesem.

Obraz omenjenega nosača je bil zelo značilen in je kazal nekaj tistih črt, ki se drugače le takrat prikazujejo na obrazu človekovega, če joka. In res se ti je zdel ta človek, kakor da hoče vsak hip prav milo zajokati. To se je dalo pričakovati tembolj, ker je mož do malega pri vsakem koraku prav iz pljuč vzdihnil, kakor bi mu skrivna toga razjedala srce in dušo. Radi tega vtisa, katerega je napravljala zunanost, ali pa morda radi istinitih nadlog, katere mu je donášalo obiteljsko življenje, o katerih pa ni rad govoril – toliko rajši so govorili drugi o njih – prijel se ga je pridevek »žalostni Miha«. In za takega ga je poznalo vse žirovsko pogorje.

Žalostni Miha nam je nosil tovor tisti dan in je pred nami ječal po strmem kolovozu navpik po zelenem bregu. Pazili pa smo nanj, da ni korakal prehitro, ker bi sicer preveč zaostali. Prav tako pa smo tudi pazili, da ni stopal prepočasi, sicer bi on preveč zao stal za nami. Trudil se je poštenjak, da bi nas ugnal s hitrico, trudil pa se je tudi, da bi zaostal tako mimogrede in za grmičevjem skrit dobil prost trenutek, po katerem so hrepenela žejna usta njegova.

V takem trenutku je bil žalostni Miha s svojim tovorom kakor blisk pri tleh in je kar najspretnije preiskal koš od vrhu do tal in od tal do vrha. In ni ena steklenica, če je hranila jagodovec, bezgovec, sadjevec ali kaj druge tekočine, ki v mokrem jutru toli prijetno ogreje prazen želodec, ni odšla njega vestni in vsestranski preiskavi. In gorje ji, če ji zamašek ni trdno tičal v ozkem vratu! Takoj jo je imel Miha popolnoma v oblasti in zdajci ji je pretipal srce in obisti, vtopil svojo žalost v žganju in prezgodaj izpil, kar ni bilo namenjeno njemu. Če pa je tekel v bližini studenec, tedaj je nosač Miha izpraznjeno steklenico vestno natočil z vodo, da je bila polna kakor vse druge.

Ko pa so tovariši pozneje odprli steklenico in je iz nje mesto pekoče pijače pritekla kalna in pregreta studenčnica, tedaj se je Miha rotil na vse svetnike, da se je morala dekla doma zmotiti in da je namesto »pijače« natočila v steklenico kalne in ničvredne vode.

Tudi danes je Miha poskušal, da bi zaostal in preiskal našo zalogo, katero je nosil težko na hrbtu.

»Tukaj se odpočijem! Prav malo!« izpregovoril je hipoma in obstal. »Preklicano je težko, in obramnice mi kar režejo v meso. Le hodite počasi, takoj sem zopet za vami! Saj se še živini dovoli počitek, ko orje ves dan, nikar božjemu človeku! Ali ni res taka, gospod Andrej?«

S prav milim očesom je vprašal kaplana Andreja, in menili smo, da se mu sedaj in sedaj ulijó solze po zagorelih licih.

»Prav, prav, pa počivajmo!« odgovori gospod Andrej lahkodušno. »Časa je še dovolj. Sedaj še tri ni, in ne bode pol ure, pa smo na vrhu. Sedimo; tukaj je suha rušnja, da se lahko sedi na nji.«

»Če se ne motim,« dostavim jaz, »teče tu nekje v smrečju studenec, ki slovi po vsem pogorju. Na tem mestu se bode tedaj počivalo prav prijetno. Na tla s košem, Miha!«

»Zaradi studenca ne bode hotel, haha!« zasmeje se šepasti Tinče. Bil je važna oseba, in s sabo smo ga vzeli, da bi hodil poslušat, če je na večer priropotal petelin v smrečje ali pa če je v jutru že klepal na svoji veji.

In Jernač izpod Skale, ki je bil tudi z nami, dostavil je: »Počitek bi ti že privoščili, Miha, ali zaradi studenca te ne smemo pustiti zadaj! Saj veš, kako je! Noč bode hladna, in vrag pij potem motno tvojo studenčnico!«

Miha je bil že odložil svoj koš in je rahlo odgovoril: »Le pojdite, le pojdite! Prej bodem na vrhu nego vi! Tudi je nevarno za

gospôdo, ki je mečja od razgretega voska. Vsakomur ni dano, da bi v tem mrazu smel posedati po hladni zemlji. Moj oče je tako umrl. Pijan je bil in zaspal je pod jablano v prvi pomladi. Ko se je prebudil, pa je tičala pljučnica v njem. Teden dni pozneje je že ležal pod zemljo, in ostali smo za njim lačni in raztrgani otroci! Da se Bog usmili! Na noge torej, gospodje, takoj sem za vami! To niso časi, da bi se človek prehladil!«

»Če pa se prehladiš ti?« vpraša Jernač osorno.

»Ljubček moj, meni mraz ne škoduje! Moja koža je nekaj posebnega; verujte mi, da mraz ne gre vanjo!«

»Tvoj želodec je nekaj posebnega,« poroga se mu Tinče. »Ali danes ne izpiješ našega žganja, in to tako gotovo ne, kakor mi pomagaj Marija devica z Gore ob moji smrtni uri! Če meniš, da te le za trenutek pustim iz oči, motiš se. Oprtaj in stopaj pred nami!«

Globoko vzdihnivši, oprta Miha težko breme in polglasno zagodrnja, koliko lepše je hoditi po bregovih in strminah, če so pleča prazna in če ne tiči na njih preobložen koš, kakršnega mora nositi danes. Ugovori mu niso koristili. Moral se je otovoriti in zopet je sopihal pred nami kakor obložen mezeg v laških gorah. Tinče pa je prežal ostrih pogledov za njim, da mu ni bilo mogoče stopiti za grm in vzeti polne steklenice iz napolnjenega koša.

Okoli štirih smo bili pri vrhu, tam, kjer iztezajo stari borovci svoje grčavo vejevje proti nebu. Ko smo prihajali bliže, spustil se je z borovja velikan – petelin, zaplapolal z orjaškimi perutmi, raztegnil zelenobleščeči vrat, veličastno se dvignil v zrak, odplul čez globoko dolino in onostran počasi sédel v smrečje, ki osenčuje dolgoraztegnjene bregove samotnemu Žirovskemu vrhu.

»Oh Bog, kako ga je škoda!« zakliče šepasti Tinče. »Da nismo krenili po drugem potu! Tu pa bi bil v jutru pel, da bi se bilo čulo

četrť ure daleč. In kako bi se bil zalezal! Od borovca do borovca! Otroče bi ga zalezlo! Kako ga je škoda!«

»Morda je proti večeru zopet tu!« tolaži ga Jernač izpod Skale.

»Vrag bode tu, pa ne petelin!« jezi se prejšnji. »To vse je zakrivil ta šment, ta žalost, ta Miha, ki mu je vsak pot pretežaven ter bi se rad na vrh Zale pripeljal v kočiji! Pa ostani doma pri svoji ženski, če si ne upaš prinesiti take malenkosti po vsakem potu v Zalo!«

Miha nekaj časa ugovarja, da je laže poslušati peteline nego nositi tovore – ali Tinče mu ne dá do besede, nego zakriči: »Sedaj pa še kriči in vpij, da nam celo odženeš kakega petelina! Meniš li, da jih je toliko kakor muh? Mólči torej! Če hočeš z nami v Zalo, mólči, in to si zapomni!« –

Na tratini najvišjega vrha smo obstali in se pripravljali na prenočišče. Sklenili smo prenočiti pod milim nebom. Saj drugače tudi nismo mogli, ker je najbližji stan – Mrakova hiša – precěj daleč. Prenočevanje pod nočnim nebom pa tudi ni kdo ve kako težavno. Tinče in Jernač sta napulila mehkega mahu, katerega je v Zali obilo, bodisi na tleh, bodisi na drevju. Takega mahu sta nanosila v tabor in pripravila mehka ležišča. Žalostni Miha je moral v gozd, da navleče kuriva. V Zali je vse polno suhega vejevja, pripravnega za kurjavo; lovcu pa je vendar silno neprijetno, če zalezuje petelina in mu pri vsakem koraku zavrešči suhljad pod stopalom, da je treba največje paznosti in spretnosti, če hoče zadeni temno ptico.

Miha je vlačil in vlačil. Navlekel je dva velikanska kupa, da bi bili z njima lahko zapalili dva mogočna kresova.

Vtem se je bližalo sonce zatonu. Ozračje je bilo jasno, in skoro pred nami je kipel proti nebu okrogli Blegaš, in beli sneg mu je še pokrival široko glavo. Za njim je gledal izza Starega vrha

železniški Ratitovec, za tem pa nebeški Triglav s snežno belimi goličavami. Bolj na desno stran pa so zapirale obzorje sive Kamniške planine, in stari Grintovec, v katerega vznožju so tedaj že tudi peli petelini, stražil je nad njimi in tiščal svojo glavo visoko v oblake.

Z gospodom Andrejem sva sedela na mehkem mahu in srebala slab čaj, katerega nama je skuhal žalostni Miha ob majhnem ognju. Srebala sva čaj in zadovoljno zrla v krajino. Tam pod Blegašem nad globokim Karlovcem se je že mračilo; sence so se raztezale iz doline v dolino, od jarka do jarka, objemajoč selo za selom, dokler se niso pritihotapile tudi do naše Zale in nje gorskih sosedov. In skoro tedaj se je utrgala tam na Žirovskem vrhu črna lisa izmed smrečja. In v večernatem obzorju je rasla in rasla, dokler ga nismo opazili na prosto oko, krilatega vladarja naših gozdov. Z dolgim vratom predse štrleč pomikal se je počasi v zraku, plul proti Zali, bliže in bliže ter se končno spustil v borovje na Zali, malone tako blizu, da smo čuli hrušč in plapot, ko je sedel na drevo.

»Ta je naš!« vzklikne Tinče. »Skoro vem, na kateri borovec je padel. Od borovca do borovca, in pod njim ste, gospod Andrej, da ne veste, kdaj ste tja prišli!«

»Če bode le pel,« odgovori gospod Andrej.

»Že poznam nebo! Tako jutro bode, da bodo peli vsi!« zatrdi Tinče. »Ali sedaj morava z Jernačem v gozd, da poslušava, koliko jih priropota ta večer in koliko se jih oglašča.«

Jernač in Tinče nato odideta. Miha zapali ogenj na dveh mestih; na sredi pripravi ležišče, tako da je ležečega prijetno grelo od leve in desne strani. Miha je kuril in kuril. Visoko je plapolal plamen, in ker ni bilo sape in ker je bilo lesovje suho, naju dim ni nadlegoval. Vedno še sva z gospodom Andrejem zrla pódse v

krajino, izginjajočo v večernem mraku. Na nebu se je utrinjala zvezda za zvezdo, in večernica je migljala, kakor bi le nerada gledala skozi nebeško okno v globino, kjer se sveti mala iskra, naša zemlja. Že so zaspale ptice po vejah, in že je tu in tam zavriskala sova v gošči!

Mraz ni bilo, in z gospodom Andrejem sva gojila najboljše upe za jutri.

Izpregovoril sem: »Vidite, gospod Andrej, to je krasen večer, in Zala je zavita v vso čarobo svojo. Da bi človek vsaj živel tristo ali štiristo let, potem bi vsaj vedel, kako se svet izpreminja! Koliko je dvesto let? Kaplja v morje in še ne! In vendar, koliko izpremembe! Kakšna je bila Zala tedaj, in kje so drevesa, ki so jo senčila tiste dni! In kje šele so smrtna bitja, ki so takrat dihala božji zrak, kakor ga dihamo mi dandanes! Čutila so tiste bolesi, tiste skrbi, in njim je bila ljubezen takisto pogubna kakor nam, kakor meni, ki me v tristo letih niti toliko ne bode, da bi si otroče z mojim pepelom napolnilo malo svoje perišče!«

»Radovedni ste,« odgovori kaplan Andrej, »kako je bilo v Zali pred tristo ali dvesto leti! Kdo naj bi to vedel! Nekaj vem, ali vsega itak ne ve nihče. Kdo bi spal sedaj? Zatopiva se v minuloost in oglejva si Zalo, kakšna je bila tedaj, ko so še dihali oni po zemlji, katerih ostanki sedaj ne napolnijo otroškega perišča! Vas je li volja poslušati mojo resnično in pravično povest?«

»Pripovedujte, bratec Andrej!«

»Poslušajte torej!«

Kaplan gospod Andrej pripoveduje:

»Tako čitam v starih listinah. Od tistih dob je minilo dvesto let. Morda nekaj več, morda nekaj manj. Bilo je takrat, ko je škof Hren – slava njega spominu! – zatiral krivoverce v deželi in izganjal iz nje luteranske predikante. Luteranstvo je iztrebil – čast bodi za to Mariji devici in sv. Jožefu! – in le kje v skritem pogorju tičal je še prikrit antipapist, ki je skrivoma prebiral sveto biblijo in je še bolj skrivoma zabavljaj na papiste in druge take služabnike peklenskega zmaja!

V tistih dobah je bilo torej. Kako se je od takrat izpremenila naša Zala! Kjer gledaš sedaj gole bregove, ondi je raslo tiste dni visoko hrastovje in črni gozd se je razprostiral tja do Žirov in na drugi strani tja do ponižnih Lučin, ki tičé še dandanes kakor bel cvet sredi zelenih senožeti.

Po teh gozdih so se jesenskega dne – govorim o časih, ki so bili pred dvesto leti – zvižali glasovi zavitega lovskega rogú. Vmes se je oglašalo razvnetih lovskih psov zvonjenje, da je odmevalo z brega v breg. In živahneje in živahneje so lajali psi, trepetajoč po gorkih sledovih zverjadi, ravnokar pregnane z ležišča. Iz jarka v jarek se je gnala razljučena tolpa. In lomilo se je vejevje, kjer si je

plašna zver iskala izhoda iz gošče, v kateri je spala. Za njo pa so se togotili resasti psi, in lovski rog se je oglašal. Bila je prijetna, srce ogrevajoča gonja!

Na lov je bil prišel mladi brižinski kanonik comes Amandus. V tisti dobi je čul brižinski nemški škof, ki si je množil svoje bogastvo iz ubogih slovenskih pokrajin – Nemca vedno sreča išče, sosebno če je škof svete matere katoliške cerkve! – da se mu na loški graščini ne gospodari tako, kakor bi se moralo gospodariti. Upravičeno se mu je tožilo, da se preveč izdaja in premalo pridobiva. Kot nekaj posebnega pa se je opazalo, da oskrbnik in njega pisarji dobro živé in da se bogaté ne samo od leta do leta, temveč od dne do dne. Škofova denarnica v nemških Brižinah pa je potrebovala peneza, kar se časih pripeti še dandanes. Ali loški pisarji so vzdihovali, da nimajo niti beneških cekinov niti nemških vinarjev, tako da ne morejo dati ničesar. V tej stiski si visoki gospod in škof ni vedel pomagati drugače, nego da je odposlal posebnega komisarja, svojega stričnika Amanda, mladega kanonika brižinske cerkve, da bi prerešetal omenjeno gnilo gospodarstvo ter preiskal in odpravil, kar je nezdravega in nepoštenega. Kanonik je imel komaj nekaj nad trideset let. Ker je bil porojen grof in stričnik presvetlega škofa, ne čudimo se, da je bil kanonik pri brižinski stolici, dasi še ni dopolnil dvaintridesetega leta.

Pol leta je že živel kanonik Amandus na loškem gradu in se sosebno marljivo trudil za blaginjo svojega strica in škofa. Oskrbnik in pisarji so se tresli pred mladim gospodom in se brezuspešno napenjali, da bi mu prikrili to ali ono. Vsak bor je moral na dan, in računi in knjige, vse se je preiskalo in pregledalo do pičice, tako da je oskrbnik s svojimi pisarji neprestano živel v vicah. Sicer pa je strogi kanonik, obkoljen z bleskom in veljavo visokega strica, krotil tudi samega sebe ter bil kmetu in meščanu lep zgled

bogaboječe pobožnosti. Zahajal je med ljudstvo in se prav kmalu priučil jeziku, da je zlahka govoril z najpreprostejšim vaščanom ter na svoje uho poslušal pritožbe ubogih tlačanov proti oskrbniku in biriču. Ni si privoščil posvetnega veselja. Samo tu in tam je zahajal na lov z grajskimi hlapci ter preganjal v pogorju brhke srne in zajce hitronožne.

Tako je bil prišel tistega dne tudi v Zalo. Hlapce s psi je poslal v dolino, sam pa je ostal pod vrhom na mestu, kamor je rada pribežala divjačina, če so jo gonili psi. Tukaj se je naslonil ob debelo jelko in čakal trenutka, da bi se pričela gonja v dolu. Tik njega je ležal na tleh star sluga, ki je nosil svojega gospoda težko puško.

Lep človek je bil ta kanonik! Imel je dolge lase, ki so se mu v kodrih usipali na rame. Bili so to rumeni germanski lasje, ki so se krasno ujemali z modrim očesom pod visokim čelom. Rdeča usta so mu obsenčevale brčice, v katere se je skoro moralo zaljubiti vsako žensko srce. In to tembolj, ker je kanonik Amandus vsako jutro te svoje brčice Bog ve s kakšnim mazilom počrnil, da so prijetno kontrastirale z rumenimi kodri okrog zdravega obraza. Ali na tem obrazu je tičalo precéj aristokratske ošabnosti, katera je tiste dni cvetela še bolj nego dandanes. Tičala je v vsaki črti in črtici tega obraza, in vsaka črta in črtica je tako rekoč oznanjala sama zase, kako je bil ta mladenič prepričan, da mu mitra ne odide in da bode prej ali slej pozvan zasesti stol brižinske škofije. Tedaj mladi kanonik še ni slutil, da bodeš ravno ti, stara Zala, uničila vse visokoleteče upe njegove! In vendar se je zgodilo tako, in nikdar se mu ni zasvetila zlata mitra na zlatih kodrih!

Že se ga je prijemala nejevolja; hlapci pod njim mu predolgo niso spodili ničesar.

›Pa že zopet ležé kje za grmom,‹ zatogotil se je sam v sebi; ›da ni človek z bičem za njimi, pa grede spé, te lene zverine!‹

Po stezi mimo je prišel tedaj mlad ogljar. Kopo je kuhal v šumi in sedaj je lezel v samotno svojo kočo.

›Kaj laziš tod,‹ zakriči kanonik, ›in mi odganjaš žival, ki hoče proti meni?‹

›Ker ti gleda izpod obleke zlati križec,‹ odgovori črnega gozda črni mož, ›vprašal bi tem laže, čemu laziš ti po tem logu? Tod preklinja ogljar, in vprašam te, kje hočeš ti darovati svojo mašo v tej pustinji? Res pravi Krist, kdor se z mečem peča, naj od meča pogine. Ali uboga žival se ne peča z mečem, pa ti vendar prihajaš z orožjem nanjo! Ali je tako zapisano v Pismu? Služabniki Gospodovi so sedaj sluge Belcebubovi, in žalostni so časi, v katerih živimo!‹

Predno mu more kanonik Amandus odgovoriti, zavije ogljar okrog holma. Strmeč izpregovori kanonik svojemu slugi: ›Ali si čul, kako je govoril ta umazanec? Da je nosil črno haljo, menil bi, da se slini okrog tebe nemški predikant. Škoda, da ni hlapcev tu. Dal bi ga vkleniti in nekoliko položiti na tezalnico. Bog zna, kakšna mrhovina je to!‹

›Zgolj ošabnost, vaša milost,‹ odgovori sluga ponižno. ›V tem pogorju je dosti svobodnih kmetov, in vsak izmed njih je dôkaj ošabnejši od vicedoma ljubljanskega. Pa je res tako!‹

›Jih že ukrotimo! In če količkaj zaslutim, da tiči med njimi kaj krive vere, tedaj bode premalo temnic na loškem gradu, in naj so vsi svobodni kmetje! Kdo pa prihaja tu zopet? Pravo čudo bode, če ugleda danes divjačino moje oko!‹

Po ravno tisti stezi, po kateri je prej prišel ogljar, bliža se kanoniku mlada deklica. Ugledavši lovca, obstane plaha sredi steze in povesi oko pred njega pogledi. Svet mož je bil kanonik Amand, vendar pa ni mogel krotiti svojih pogledov in ne prikrivati začudenosti ob lepoti dekletovi. Ničesar ni izpregovoril, in ko je ona

končno dvignila oko, tedaj jo je še vedno gledal in gledal ter ji tako izvabil na deviško lice rdeče rože deviške sramežljivosti.

›Kaj hočeš tu?‹ vprašal je rahlo.

›Za bratom grem!‹ odgovorila je tiho. ›Ali ni prišel tod mimo?‹

›Ta ošabni ogljar je tvoj brat? Govoril je zelo prešerne besede! Toda zaradi tebe mu bodi oproščeno!‹

Še jo hoče nekaj vprašati, ali zdajci se oglašé psi v dolini, in takoj odmeva gozd od njih zvonjenja.

›Proti nam se vleče!‹ vzklikne Amand. ›Daj mi puško, Conrade!‹

In lovska navdušenost se mu zažari iz očesa!

Šumelo in vršelo je po lozi. Že iz dalje se je čutilo, kako se meče težka zverjad po gošči, da bi odnesla življenje pred ljutimi sovragi, ki so besneli in se penili za njo. In predno je pričakoval kanonik Amandus, otvorilo se je zeleno grmičevje in na plan je prisopihal mogočni razbojnik naših tedanjih gozdov. Takoj ko je opazil lovca pred sabo, postavil je kosmato telo na zadnje noge. Že prej razljučena žival se je pred novim sovragom razljutila še bolj. Vsa glava skoro ni bila drugega nego rdeče žrelo, nad katerim so se žarile oči kakor živo oglje!

Grozen je bil pogled na razkačeno zverino, in čudo ni, da se je mlademu lovcu nekoliko tresla roka, ko je nameril smrtonosno cevko na medveda, da bi ga zadel tja, kjer bi bilo zadeto življenje. Ko je počil strel in se razkadil dim, valjala se je zver po zemlji in s svojo krvjo rdečila mah daleč naokrog.

›Conrade, že ga imam!‹ vzklikne kanonik in brezskrbno pohiti proti mestu, kjer v svojih bolečinah renči zadeti medved. Ali ugledavši lovca, dvigne se ranjena žival bliskoma z zemlje, in sredi pota se srečata z nasprotnikom. Da ni tedaj tolpa psov pritulila na pozorišče, moral bi kanonik Amand svojega lova veselje plačati z mladim svojim življenjem. Tako pa razdražena zver samo

mimogrede vseka po njem s široko svojo šapo, potem pa odhiti z mesta, katero hipoma napolnijo resasti psi. Po krvavem sledu se podé čez vrh in potem ónostran po bregu nizdolu, kjer se globoko v dolu izgubi lajež in vrišč.

Tukaj pa leži naš kanonik na hladni zemlji brez zavesti in mrtvaško bledega lica. Medvedov udarec mu je neusmiljeno pretrgal rame, tako da se mu je vsekala rana, globoko v pleča segajoča. K njemu je priskočila deklica in mu z roko vzdigala glavo. Končno je izpregovorila: ›Še živi!‹

Stari sluga Konrad v prvem hipu niti ni zinil od strahu. Vil je roke in vzdihal: ›Oj, sveta Marija! Kakšna nesreča! Kaj poreče naš premilostivi gospod škof, če dobri gospod kanonik umre v tej pustinji!‹

Debele solze se mu utrinjajo po rjavih licih. Vtem se gonja iz doline zopet obrne proti vrhu. Čutil je, kako ranjeni medved prav blizu hrušči po gozdu. Bežeč je zopet prekoračil vrh Zale in planil nizdolu v breg, kjer so ga psi iz pričetka vzdignili z ležišča. Zopet se vleče zvonjenje po bukovju v dolino. Toda skoro prestane, in le posamič se oglašajo psi z enega in istega mesta, kjer se je gonja ustavila.

›Sveta Marija,‹ potoži sluga, ›sedaj so ga psi ustavili, in bržko ne jim je splezal na drevo! Ali moj dobri gospod leži tu v krvi, in ni mu pomagati! Da, tukaj leži mirno, nikar da bi vzel puško ter z gotovim strelom upihnil zverino s stare bukve, na kateri brez dvojbe tiči ter mirno gleda pse, ki se togoté pod njo. Tako pa jo gotovo ubijejo umazani hlapci in imeli bodo svojo slavo! Oj, mati božja, da si nas tako zapustila!‹

Nato izpregovori dekle: ›Ostani tukaj, tam doli je studenec, in vode bode hotel piti, ko se zave, in rano bode tudi treba izmiti!‹

›Seveda ostanem in ne grem od gospoda! Ali kam z njim, ko smo tako daleč od škofje graščine? In tudi ranocelnika ni, da bi mu obvezal ljuto rano in ustavil življenje v njem! Ljubi Odrešenik sveta, usmili se mene in usmili se dobrega gospoda Amanda!‹

›Vzdihovanje,‹ odgovori deklica mrzlo, ›vzdihovanje ti ne bode pomagalo! Kam ga hočete spraviti? Kam drugam nego v našo hišo, gori na vrhu Zale! Posteljo imamo in belega perila tudi, da se mu pripravi ležišče. In stara nam mati umejo rano obvezati spretneje od ranocelnika iz mesta. Od gorskih rastlin pa ima pripravljeno obilo mazila, ki rane hladi in celi. Za prvi trenutek mu je pomoč gotova, pozneje pa lahko pokličete svojega ranarja, da ga po gosposki navadi obveže. Počakaj torej tukaj! Če pridejo hlapci, počakajte vsi, da vam pokažem pot v hišo!‹

Nato odide. Sluga pa mahne po zemlji, glasno joče in toži. Ali za svojega gospodarja ne stori ničesar. Le-tá leži kakor posekano drevo na mestu, in kri mu rosi telo in obleko. Zdajci v dolu radostno zapoje lovski rog in zmagoslavno oznanja tihi Zali, da je pokončan in ugnan gozda štirinogi vladar. Najprej prihité na kraj nesreče upehani psi. Začutivši človeško kri, vonjajo okrog svojega gospoda, potem se umaknejo ter obsedé tu in tam. In sedaj in sedaj dvigne ta ali óni tanko glavo proti nebu ter žalostno zatuli. Za svojim gospodarjem je žalovala uboga žival, dobro čuteč, da ga je zadela huda nesreča, njega, ki je s svojo srčno krvjo rosil zemljo okrog sebe. Skoro prinese dekcle mrzle vode. Prej že je natrgala mehkega mahu in ga ranjencu potisnila pod glavo, da je zložno ležal. Sedaj pa mu z vodo moči blede čelo in z mehkim robcem izpira rano, grozno zevajočo. Ko mu je močila čelo, ni se prebudil; ko pa mu je pazno in rahlo brisala rano, zavedel se je in odprl modro svoje oko.

»Kako me peče!« zastoka v bolečinah in se poskuša z zdravo roko dvigniti z ležišča. Posreči se mu nekoliko, in motne poglede obrača po okolici. Ali zopet se mu skali zavest. Tedaj se prikažejo njega hlapci in stopijo iz grmovja na plan. Naklestili so zelenih bukovih vej, na katerih so težko nosili težki plen današnje gonje. Bili so štirje čvrsti možaki, ali vendar jim je zalival znoj obraze, ko so se bližali s težkim bremenom. Prišedši na mesto, opazita prva dva svojega gospodarja v krvi. Tako se prestrašita, da izpustita drogove in da se mrtva zver z zvenečim ploskom zvali na tla. To vzdrami pse, da hruščeč planejo k medvedu ter mu trgajo kosmatino s kosmatega trupla. Hrušč in vrišč pa pretrese kanonika, da se popolnoma zave. Kipeče vpraša: »Kdo ga je? Kdo ga je? Ha! Da je le obležal!«

»Bil je popolnoma mrtev,« odgovori hlapec, »ko smo prišli do psov, ki so ga trgali v svoji sredi. Bežečega ga je dohitela smrt!«

»Torej je bil dobro zadet! Hvala ti, sveti Hubertus!«

Krvavo roko je iztegnil proti mestu, kjer je ležal ubiti medved; potem pa ga je zopet minila življenja zavest, in zgrudil se je na tla.

Skoro nato so naložili hlapci ranjenega gospodarja na mehko vejevje, na drugo nosilnico pa ubito zver. In ta tožni izprevod se je potem pomikal proti Mrakovi hiši. Ali vse tiste, ki so nekoliko prej lovsko navdušeni hrumeli po tihem logu in gonili divjačino, da bi jo pobili in uničili, dasi je živela prav tako rada, kakor rad živi zemlje gospodar, krvoločni človek, vse tiste sta sedaj morili skrb in žalost.« –

Tedaj je dostavil kaplan Andrej: »Oddahniva se nekoliko, in natoči mi kupo rumenega vina, da ga izpijeva na čast in slavo lovskim pradedom svojim, ki so nekdam gonili zverjad po zeleni Zali!«

Natočil sem vina v čiste kupe, in izpila sva ga v slavo lovskim svojim pradedom in zlasti v tvojo slavo, kanonik Amande, ki si pred stoletji s svojo krvjo napojil to zemljo, kjer sva midva počivala ter razvnetega srca pričakovala zornega jutra, da bi pobila žival, ki je takisto radostno kakor midva dihala v rahlem zraku. Tedaj se je privlekel Jernač izpod Skale iz tihega gozda. Oprezno je stopal in se ogibal vsake suhljadi, prav kakor bi na sleherni veji tičal petelin in bi se bilo bati, da ga preplašé in odpodé nerodnega lovca neoprezni koraki. Stopivši k nama, izpregovoril je zamolklo: »Dva sem dobil, prvi sedi tam doli pri kopišču na samotni jelki. Tam blizu je stara bukev, in iz nje dupline sem vzel lansko leto poljšjo zalego; ali jelka stoji samotno, in preklicano težko se bode zalezlo pod njo! Pa pravi mojster mora biti, stara zvita mrcina! Enkrat samo sem stopil napačno, pa je že dvakrat in trikrat jezno zaklepal v vrhu, da sem komaj zlezel izpod njega v bukovje nazaj. Če ne bode drugega, potem šele gremo na tega.«

»In kje je drugi?« vpraša gospod Andrej.

»Drugi je bolj v goščavi,« odgovori lovec, »doli pri studencu, ki izvira pri treh smrekah, katerih srednjo je letos sneg podrl. Na teh smrekah tiči in zaljubljen mladiček mora biti, ker je takoj z mrakom prišel peti, da sem ga dolgo poslušal. Ta je pripravnejši in za gospoda Andreja kakor nalašč!«

»Vse to je dobrega pomena, bratec Andrej!« izpregovorim zadovoljen. »Izpijva še čaši! Potem pa pride vrsta náte, da mi razložiš, kako se je zgodilo nesrečnemu kanoniku Amandu, ko so ga odnesli v Mrakovo hišo.«

Kaplan Andrej nadaljuje:

»Ko se je kanonik Amandus zopet zavedel, ležal je v svetli kmetski sobici na postelji, pregrnjeni z belimi rjuhami. Sobica je bila svetla, toda tesna, in tik postelje je bilo baš toliko prostora, da

je za silo kdo mogel mimo nje. Ko se je zbudil, čutil se je slabotnega in bilo mu je, kakor da je padel iz višine in si padši razdrobil ude. Vse ga je bolelo! In tako truden je bil, da je iztežka izpregledal. Sosebno ga je bolelo ranjeno rame. Ko se ozre po izbici, zave se šele svojega položaja in se spomni, kako se je postavil proti razsrjenemu medvedu. Zdajci iznova začuti vse bolečine, kakor jih je začutil v tistem trenutku, ko ga je zver prasnila po ramenu. Tudi deklica, sedeča pri oknu, bila mu je znana. V gozdu že je govoril z njo, predno se je boril z medvedom. Pri oknu je sedela in prav pazno čitala iz knjige. To čitanje pa je takoj zbudilo veliko sumnjo mlademu kanoniku. Res, to je bilo sumnjivo! Kako pride knjiga v to pogorje in kje se je naučila ženska tega kraja čitati tiskano knjigo? Precej je bil Amandus v dobri svoji katoliški duši trdno prepričan, da ni vse, kakor bi moralo biti. Pravi katoličani tiste dni niso umeli čitati v knjigah, kakor časih še dandanes ne umejo. Tukaj pa se je čitala knjiga, in brez dvojbe je tlačil satan svojo pest vmes. In to vse se je našemu kanoniku videlo tako sumnjivo, da je pozabil vse drugo in da niti ni čutil bolečin v ramenu! Kaj, če bi se skrivala v tem pogorju kriva vera, katero je sovražil iz srca? Morda je ta knjiga ravno biblija, sveta knjiga, katero smejo čitati samo poklicani verniki in še ti s pravim duhom, da vedo ločiti zrno od rese! In podložniki njegovega premilostljivega strica naj bi se drznili počenjati kaj takega, ne da bi jih bil goreči kanonik Amand že prej zasačil, dasi je vsaj tolikanj ostro prežal na krivoverce kakor presvetli škof Hren, ki je tedaj dičil škofijsko stolico ljubljansko! – Morda se je še tod potikal kakov predikant in zanašal pleve v vinograd Gospodov? In ta grajski oskrbnik ni opazil ničesar, nego leno spal, kakor spi pes na soncu! Ali to vendar ni bilo mogoče! Kaj takega bi mu ogrenilo zadnjo uro bolj, nego mu jo je grenila zavest, da se je lahkomišno igral z največjim božjim

darom, to je z življenjem, katero je vrgel pred divjo zver! Vse te misli so v tistem hipu pretresale kanonika Amanda, in ko je opazil knjigo v rokah dekletovih, trpela je duša morda več nego onemoglo telo.

›Kdo si,‹ vprašal je temno, ›in kako ti je ime, dekle?‹

Vzpogledala je in z nekam ljubečim pogledom obrnila obrazek proti njemu. V dolgi bolezni mu je stregla, in nje srce se ga je oklenilo, kakor se oklene materino srce otroka, sosebnost tedaj, če mu je stregla v nevarni bolezni, trepetaje od trenutka do trenutka, da kruta smrt ne ugonobi dragega bitja! Kanonik na postelji ni opazil, kako ji je vzplamtel pogled, ko je začula njegov glas. Kot duhovnik svete katoliške cerkve niti misliti ni smel na kaj takega in res tudi ni mislil, ker mu je možgane popolnoma razdražila knjiga, katero je prej videl v rokah dekletovih.

›To je naša hiša,‹ odgovorila je tiho, ›in dali so mi ime svete mučenice, svete Katarine.‹

›Svete Katarine,‹ vzklikne kanonik; ›ime je to prave in dične spoznavke naše svete vere! In upam, da hodiš po stezah, po katerih je hodila ona, ki uživa sedaj slavo nebeškega kraljestva? Ali si vredna nje imena, Katarina?‹

›Kar mi je mogoče, storim,‹ zašepeče Katarina in se obrne od bolnika, da bi ne videl, kako ji je kri zalila deviško lice, ker bode morala sedaj prikrivati resnico in govoriti neresnico!

›Kam hodite v cerkev,‹ vprašal je trdo, ›vsaj vsako nedeljo in vsak praznik?‹

›K Sv. Antonu na Trato!‹

›Ali imate dušnega pastirja, ki vas vestno in pridno poučuje v Kristovih katoliških naukih? Saj veš, danes se klati satan po svetu, da bi vam zavedel duše in jih ukradel nebeškemu Odrešeniku. Ali hodiš tedaj s pravim duhom k maši Gospodovi, Katarina?‹

›Mislim, da hodim!‹

›Stopi k meni, Katarina, da ti pogledam v obraz, če ne prikri-
vaš resnice Gospodovemu maziljencu, ki leži bolan pred tabo in
brez moči.‹

Stopila je k postelji.

›K Sv. Antonu hodite v cerkev?‹ vpraša jo kanonik iznova. Ali
vzlic svoji obljubi se ji ne upa pogledati v obraz. Morda zato ne,
ker se duhovniku sploh ne spodobi gledati v obraz mladi ženski;
morda pa tudi ne zato, ker ga je še vedno mučila misel, da je zasle-
dil tu krivoversko zaroto, o kateri do tedaj ni vedel ničesar.

›Hôdi z zbranim duhom v cerkev božjo in ne nôsi Boga samo
na jeziku, nego imej ga tudi v srcu!‹ Po tem opominu še pristavi:
›Povej mi, Katarina, kako je s tabo; imaš li tudi pravega Boga v
srcu?‹

Dekle nekaj premišlja, in ko mu le predolgo ne odgovori, bo-
dri jo on: ›Le dobro premisli, da ne govoriš neresnice! Izprašuje
te služabnik božji, ki ni tvoj dušni pastir, ki pa je vendar pozvan,
da širi slavo našega Odrešenika in Njega prečiste Porodnice v teh
krajih!‹

›V cerkev hodim,‹ odgovori deklica tiho, ›in Boga molim tako,
kakor je zapovedano v Pismu.‹

›Kako veš ti, dekle, kaj nam zapoveduje Pismo!‹ zajezi se on.
›Ali pokaži, kakšno knjigo imaš v roki; razlôži mi, kdo te je učil
čitati tiskano črko?‹

V zadregi je pozabila, da še vedno drži nesrečno knjigo, iz ka-
tere je čitala in katere sedaj kanoniku ne more prikriti. Zbegana
mu poda knjigo brez ugovora; saj ji pa tudi drugega ni kazalo, ker
ni mogla ničesar več prikrivati.

Vzel je knjigo iz nje roke. Toda z eno sámo zdravo roko si ni
mogel pomagati, in priskočiti mu je morala, da je odprl knjigo.

Tedaj so se nje prstje dotaknili njegovih. In prav iz nje prstov – človek je le človek, in vroča je kri vsakega srca! – prešinilo ga je nekaj, tako da ji je nehote pogledal v obraz. Dasi je bila bleda kakor zid, videla se je kanoniku angelsko krasna, kakršna je tudi res bila. Končno sta knjigo s skupnim trudom vendarle odprla. Nji se je tedaj prav močno tresla roka, in kakor nam pripovedujejo zanesljivi kronisti, tresla se je nekoliko tudi kanoniku Amandu. In ko je bila naposled odprta ta knjiga, pripovedovala je prva stran kar najjasneje o nje obsegu.

›Sv. pismo!‹ vzklikne bolnik.

›Sv. pismo!‹ ponovi ona tiho za njim.

›Dalmatinovo Sv. pismo!‹ zastoče kanonik Amand in pristavi:

›Nesrečnica, kako si dobila bogotajno to knjigo?‹

Ko mu ničesar ne odgovori, upre oko v nje blede lice: ›Dalmatinova knjiga! In to v teh krajih in med tem ljudstvom! Za Boga, smo li spali? Pregarjali smo oskrbnike in pisarje, če so nas hoteli opehariti za dva ali tri beraške vinarje! Tukaj pa se čita Dalmatinova biblija in lutrski predikantje odkladajo strupeno svojo zalego ter gladijo pot Belcebubu. Na Porodnico Tvojo, ljubi Zveličar, ne daj, da bi se pogubil v tej divjini! Kakor strela udarim potem v krivoversko gnezdo in z ognjem in mečem iztrebim vse, kar je gnilega! Oko me boli, če te gledam, Katarina! Za danes ti oprôsti Bog, katerega si zapustila in izdala! Žejen sem! Pojdi k studencu in prinesi mi mrzle vode, da se ohladim! Pojdi!‹

Strahoma in trepetaje je odhajala. V duhu je premišljala, kako pridejo za nekaj dni grajski hlapci po svojega gospoda, da ga odnesó na loški grad, kjer ga čaka boljše ležišče in spretnejša postrežba. In tedaj se bode spomnil kanonik, kar mu je odkrila ta knjiga, ki jo je danes iztaknil pri nji. In odprl bode usta in ukazal hlapcem, naj mater, očeta, brate in njo denejo v težke verige, da se

potem postavijo pred krvavo sodišče, ki sodi o življenju in smrti. In pred odhodom bode morda še zapovedal, naj kruti hlapci namečejo ognja na slamnate strehe, da se upepeli tihi dvorec, kjer so ji do sedaj v sreči in miru bivali oče, mati in bratje. Ni torej čudo, da je odšla trepetaje. Na belem ležišču pa je kanonik togotno zgrabil slovensko Dalmatinovo knjigo in jo vrgel od sebe. Ali daleč je ni mogel vreči, ker ga je po životu vse bolelo in skelelo.

Prinesla mu je vode.

»Daj mi piti!« izpregovoril je in še vprašal: »Kdaj pridejo póme grajski hlapci?«

»Vsak dan lahko pridejo,« odgovori dekle s tresočim glasom in mu nalije vode v skledico. Pil je, kakor pije žejni potnik v puščavi. Brez nje pomoči bi skledice niti ne dvignil k vročim ustom.

Ko je z zdravo roko segel po posodici, dotaknil se je zopet nje mehke roke. Zdajci pa ga obide srd, in osorno izpregovori: »Ne dotikaj se me!«

Takoj mu umakne skledico, vendar je toli nerodna, da ji pade iz rok in da se na lesenih tleh razbije na kosce.

»Ne dotikaj se me! Izdala si Boga in sv. Katarino, katere ime si prisvajaš manj upravičeno, nego si svojí tat ukradeno blago! Da mi Bog podeli zdravje, dušo tvojo otmem! To obetam na Njega najsvetejše rešnje telo! Sedaj pojdi! Zaspati hočem, dasi nerad spim pod bogokletno streho luteransko!«

Strahoma je odšla. Vse je bilo pogubljeno! Roditelji in čvrsti bratje! Vse je bilo uničeno zaradi nesrečne Dalmatinove knjige!

Kanonik Amandus navzlic svoji jezi hitro zaspi. Onemoglo telo je bilo še vedno močnejše od razburjenega duha in je zahtevalo svoje pravice.

Dolgo časa je spal. Ko se je zbudil, legal je mrak po zemlji. Bil je sam v temni sobici. V sosednji sobi, od katere ga je ločila lesena stena, pa je bila zbrana večja družba, ki se je tiho razgovarjala.

Dobro je čul kanonik, kako je nekdo vprašal: »In kaj počenja papist, katerega imaš pod streho, brate Ignacij?«

Kje je Amand že čul ta trdi in jekleni glas? Premišljal je, vendar ni mogel toliko ojačiti svojega spomina, da bi vedel, kdo je govornik v sosednji sobi. Umel ni, kaj se je odgovorilo na vprašanje o papistu.

Nekoliko pozneje se zopet začuje vprašalčev glas: »Dragi mi bratje in drage mi sestre v Kristu, Odrešeniku našem! Nekaj dni sem prebil v vaši sredi in kakor nekdanj apostol Pavel sem prišel k vam čez hribe in doline, da vas potrdim v pravi veri in v pravem spoznanju svetega evangelija! Prišel sem k vam, in srce mi je od radosti bilo hitreje, ko sem stopil med to čredico svetega evangelija in ko sem tudi opazil, da se ni pomanjšalo nje število. Nekaj jih je pomrlo in šli so od nas v imenu našega Krista. Njih trupla ste položili v zemljo, ali njih duh je ostal v naši sredi. Bili so nekateri med njimi, ki so še gledali v lice vašemu bratu, preslavnemu Primožu Trubarju, in so od pričetka uživali slavo in toge, katere je prebil sveti evangelij v tej deželi. Sedaj so šli od nas, in toga svetega evangelija je večja nego kdaj, odkar se je zanesel čisti nauk v te pokrajine. Obkolja vas sila, in hliniti se morate in prikrivati svetu, kar vam je najdražje. Prikrivati morate svojo čisto in neskaljeno vero! Toda Gospod ne spi, in to bodi tolažba vaša. Njega roka jih zadene, vse tiste, ki točijo gnojnico v vire čistega nauka! Opasani so z mečem, vi pa ste opasani s svetim evangelijem. Meč je oster, ali moč njegova ne seza daleč. Moč svetega evangelija pa seza do nebeškega prestola, na katerem sedi naš Gospod, ki bode razmetal vaše nasprotnike, da bodo kakor pleve v sapi in razneseni na vse štiri strani sveta. In Gospod vam bodi v tolažbo, in ne obupajte o Njem, dasi so v tem trenutku zmagoviti nasprotniki vaši, ki ne služijo Bogu, temveč hudiču in kraljestvu njegovemu!«

Kako je tedaj strast davila kanonika Amanda! Kako rad bi se bil dvignil z ležišča in stopil pred tega predikanta ter ga osramotil pred zbrano verno četo in mu dokazal, da laže, da zavaja in je on sam služabnik hudičev in njega kraljestva! Ali trgalo ga je po udih in vstati ni mogel!

Oni pa je nadaljeval: ›Ostanite torej zvesti čistemu nauku in ne poslušajte zavodnikov, ki vam bodo poskušali vzeti Kristusovo ljubezen. Otročiče svoje poučujte v teh naukih in ohranite jim čisto, kar ste prejeli čisto od svojih očetov! V tem so vas potrjali moji predniki, in v tem sem vas potrjal tudi jaz. Težka je služba Gospodova, in sladak ni jarem Njegov! Kakor divja zver lazim po gozdih in smrt mi preti dan za dnevom! Ali kaj mi hoče smrt, če sem poklican, da dajem z njo izpričevalo sv. evangeliju! Kakor zver sem v puščavi, in radi svetega evangelija sem se odpovedal tisti sladkobi, ki jo uživa moški ob svoji družici, mehki ženski. Ne jem in ne pijem nad mero in ne pasem si trebuha. Često nimam niti kobilic, ob katerih je živel sveti Janez v puščavi! Tretjič je, da sem prišel k vam v to krajino, in moja vest je čista, ker sem čisto služil Gospodu svojemu. Bog zna, ali še pridem kdaj. Kako je zapisano? ›Izginem kakor senca in posušim se kakor trava; samo Gospod je večn, in Njega spomin živi od dne do dne!‹

Vtem je kanonik Amand od jeze, katero je dušil v sebi, tako onemogel, da je zopet zaspal. V sosednji sobi pa se je učenik svetega evangelija poslavljaj od svoje črede in govoril svojim vernikom še mnogo vzpodbudnih in lepih besed. Prihitela je k njemu vdana množica; odrasli ljudje in otroci so mu poljubljali roko. Ženstvo pa je zamolklo ihtelo in plakalo. Vse se je gnetlo okrog njega, in poslavljali so se, ne vedoč, ali se še kdaj snidejo v tem življenju. In končno so se vsi sklonili k zemlji, oznanjevalec svetega evangelija pa je razprostrl roke nad njimi in klical nánje božjega blagoslova

in božje pomoči. Bili so je potrebni, te pomoči, toda nebo je ni hotelo poslati. In kdaj že se ondi, kjer je nekdanj cvetel nauk sv. evangelija, o tem nauku ne ve ničesar več, in kje so že vsi tisti, ki so nekdanj živeli v teh krajih in prisezali na krivo besedo nemških predikantov! Ali tedaj je še vedno verovalo nekaj naših očetov v tem pogorju, da je moč krive vere nerazrušna in da spoznavalcem evangelija nekdanj napoči dan sijajne premage!

Ta zavest je napolnjevala tudi predikanta v trenutkih slovesa. Mirno je odhajal, prav tako, kakor je prišel. Duševna razvnetost se mu ni kazala na bledem licu niti ob prihodu niti pri odhodu. Za svojo vero je živel ter bil zgolj orodje v rokah vseomogočnega Boga; danes še pri truda polnemu delu, jutri že pred božjo sodbo, kakor bi bilo vseh večnemu Gospodu!

Potem ko se je posebe poslovil od vsakogar in tudi od otročičev, stopil je iz hiše, in za njim se je usula vsa množica. Bil je opravljen kakor ogljar, ki dela v šumi, tako da bi bilo pod zamazano in začrnelo obleko težko zaslediti strastnega pristaša krive vere.

›Ti in tvoji sinovi, brate Ignacij,‹ izpregovoril je rahlo, ›spremite me nekaj časa! Vsi drugi mirno odidite in pojdite k počitku v imenu Gospoda našega! Če je zapisano v knjigi večnega življenja, to se zopet vidimo ob letu! Če pa je drugače sklenil Oče nebeški, tedaj se ozirajte v jasnih nočeh proti zvezdam na nebu in verujte mi, da bodem sedel za temi zvezdami pred prestolom našega Odrešenika in molil bodem za vas, da bode prikrajšano trpljenje vaše!‹

Bili so mu pokorni; brez hrupa so se razkropili po stezah na vse kraje, kjer so imeli koče in ubožna svoja selišča. Otroke pa so nosili in jim spotoma razkladali, kako naj sprejmó v srce vse, kar so nocoj videli in čuli. Ali slutili niso, da se je tedaj že brusilo

orožje, s katerim so potem nánje prihrumeli hlapci in biriči, da jih polové in odtirajo v mokre temnice ...

Ko odide zadnji, izpregovori predikant: ›Torej, brate Ignacij, odriniti je čas! Pokliči sinove in morda tudi svojo hčer Katarino, da jo še zadnji trenutek potrdim v veri! Stregla je ranjenemu papistu, in bati se je, da bi se ji ne približala izkušnja, ker so papisti kakor otroci luči in zvitejši od starega lisjaka. Pokliči jo, Ignacij, da gre z nami do tistega mesta!‹

Nikogar ni bilo treba klicati. Vsi so bili hipoma zbrani pred hišnim pragom, toliko da je predikant pozval očeta, naj pokliče svoje sinove. Prišlo je tudi ženstvo, hišna gospodinja in tudi stara mati, ki je komaj hodila. Ali vsi so hoteli tudi danes nekaj časa spremiti svojega učenika, kakor so ga vsekdar spremljali prejšnja leta, ko je odhajal. Molče so stopali po holmu, da bi dospeli na vrh Zale. Bila je hladna noč, in zvezda je migljala pri zvezdi. Pripovedoval jim je, kako se širi evangelijska vera po veliki Nemčiji, kjer knezi in vladarji nečejo ničesar več vedeti o Rimu in o rimskem papežu. Protestantovsko slavo jim je razkladal, kako rase na vseh krajih, in na srce jim je pokladal, naj ne obupavajo, ker tudi drugje se preganjajo spoznavalci prave vere, pa ne omagujejo ter so stanoviti, kakor so bili stanoviti prvi kristjani, ko so v podzemeljskih jamah molili svojega Boga.

Dospó do najvišjega vrha, od koder se vidi na vse strani v dolino. Tam obstojé, in učenik svetega evangelija povzame: ›Tukaj smo na mestu, Ignacij! Kolikokrat smo se že poslavljali tukaj! Desetkrat so že obnovile šume svoje zelenje, ko sva si na tem vrhu prvič podala roko v slovo! In glej, Gospod naju ni ostavil in tebi se je pomnožilo imetje, in okoli tebe cvetó zdravi otroci. Ali se še spominjaš tiste noči? Katrico, svojo hčer, vodil si ob roki, a sedaj

ti cvete v letih, ko si ženska poželi sodruga za trnovo stezo našega življenja. Ali se še spominjaš tiste noči?«

»V spominu mi je še!« odgovori starec, »in še danes čutim veselje, katero mi je napolnilo dušo, ko ste stopili pod mojo streho ter mi donesli pozdrave od groba gospoda očeta Primoža, kateremu papisti v tej deželi niso dali živeti!«

»In vidiš, tako sem prihajal k tebi od leta do leta, in na tem mestu sva se vselej poslovila ter obetala vestno živeti po sveti evangelijski veri. In ali ponavljaš ta obet tudi danes?«

»Ponavljam ga!«

»In ali ga ponavljaš záse in za otroke svoje?«

»Ponavljam ga záse in za otroke!«

»Prav tako! Veš pa tudi, čemu ponavljamo ta obet naš na tem mestu?«

»Vem!«

»Razlôži mi vse, da bode v spodbudo tvojim otrokom in družici, kateri te je Gospod pridružil na poti življenja!«

In starec povzame: »Dolgo je temu, in tedaj smo se bili ravno odpovedali krivi veri ter se očistili, kakor se očisti perilo v vodi. Nekdaj proti večeru sem stopal iz gozda po stezi tu navzgor. Prav na vrhu je sedel mož v zeleni travi in se oziral na vse strani. V strahu je bil, in to po pravici, zakaj prav tedaj so loški biriči stikali po tem pogorju. Vprašal me je po imenu in ali morda ne stanuje kje blizu spoznavalec svetega evangelija, ker je čul, da jih nekaj biva v tem gorovju. »Če pa si papist,« pristavil je ostro, »lahko me izdaš ónim, ki me preganjajo in zasledujejo! Tukaj sem omagal in tudi izgrešil pot, da ne vem kreniti ni na desno ni na levo. Pojdi in pokliči biriče, da mi zvežejo roke, kakor so jih zvezali našemu Odrešeniku, ko je molil na gori! Primoža Trubarja iščejo sovražniki svete vere, in lahko ga izdaš, kakor je Krista izdal apostol

Juda!« – Tako mi je govoril sveti mož, in prav na tem mestu je bilo, ko sem pokleknil predenj in se mu izpovedal, da se tudi prištevam k pravi in edino zveličavni veri. In odvedel sem ga v svojo hišo in ga skrival nekaj dni, da ga niso zasačili loški hlapci. Plačeval pa mi je z zlatimi nauki in mi vsako noč razlagal propise svetega Pisma. Pri odhodu pa sem prejel iz njega rok sveto knjigo, ki jo imamo še danes kot zaklad v svoji koči, knjigo blaženega Jurija Dalmatina, ki že tudi spi v Gospodu. Tukaj je torej bilo, ko je moje oko prvič in zadnjič gledalo v obličje pravičniku, in na tem mestu se nam utrjuje naša vera, ker se spominjamo njega, ki je živel in trpel za sveti evangelij! Tako je bilo, častiti brat, in svojim otrokom sem že stokrat pripovedoval o pobožnem Primožu Trubarju, ki je bival pod mojo streho, najsi je ubožna in neznatna. Prisedal je k moji skromni mizi in se zadovoljeval z vsem, kar smo skuhali. Da bi v nebesih molil za nas vse!«

»In sedaj se ločimo!« izpregovori predikant. »Vsakdo mi podaj še enkrat roko na mestu, katero je s svojo osebo nekdanj posvetil pokojni Primož Trubar, čigar slava je tudi med Nemci velika!«

Sezal jim je v roke in se sosebnostno ljubeznivo poslovil pri starki – stari materi.

»Margareta,« dejal je, »midva se morda ne vidiva več! Težko že nosiš breme, in blizu je roka Gospodova, da ti ga odvzame.«

»Oh, moj Bog,« odgovori ženica, »stara sem in betežna ter že iztežka čakam tiste ure, ko bodem poklicana na sodbo Gospodovo!«

»In te sodbe se ti ni treba bati, Margareta, ker si živela, kakor je zapovedano v Pismu!«

»Izmed prvih sem bila, ki smo sprejeli čisti evangelijski nauk, in spoznavala sem ga neprestano. O hov, hov! Časi so se predru-gačili in hujši so in silnejši. Nekdanj se nam ni bilo skrivati, kakor se skrivamo danes. Kar v tolpah smo hodili h gospodu na Bled

– počakajte no, kako so ga že klicali – oj, ta nemška imena, kdo naj jih ohrani v spominu!«

›Bil je to brat Krištof Faschang,« je odgovoril predikant. ›Tudi le-tá je že zatisnil oči in odšel k Njemu, čigar čisti evangelij je oznanjal!«

›Da da! H gospodu Krištofu smo hodili,« zahiti ženica, ›in govoril nam je takó sladko, da bi ga poslušali vso noč in ves dan. Hov, hov! Pa je tudi umrl. In poznala sem tudi gospoda Boštjana v Kranju, a gospod Kupljenik je prihajal časih celó v naše kraje! Oj, imeli smo obilo in dobrih učencev, in ni se jim bilo skrivati po lozi, kakor se skrivajo sedanji oznanjevalci prave vere! Hov, hov! Pa je vse pomrlo, vse pomrlo!«

›Potolaži se, Margareta, sedaj jih diči krona večnega življenja! Na zemlji pa so jih preganjali, in že prerok Izaija toži, da čaka poguba pravičnika! Sedaj, otročiči, ostani mir božji med vami, kakor vlada med tistimi, ki spé po gomilah!«

Rekši izgine v temi. Ti pa ostanejo na mestu in zró v nočni dol. Imel je s sabo majhno svetilnico, in časih se je nje lučca kakor iskra utrnila sredi gozda. Postali so na vrhu, dokler ni lučca popolnoma izginila, ker je bil predikant že davno došel v dolino, kjer itak ni bilo varno hoditi z lučjo. Potem šele so odšli, s sabo pa so nosili bridko zavest, da svojega učenika nikdar več ne bodo videli, ker za ostre nasprotné reformacije nemški predikantje niso mogli brez nevarnosti za življenje prihajati na Kranjsko.

Vrnivši se domov, sedajo za mizo in nekaj časa molčé. Srce jim stiska toga, in nikomur se ne poljubi izpregovoriti. Naposled povzame hišni oče: ›Katarina, vzemi sveto knjigo in čitaj nam, koliko je moral prebiti ubogi Job, da se utolažimo in da se tudi mi privadimo trpljenja, s katerim nas izkuša Oča nebeški!«

›Knjige,« zaihti dekle, ›knjige nimam pri roki!«

›In kje je?‹ vpraša oče ostro.

›Ostala je pri – ónem v sobici.‹

›Čemu?‹

›Čitala sem v nji, in opazil jo je v moji roki.‹

›Ti si mu jo prepustila? Našo sveto knjigo si mu prepustila?‹

›Imeti jo je hotel. Od strahu je niti nisem mogla skriti!‹

Nekaj časa vsi molčé.

›In kaj je hotel imeti papist, ko te je vprašal po knjigi?‹

Na to temno vprašanje odgovori deklica tresoče: ›Sumnjal je, da smo evangelijske vere, in prestrašila sem se tako, da nisem ničesar tajila!‹

›Ti nisi ničesar tajila?‹

Oče in sinovi planejo izza mize in vzkliknejo z enim glasom: ›Izdani smo!‹

Zopet nekaj časa molčé.

Potem pa dé oče odločno: ›Pojdite spat, ženske!‹

Takoj so odšle. Stara mati in gospodinja sta spali pod streho, hči pa je za sedaj imela svoje trdo ležišče v čumnati na tleh, da bi jo imel pri roki bolnik, če bi mu bilo treba ponoči kaj postreči.

Plaho je stopila v mali prostor, kjer je ležal kanonik Amandus. Spal je, kakor je bilo videti, in ni se ganil na ležišču svojem. Deklica tudi leže, toda zaspati ne more. Odločni glas očetov, ko ji je ukazal, naj odide k počitku, vzbuja ji strah in grozo. In obenem trepeti za njega, čigar blede obraz ji stopa v tem trenutku bolj nego kdaj pred dušo. In ta blede obraz ji je tičal tudi v srcu, dasi je bil obraz katoliškega mašnika, katerega bi morala sovražiti! Drugače ni mogla, nego da je poluglasno zajokala in si s solzami porosila deviško lice.

›Čemu točiš solze?‹ oglesi se proti nje pričakovanju bolnik s postelje. ›Čemu vzdihuješ in jokaš, Katarina? Ali meniš, da se

bojim smrti, in ali meniš, da mi srce le za hip bije hitreje, češ da morda satan obsenči hudobne tvoje brate, da pobijejo pomaziljenca Gospodovega, kakor se pobije govedo v mesnici?«

Ko mu ničesar ne odgovori, nadaljuje: »Ali meniš, da nisem čul, kar se je ravnokar govorilo za to steno? Dá, knjiga Dalmatino-va vas je izdala, in začutili bode, kolika nesreča se je s to knjigo pritihotapila pod streho vašo! Meni pa bi bilo sladko umreti za vero božjo, da bi se ta luteranska svojat prepričala, kako lahko umira katoliški mašnik, če ga pokliče Gospod! Ko pa bodem umiral, tedaj svojim morilcem – žal, da ne umeješ jezika svete cerkve! – zakličem: Ex ossibus ultor!«

»Moj Bog, umoré vas!« zaihti deklica, »in jaz vam ne morem pomagati!«

»Kdo te kliče na pomoč, dekle? Umiri se in zaspi, če ti krivo-verstvo, katero je ukoreninjeno v tebi, dopušča spati!«

V sobi so vtem oče in sinovi sedeli pri mizi. Temno so gledali prédse in ničesar niso govorili. Samo čakali so, da je odšlo ženstvo. Ko je zavladal mir po vsi hiši in so menili, da so ženske že polegale, tedaj so se ti strastni luterani spogledali. Bili so toli strastnejši, ker so se morali do sedaj prikrivati in ker so živeli v prepričanju, da so mučeniki vere svoje.

Sin Luka izpregovori najprej: »Meni ni do tega, ali mi takoj odsekajo glavo ali pa me dolgo let vlačijo po temnih ječah!«

»In še prej se pogubim,« dostavi sin Andrej, »če mi s kolesom stró kosti. Pogubi pa itak ne odidemo, ker nas ti preklicani papisti prej ali slej dobé v svoje pesti!«

»Z orožjem je prišel v te kraje,« oglasi se starec, »naj se pogubi z orožjem! Luka, vstani, vzemi sekiro izpod stropa in prinesi jo sem!«

Luka vstane in sname sekiro izpod stropa. Trešči jo na mizo, rekoč: »Ko smo sprejeli v hišo tega papista, pregrešili smo se proti svojim bratom, ki so sedaj z nami v nevarnosti! Naj se pogubi, potem so oteti vsi drugi spoznavalci svetega evangelija, kolikor jih še biva v tem kraju!«

»In z nami,« oglasi se Janez, najmlajši sin, vendar pa najbistrejša glava pod Mrakovo streho, »in z nami, kako se bode godilo, to mi povejte?«

»Pogubi ne odidemo!« odgovoré drugi.

»Če bode tako ravnali, kakor namerjate, gotovo ne. Vi sami silite v smrt, ko tolčete s sekiro po mizi! Sebe hočete končati, samo da otmete evangelijske svoje brate na pogorju! Ne vem, ne vem, ali pač dospete do srečnega konca! Vidim že, kako prihrumé v Zalo oboroženi hlapci ter nas vse polové in vklenejo. In hišo nam zapalijo in odženo živino in ugonobé vse, za kar ste vi, oče, delali in delali. In staro mater in mater in Katrico, vse te slabotne ženske tudi odtirajo z nami v Loko in suvali jih bodo s puškami in z nogami, če ne bodo mogle hoditi tako hitro, kakor bodo hoteli pijani biriči. In naši bratje, ali bodo oteti? Pravim vam, da ne in da se pogubé z nami vred!«

»Kako je to mogoče,« vpraša Luka; »ko ne bode nikogar, ki bi jih izdal, in ko bode vendar papist, ki bi nas lahko tožil, spravljen v kraj, da ne bode mogel izdati nikogar? Sekiro v roke, ta je najpametnejša, in to je zadnja beseda moja!«

»Bog ga je dal v naše roke,« izpregovori starec, »in če nam je že umreti, zgrabi naj tudi njega hudič, kateremu je itak namenjen!«

Ali mlajši sin se ne dá premotiti.

»Kdo nas izda,« pravi; »deset in še več jih bode, ki nas izdadó! Ti loški sodniki vohajo in vohajo, naposled pa vse izvohajo. In če z zvito svojo besedo ne pridejo do konca, pa posežejo po tisti

železnini, ki ste jo že časih videli na loškem gradu, in po drugi taki pripravi, ki ti tró prste, stiskajo noge, obešajo te in mučijo tako in drugače; potem pa si mehak in poveš vse, kar si skrival v srcu, in dostikrat še več, samo da te prestanejo trpinčiti in mečkati. Vse to niso šale, in če pomislim, da je tu nekaj ženstva, ki ne more prebiti dolgih muk, pa vem vse in takisto vem, da bomo vsi izdani, še predno smo se dobro ogledali v ječi svoji. In sedaj vas vprašam, čemu je vse to potrebno in čemu jemljete sekiro v roko, pod katero pridete sami, če ubijete z njo gospoda Amanda?«

In kanonik, ki je v sosedni čumnati slišal vse, kar se je govorilo, mislil je sam v sebi, da krivoverstvo še ni tako zelo popačilo tega mladeniča kakor brate, in prisezal je, če ga Bog otme iz sedanjih stisk, da se potrudi kolikor mogoče in vsaj njega privede v naročaj svete matere katoliške cerkve, ker je bilo jedro v njem še zdravo! Drugače bi ne bil svaril bratov, naj ne umoré bolnika, ki se jim ni mogel braniti! In tudi sestra Katrica se je razradostila in vzdihnila na svojem ležišču: »Janez ga ne dá umoriti, pomagal mi bode, da ga otmem!«

Oni v sobi zopet nekaj časa molčé. Potem pravi oče: »Kaj pa meniš, Janez, da je potrebno? Ti itak veš vse bolje nego mi, in morda se ti vidi potrebno, da se sami napotimo na loški grad in vse povemo oskrbniku? Tako si rešimo telo, ali duša je pogubljena! Kaj meniš, da je potrebno?«

In Janez ne odlaga dolgo z odgovorom: »Mora li biti ravno sekira, oče? Bolniki umirajo, da še učeni gospodje ne morejo povedati, kako je prišla smrt. In čul sem, da so rane, dobljene po medvedu, nevarne in da se nerade celijo. In rad se prikaže prisad. In prisad pride, in ne ve se, od kod. Tudi mi je pripovedovala stara mati, da ranjencem mraz najprej škoduje. In sedaj so mrzle noči, to veste vsi!«

Takrat so bratje spoznali, kam merijo brata Janeza mirne misli. In oče Ignacij je nekaj premišljal, potem pa dejal: ›Janez ima dobro glavo! Luka, vzemi sekuro in spravi jo pod strop, kjer je bila!‹

›In kje v Pismu,‹ vpraša sin Janez, ›kje je zapisano, da moram izdajalca sprejeti pod svojo streho? Saj tudi ni zapisano, da moram vzeti gada k sebi v posteljo, da me piči, ko se je ogrel ob mojem telesu!‹

›Nikjer ni zapisano kaj takega,‹ potrdi oče, ›pač pa je zapisano: Zob za zob!‹

›Postavimo ga torej na hladno noč,‹ dostavi Luka, ›kar mu bode itak všeč, ker izvestno ni rad med krivoverci!‹

Vsi so zadovoljni s tem sklepom in zdajci vstanejo, da odnesó ubogega Amanda na nočni mraz – v gotovo smrt!

Stopijo v sobico, kjer leži bolni kanonik. Ko odpró vrata, stoji pred njimi domača hči, in nje blede lice priča o bolesti in grozi, ki ji dviga kipeče prsi.

›Kaj hočete?‹ vzklikne trepetaje. ›Moj Bog, ali se ne bojite umoriti nesrečnega človeka?‹

Rekši stopi pred ležišče in razprostre roke proti onim, ki se gnetó med vrati.

›Bojte se Boga, oče, bojte se ga!‹

›Umakni se, deklica,‹ ujezi se starec, ›in ne vtikaj se v naše reči! Lezi in zaspi in jezik za zobmi! Vi, sinovi, pa poprimite, da bode prej dognano naše delo!‹

›Mati, pomagajte!‹ vikne Katrica v svojem strahu. Ali že jo je zgrabil oče z jekleno roko in jo treščil od postelje, da se je kar zgrudila.

Dasi je vedel, kakšna mu preti nevarnost, vendar kanonik Amand dotlej ni izpregovoril niti besedice.

Sedaj pa se oglasi, rekoč: ›Pusti dekleta, hudobni starec, in ne ubijaj svoje hčere! Saj mi je drago in ljubo, da me postavite izpod

te strehe, kjer ne poznate ne gostoljubja ne prave vere Kristove! Storite, česar ne morete opustiti! Moj Bog, ki ne pusti, da bi padla ptica s strehe, ohrani tudi mene, če je taka volja Njegova!«

›Torej, sinovi,« dé starec, ›pa je vse v najboljši pravici in v najboljšem redu. Primimo ga in odnesimo ga, kamor hoče sam! Saj mu izpolnimo samó voljo!«

›Tem manjša je naša pregreha,« zasmeje se sin Luka. ›Vzdignimo torej!«

Dvignili so ležišče z bolnikom vred in ga odnesli skozi tesna vrata. Napravljalo jim je to dosti sitnosti, in le iztežka so privlekli posteljo v prvo sobo. Oblival jih je pot, toda bili so vsi veseli pri delu.

Povzel je oče: ›Samó glejmo, da nam ne pade s postelje in na deske! Dejalo bi se nam, da smo ga ubili. Delajmo rajši počasi, saj je noč dolga! In slana pride šele proti jutru.‹

Ko postavijo posteljo sredi prve sobe, pravi oče: ›Andrej, zakleni duri pri čumnati, da nam to preklicano dekle ne pride vmes. Bog ve, da jo je že preslepil ta papist z bledim svojim obrazom!«

Sin Andrej vestno zaklene omenjene duri, nato pa zopet s skupno močjo dvignejo bolnika. Pritirajo ga v vežo in iz veže na plan pred hišo.

Bila je jasna, toda že precej hladna noč. Sedaj in sedaj je potegnila ostra sapa od severa, da se je čulo, kako je šumela po bližnjem bukovju in tresla jesensko listje z njega. Zanesli so posteljo od hiše ter jo ostavili na travnati ravnici, katero vidite še dandanes za Mrakovo hišo.

›Ugodno vreme je,« izpregovori nekdo izmed sinov in si otira pot s čela. ›Vleče tudi nekoliko izza hribov, in dobro vem, da bode jutri Zala vsa bela, kakor bi jo bil z moko posul.‹

›Delo je dokončano,« pravi starec, ›sedaj pa k počitku, otroci!«

Odšli so, in niti iskra usmiljenja se jim ni utrnila v temnih dušah, ki so bile polne tiste strasti, katero je vedelo prvo luteranstvo vzbujati svojim vernikom.

Zapahnejo vrata pri veži. V sobi zleze oče na peč, sinovi pa poležejo po klopeh. Oče še deje: »Zbudite se na vse jutro, da ga zopet prinesemo v stanico! To bi bil zlodej, če bi se prikazali grajski hlapci po bregu in bi iztaknili satanovega služabnika pred hišo v mrazu! In čudim se, da jih še toliko časa ni!«

»Govoril menda ne bode več,« méni sin Luka in zbira nekaj cunj, da si pripravi vzglavje na klopi.

»Nikar se ne bojte,« odgovori brat Andrej, »poznam rane! Grajski gospod bode v jutru tako zmeden, da ne bode pametne besede spraviti iz njega.«

»Ali če vendarle ozdravi, kaj potem?« vpraša brat Luka.

»Moral bi biti res čudež,« odgovori óni, »in železne kosti bi moral imeti v sebi! Ali četudi ozdravi – pa ne bode – mi potem vse utajimo, in Katrica naj ga pregovori, da se mu je samó bledlo in da ga mi nikoli nismo odnesli izpod strehe. Torej le mirno zaspimo!«

In res je vsa družba zaspala kaj hitro, in prav zdravo so spali vsi, prepričani, da so ravnokar učinili Bogú ljubo dejanje.

Vtem je ležal bolnik na hladu pod jasnim nočnim nebom in zaupno gledal proti migljajočim zvezdam in k Onemu, ki kraljuje nad njimi.

Ker ga je rana bolela, se ni mogel niti vzdigniti niti obrniti. Vse je bilo tiho okrog njega, samó tu in tam je zavikala sova v nočnem logu.

Spočetka je čutil kanonik Amandus, da mu hlad dobro dé in da mu krepča onemoglo telo. Ali skoro ga je začelo zebsti pod tanko odejico, ki je zadoščala v sobi, tu pa je kar izginila, da je niti čutil ni. In kadar je zabrila ostra sapa, takrat se mu je kar streslo

vse telo. Ni mu pa otrpnila duša, in na pomoč je klical svojega Boga, za katerega je trpel.

In glasno je molil: ›Oče nebeški, ozri se name, ki trpim, in pošlji mi Svojega angela, da vzame trpljenje od mene, če je volja Tvoja! In tudi Ti, božja Porodnica, poglej name in otmi me pogube!‹

In uslišal je Bog njega prošnje in mu poslal pomočnico, mlado deklico. In vse moči svojega srca je zastavila usmiljena devica, samó da bi otela krivoverca, kanonika Amanda! Srce tvoje, žena slovenska, bilo je od nekdaj pristen biser, in tudi luteransko krivo-verstvo mu ni moglo zatemniti bleska!

Ko je bila ostala v stanici in so bratje zaklenili vrata za sabo, porodila se ji je zdajci misel, da mora oteti bolnika, ker bi sicer umrl v nočnem mrazu. Ali od kod pride rešitev? Ozrla se je po ozkem prostoru, toda nikjer ni opazila pomočka v tej stiski. Poskuša odpreti vrata, vendar trudi se brez uspeha. Ali tam je edino okno; morda je toliko, da bi se nje vitko telo dalo iztežka potisniti skozi. In v spomin ji pride, kako je v otroških letih časih skozi okno lezla na skladanico tam zunaj. Tudi sedaj so bila drva zložena pod njim. Deklica otvori okno in se po nekaterih poskusih prepriča, da se ji tukaj nudi izhod. Zdajci nabere, kar bi dajalo odejo bolniku; vzame obleko in pograbi tudi svoje ubožno ležišče na tleh. Kar ji pride pod roko, vse pomeče skozi okno, dokler že ne ostane ničesar v stanici.

›Bogú bodi hvala, da je okno široko! Sicer bi umrl!‹

Rekši se potisne skozi okno na drva tik stene. Polagoma se spusti na tla, pazeč, da bi skladanica ne zaropotala pod njo. Stopivši na zemljo, odhiti okrog hiše. Ker pa so bili bolnika odnesli nekoliko vstran, ne zapazi ga takoj. Prav tedaj je glasno molil, in kakor strela so jo prešinile besede: ›In tudi Ti, božja Porodnica, poglej náme in otmi me pogube!‹

Tako jo je pretresla njega molitev, da so ji solze zalile oko.

›Ubogi, zapuščeni siromak!‹

Stekla je tja, kjer je stalo ležišče. In v vsi njegovi zapuščenosti je ugledala kanonika Amanda in tudi videla, kako se je od mraza tresel pod tanko odejo.

›Oh, moj Bog, in sedaj še skoro mraza ni! Kako bode šele proti jutru!‹

Stopila je k njemu in se sklonila nad njim: ›Ali vam je hudo, gospod?‹

Spoznal jo je precej in ji odgovoril: ›Ti si, Katarina? Svete mučenice ime imaš, ali kaj so moje muke proti ónim, katere je prebila sveta Katarina! Posvečeno bodi njeno ime! Mraz mi pretresa ude, in prav dobro čutim, da so šteti trenutki mojega življenja. Tebi, Katarina, dasi si krivoverka, naj bodo oproščene pregrehe tvoje hiše. Usmiljeno in mehko ti je srce!‹

Ob teh besedah bolnikovih jo premaga bolest, in k njegovemu licu ji omahne glava. In nje lice se pritiska k njegovemu obrazu in to lice je voljno in mehko, kakor je mehko in voljno žametasto lice dozorele breskve. Čustvo je imel Amandus – in tudi naše stoletje jih pozna, ta milobna čustva! – kakor bi prijetna gorkota kipela iz dekletovega lica v njega trpinčeno telo. Niti mraza ni čutil tedaj, nego samó svilnato mehkoto ženskega lica. Nje solze so mu kro-pile obraz, in bilo mu je, kakor da mu padajo iskre po licu.

›Dvigni glavo, deklica!‹ izpregovori naposled rahlo. ›Ne trdim, da bi bilo greh, ker tistega, čemur pravijo učenjaki animus pe-candi, niti ni v tebi, in Bog zna, tudi v meni ne! Dvigni glavo! Vedeti moraš, da ni spodobno, če se njemu, kdor je pomaziljen za Gospodovo službo, tako zelo približa žensko lice! Prepoveda-na nam je ženska, kakor je bil prepovedan drevesni sad prvima

človekoma v raju. Dvigni torej glavo in ne jokaj se záme. Jokaj pa se za svoje, ki tičé v pregrehah!«

Zalila ji je kri deviški obraz, in kakor plaha srna je pobegnila od postelje. In stekla je tja pod okno in privlekla, kolikor je mogla, odej bolniku ter ga zagrnila z njimi, da bi ne mogla do njega nočna sapa.

›Dobro mi dé tvoje delo,« pohvali jo Amandus, ›in mraz je izgubil svoje moči do mene.«

In ko nekaj časa molčita, še dostavi: ›Samó na tej strani, kjer stojiš, zazebe me časih, če zabrije sapa od severa. Ali imaš še kaj odej, da me na tem mestu zavaruješ mrzle burje? Bog mi je priča, da še nikdar nisem trpel toliko mraza, kakor ga trpim nocoj!«

›Bog se me usmili,« odgovori dekle, ›ničesar nimam več in vse sem vam že prinesla, kar sem dobila! Res je, burja piše in ostra je, to vem sama.«

›Ne jokaj se zaradi tega! Dobro voljo imaš, in to voljo ti zaračuna nebeški Oče prav tako, kakor da si me zavarovala vsake sapice.«

Prav v tistem hipu zabučí po bližnjem bukovju, in kanonik Amand nehote zaječi; zdi se mu, kakor bi ga kdo z ostrim nožem drezal v rame. Vzdihníl je: ›Hudo trpim, Katarina, hudo trpim!«

›Nekaj bi vedela,« – in obraz obrne od njega, da bi ne opazil deviške sramežljivosti na nje nedolžnem licu – ›nekaj bi že vedela, gospod, in to bi vam morda pomagalo. Ali čudili se bode, če vam svetujem kaj takega.«

›Govôril!«

›Na tej strani vam prihaja hlad do telesa, in odeje ni, da bi vas zagrnila. Jaz pa sem dobro oblečena in mraza sem vajena, ko imamo pozimi dostikrat toliko snega, da sega malone do strehe. Vi itak ležite pri ónem kraju, jaz pa bi se sklonila semkaj k robu!«

›Kaj?‹ vzdikne Amandus. ›Uboga deklica, še vedno si velika velika grešnica, ker bi sicer vedela, da je kaj takega nedopustno in nemogoče!‹

›Oblečena bi vas varovala piha, ki prihaja od mrzlega severa.‹

›Katarina, vprašam te, ali je to resna tvoja volja? In ali se ne sramuješ pred Onim, ki naju gleda iznad zvezdá, in kri ti ne rdeči obraza, ker moraš vedeti, da bi prišla iz tvojega telesa pregrešna gorkota v moje telo? In ali meniš, da ne umrem stokrat rajši, nego bi tako grešil pred Gospodom! Katarina, vedno si še grešnica, in tema božje nemilosti bremeni na tebi.‹

›Nisem vedela, da bi bilo to greh,‹ zaihti deklica, ›in sram me je tudi. Ali druge pomoči ni, in v Svetem pismu sem brala, da je kralja Davida, ko je bil zelo zelo star, morala greti deklica tujka. In naš gospod Bog mu tega ni štel v greh.‹

›Vidiš,‹ – in tu se vzbudi katoliški nasprotni reformator v kanoniku Amandu – ›vidiš, zato vam vedno pripovedujemo, da Sve-te knjige ni dati vsakomur v roke! Vsakdo je ne umeje! In v tem tiči vsa hudobnost vaših krivih pismoukov, da mečejo bisere v blato in da vsakomur ponujajo Sveto knjigo, prav kakor bi sipali zlate kamne svinjam v korito! O kralju Davidu ne morem in ne smem govoriti s tabo; ali prepričana bodi, da tukaj nisi poklicana umeti resnico! Obriši si obraz in pojdi k počitku! Dobro si pre-skrbela zame, sedaj pa me pusti v rokah mojega Boga, ki je moj stolp in moja rešitev.‹

Vtem se je zbudila domača gospodinja na trdem ležišču pod streho. Dozdevalo se ji je, kakor bi čula govorico pred hišo. In če se ni motila, bil je to glas nje hčere Katarine. Kaj pomeni to? Pri papistih je bila pač navada, da so zahajali moški k ženskam v temnih nočeh in se pregrešno razgovarjali z njimi. Ali kdo bi zahajal k njeni ljubljenci, da bi mu le-tá hotela odpreti okence? In

šinilo ji je v glavo, da bogatega papista sin že nekaj časa lazi za njo, in kaj, ko bi jo bil vendarle premotil? Mlada ženska je slabotna, in lahko jo preslepi ljubezen. To bi bila nesreča! Takoj je vstala in šla poslušat k lini v slamnati strehi.

Gotovo, to je bil glas nje hčere, in nekdo se je razgovarjal z njo! Strahoma se napravi.

In stara mati se tudi zbudi na postelji ter vpraša: ›Ali že vstajaš, Lenka? Tema je še! Ali se pa meni zdi, da so tako dolge noči. Hov, hov!‹

›Zdi se mi, da govori Katrica pred hišo.‹

›S kom naj bi govorila?‹

›Bendarjev Janez se šteje nekaj nje,‹ vtakne se v govorico dekla, ki se je tudi zbudila. ›Ta je pod oknom in nihče drug!‹

›Molči, saj te nič ne vprašam!‹ ujezi se mati, pristopivši k lini, in zakliče: ›Katarina, s kom pa govoriš ponoči?‹

›Kajne, da z Bendarjevim Janezom?‹ vpraša dekla, ki je tudi prišla k lini.

›Na mraz so ga prinesli, mati,‹ odgovori hči zamolklo, ›in sedaj umre, če ga pustimo na mrazu!‹

›Kdo je na mrazu?‹

›Naš bolni gospod!‹

›Bolnika so postavili iz hiše?‹ začudi se mati. ›In kdo?‹

›Oče in fantje!‹

›Oj, vi svetniki!‹ razljuti se mati gospodinja, ›bolnega človeka so postavili v hlad! Kakšna pravica je to, in ali so to ljudje?‹

›Oj, ta žival, ta žival,‹ vzdihne babica; ›koliko mora trpeti na tem mrazu! In vse ima raztrgano rame!‹

›Pa da je že starec tako nečloveški in taka zverina! Človek mora vendar imeti nekaj srca, in še žival se mi smili, če je bolna, nikar še človek!‹

Tudi dekla in babica vstaneta in se oblečeta.

›Papist je!‹ pravi dekla.

›In najsi je Antikrist, na mrazu ne bode umrl!‹ deje gospodinja odločno. ›Če smo ga vzeli pod streho, ne pustim, da bi ga umorili moji otroci!‹

Vse tri zlezejo po temnih stopnicah nizdolu v vežo.

›V peči je še žerjavica,‹ povzame mati, ›vpilahaj ogenj, Reza, in prižgi tresko! Takoj mi ga morajo prinesiti v hišo nazaj!‹

›Oj, ta živalca, ta živalca!‹ vzdihuje babica.

›Malokdaj obvelja moja beseda, danes pa bode obveljala!‹ dé mati gospodinja in vzame dekli gorečo tresko iz rok. Stopile so v sobo, in speča družba okrog peči je planila kvišku.

›Ali se vam blede, ženske,‹ oglasi se starec na peči, ›da nam ne daste spati? Saj smo komaj legli, pa nas že budite!‹

Molče vtakne mati tresko v steno. Potem stopi k mizi in odgovori takisto osorno: ›Torej takó! Lepe reči se godé v tej hiši – bolnike nosite na mraz, da bi prej poginili! In vsak dan molite, da bi vam Bog odpustil grehe prav tako, kakor jih odpuščate vi svojim nasprotnikom! Sram vas bodi!‹

›O, hov, hov,‹ potoži babica, ›koliko trpi v mrazu! Dobri, božji ljudje, jaz pač vem, kaj je mraz! Vi, ki ležite na peči in okrog peči, pa tega ne veste. Koliko trpi! Koliko trpi!‹

In mlada dekla tudi izpregovori: ›To je pa res moško delo, bolnega človeka spraviti iz hiše, sosebnó takrat, ko pridejo štirje zdravi na enega, in še ta je bolan!‹

›Molčite, ženske,‹ raztogoti se starec na peči, ›in govorite, kadar vas vprašam! S tem je besede konec, in spat pojdite!‹

›Ni je konec ne,‹ odgovori gospodinja in udari z roko ob mizo, da se kar vse potrese, ›in povem vam vsem, tebi na peči in vam pri peči, da kaj takega ne trpim v svoji hiši! Ne bodeš mi moril

bolnikov, to ti povem, Nace! Nerada te vprašam, ali danes te vendarle moram: čigava je bila ta hiša? Sem se li jaz primožila k tebi, ali si se ti priženil k meni? Ti si se priženil, in hiša je moja, in če ste kaj takega sklenili, morali bi prej vprašati mene, da veste!«

Oče Ignacij svoje žene že dolgo ni bil tako razljutil, kakor je bila razljučena pri tej priliki.

»Pa zanesi papista na ognjišče,« odgovori ji natihoma jezen, »če meniš, da je tvoja prava! Potem babnice vsaj lahko v najlepši obleki pridete v Loko, in tam pred mestnim zidom – saj veste, kje je tisti prostor – bodele gledale, kako bode kolo trlo Mrakove može iz Zale!«

»Ni tako hudo, ne,« odvrne babica; »čula sem, da jih sedaj zaradi svetega evangelija ne ubijajo več in da jih tudi predolgo ne zapirajo!«

»Pa pojdite še ve med papiste!« zarenči starec.

»Bog je eden in ta je nad nami,« izpregovori Lenka, gospodinja, »in vsi imamo enega in istega Boga. In razločka ne bode posebnega, če se mu sedaj priklanjam z enim samim kolenom ali pa z obema! Taka je.«

»Meni,« pravi nato dekla, »meni pa je malone bolj všeč maša v cerkvi na Trati nego te naše propovedi vrhu Zale!« –

»Otroci,« zaječi oče Nace na peči, »vaša mati je ostavila nauk svetega evangelija, in malone sem že dlje časa slutil kaj takega. In skoro bode med papisti in izda mene in vas in grajske hlapce bode vodila za nami, ko se bomo skrivali po šumah!«

»Pameten bodi in ne govôri brezumno vpričo svojih otrok, ker veš, da tvoja beseda vse skupaj nič ni!«

To rekši, obrne se mati Lenka k sinovom pri peči: »In sedaj, otroci, bodite krščeni ljudje in prinesite posteljo iz mraza v hišo in na gorko. Luka in Andrej, vstanita in storita, kar ukažem! Morda

pa greš sam, Nace, ker vem, da se že kesaš, ko nam zapoveduje Sveto pismo sámo, da storimo dobro svojim sovražnikom!«

Oče Nace je še vedno kuhal svojo jezo, in zlasti óno o njega priženitvi k hiši mu je rojilo po glavi.

›S prstom ne ganem,« odgovori, ›in kjer sem, tam ostanem!«

›Midva tudi ne ganeva s prstom,« odrežeta se sinova Luka in Andrej; ›saj vas je babnic že toliko, da lahko samé premaknete papista!«

›Janez,« obrne se mati k najmlajšemu, ›pa nam pomagaj ti!«

In Janez stopi od peči k materi, postavi se prédno in pravi: ›Jaz tudi s prstom ne ganem, mati!«

›To odgovarjaš svoji materi?« razjezi se čvrsta žena, in predno se Janez zave, tleskne mu nje krepka roka po licu in ga premakne iz ravnotežja, da pade po deskah, kakor je dolg in širok.

›Slušal bodem, mati!« In ječe vstane ter je krotak kakor ovca. Tako je v tisti noči zmagala ženska odločnost, in Janez, kateremu je bil v duši dozorel ves hudobni naklep, moral je pomagati ženskam, ko so bolnega kanonika iz nočnega mraza prenesle v gorko izbo! –

Drugo jutro je sonce zlato vzhajalo, ko so se Mrakovi odpravljali, da bi v gozdu sekali les in si pripravili kurjave za bližnjo zimo. Prav zgodaj je odšel oče s sinovi, in seveda ni imel nihče volje, da bi se z ženskami razgovarjal o nočnih dogodkih. Molče so odšli, s sekiro ob ramenu, in niti zajtrka se niso dotaknili, katerega je bila gospodinja prav tako molče prinesla na mizo.

›Dolgo itak ne bomo sekali,« dejal je starec osorno, ›in če pridejo loški biriči, poveste jim že ženske, kje smo, da nas tem preje polové!«

Pozneje so odšle v gozd tudi ženske, in le Katarina je ostala z bolnikom sama na domu. Zavladala je tihota okrog hiše, in kjer so

ponoči razsajale strasti, tam je vladal sedaj mir. V izbi je spal kanonik, dekle pa je sedelo pri oknu, in navdajala jo je zadovoljnost čiste vesti in sosebnost prijetna zavest, da je storila dobro in Bogú ljubo dejanje. Časih se je ozrla po bledem obrazu bolnega kanonika, in iz nje očesa so zasijali žarki sramežljive prve ljubezni, ki je bila nad vse čista, ali vendar tako brezupna! Obraz bolnikov se ji je zdel danes še bledejši, prav kakor bi ne bilo kaplje krvi v njem. In v spanju se mu je sedaj in sedaj pretreslo telo, ker ga je izvestno bodlo po ramenu. Ko se naposled zbudi, pokliče s trudnim glasom dekleta k sebi in izpregovori: »Pojdi, Katarina, stopi pred hišo in ozri se v dolino proti Lučinam!«

»In kaj naj storim potem?«

»Tvoje oko ugleda tolpo hlapcev! Težke muškete nosijo in na lancih vodijo s sabo lovske pse. Semkaj gredo! Stopi pred hišo in videla bodeš, da je tako!«

Katarina stopi pred hišo. In ko pogleda v dolino proti Lučinam, vleče se čez lučinske senožeti četa grajskih hlapcev. In res nosijo s seboj težke muškete, in tolpa lovskih psov jih spremlja. Bili so še globoko v dolini in imeli še mnogo hodá, sosebnost ker jih je zadrževala pesjad, ki je hotela vsak hip udariti za sledom. Zašibé se deklici kolena, in tako se prestraši, da ji mrzel znoj oblije čelo.

»Že umira!« vzdihnila je, »in njega duša se že seli na óni svet, ker bi sicer ne vedel, da prihajajo hlapci. Moj Bog, že umira!«

Strahoma stopi zopet v hišo. Mirno leži kanonik na postelji, a njega obraz že kaže tiste čudne poteze, ki se prikazujejo kot oznajnevalke smrti nekaj časa pred usodnim zadnjim trenutkom.

»Ali si jih ugledala?« vpraša jo.

»Po stezi proti Lučinam gredo, vendar tako hitro jih še ne bode!«

›In pse imajo s sabo, moje belopisane lovske pse?‹

›Tudi te imajo s sabo!‹

›Oj, še enkrat mi daj, ljubi Bog, da jih začujem goneče po zelenem logu in da tudi zaslišim zategle glasove iz zavitega lovskega rogú!‹

Nato še izpregovori: ›Sedi k meni, Katarina! Danes mi je tako dobro, in bolečine so mi odlegle! Vsemu svetu odpuščam in tudi tebi odpuščam, dasi nočeš spokoriti zakrknelega srca. Sedi k postelji in podaj mi roko, da mi tudi ti odpuščaš, če te je morda užalila trda moja beseda!‹

Prinesla je stol in sedla tik postelje. Izpod odeje dvigne kanonik roko: drobna je kakor suha vejica na jesenskem drevesu. Dekle bi se najrajši razjokalo, ko je ugledalo to roko.

›Podaj mi roko!‹ povzame bolnik iznova, ›da mi odpuščaš, kakor odpuščam jaz tebi! Ne jokaj se! Danes mi je odleglo, in tako lahko se mi čuti telo, da bi kar odplul z njim pod visoko nebo pred prestol svojega in tvojega Boga. In moje srce je danes prizanesljivo, in nikomur ne želim zla, ni očetu ni bratom tvojim, ki so me hoteli umoriti. Nečem jih izdati in sodbo prepuščam našemu Jezusu, ki je umrl tako za pravovernike kakor za krivoverce. Saj smo z evangeličani tudi mi ravnali trdo, dostikrat pretrdo, zakaj trdosti in krutosti ni učil naš Odrešenik. Torej odpuščam tvojcem in le želim, da bi jih dohitela božja milost na poti življenja!‹

Rahlo je položil svojo roko na njeno, in ko se dekle ihte skloni k njemu, začuti Amand, kako mu padajo nje gorke solze po prstih.

›Ali v vaši hiši,‹ nadaljeval je, ›vendar ne morem ostati. Izprašal sem vest, in ta mi pravi, da moram oditi, če naj ostanem zvest oltarju, kateremu sem se posvetil.‹

›Saj vam ne bodo več stregli po življenju! In sedaj ne prebijete dolge te poti, ker ste tako bolni, tako slabotni! Pri nas se vam nič ne zgodi, in grajske hlapce si lahko obdržite za stražo!‹

›Ni mi za življenje,‹ odgovori ji on zamolklo, ›ker vem, da me varuje božja roka.‹

›In zakaj nečete ostati?‹ vpraša Katarina in nehote zardi, da je kakor roža cvetoča.

›Morda sem že grešil, in ker ni izpovednika, zakaj bi se ne izpovedal tebi? Greši se v dejanjih, toda še mnogo več se greši v mislih. In tako sem grešil tudi jaz, najsi sem brez moči ležal na tem ležišču. Meso je bilo slabo, ali duh je bil še slabši.‹

Umolknil je, in tudi dekle se ni upalo izpregovoriti.

›Prav ni bilo,‹ prišel je zopet, ›ali grešila si nezavedno, ko si v prešli noči pritiskala svoje lice k mojemu obrazu. In čutilo se mi je tvoje lice kakor voljan in mehak žamet, in pregrešen ogenj mi je prepregel dušo, in premagala me je moč satanova, ki nam, božjim služabnikom, neprestano nastavlja mreže svoje. Ko ste me iz mraza prenesli v izbo, tedaj sem hitro zaspal in imel sem čudne sanje. Prišel je pome angel božji in me vzel v visočino, iz katere sem gledal globoko pódse na veličastno cerkev svetega Petra in na starodavno mesto, katero je okoli nje. Na migljaj angelov se otvori kupola božjega hrama, in jaz ugledam na rdečem prestolu rimskem papeža, in kardinali v rdečih oblekah ga obkrožajo. In sveče goré pri oltarjih, in služijo se svete maše. V višini sem bil, ali vendar sem lahko opazil vsako črtico na obrazih. Resnega obraza je bil sveti oče, in resne obraze so kazali tudi njega kardinali. Pred rimskim papežem sem videl klečečega mladega človeka, in proseče je dvigal roke proti prestolu, kjer je sedel cerkve poglavar in kazal s svojim vedenjem, da mu ni vseč prošnja mladeničeva. ›Česa prosi?‹ vprašam svojega spremljevalca. Odgovoril mi je: ›Načelnika svete cerkve, ki je prav sedaj v tolikih stiskah, prosi, da bi mu dovolil vzeti žensko v zakon.‹ In vprašal sem: ›Zakaj se mu to ne dovoli?‹ Tedaj mi je že težko prihajalo srce, in ko sem vprašal

angela, zakaj se prosilcu prošnja ne usliši, nisem si upal pogledati njega zornega nebeškega obličja. – ›Kako naj se mu dovoli, ko je prošnjik pomaziljen z oljem Gospodovim in je že sklenil zakon s sveto cerkvijo!‹ – Utripalo mi je srce, da sem menil zdajci umreti, ko sem začul ta odgovor angelov. ›Kdo je,‹ vprašam še; ›dolgi rumeni lasje mu prikrivajo obraz, da ga ne morem spoznati, tega brezvestnega mašnika, dasi mi je znana njega podoba in dasi sem ga moral že nekje videti!‹ – ›Videl si ga že,‹ odgovori angel, ›ali spustiva se niže, da spoznaš tistega, ki v teh bridkih dobah hoče pohujšanje dajati v cerkvi sami.‹ – Plula sva nizdolu in obstala tikoma nad cerkvijo svetega Petra. Na rdečem prestolu je še vedno sedel sveti oče, in obkrožali so ga njega rdeči kardinali. Pobožna množica je polnila sveti prostor, in sveče so gorele pri oltarjih, in svete maše so se opravljale. Pred rimskim papežem pa je klečal mladi mašnik in prosil, da bi se mu dovolilo vzeti žensko v zakon. In ko je dvignil obraz proti poglavarju svete cerkve, spoznal sem ta obraz! Ugledal sem kanonika Amanda, kako je prosil rimskega papeža, da bi mu privolil skleniti zvezo, ki je prepovedana služabnikom Gospodovim! Obšla me je tolika groza, da sem se zdajci zbudil. Vidiš, to so bile moje sanje!‹

V nji pa je vzkipelo luteranstvo, in odločno mu je odgovorila: ›Te sanje niso bile od Boga, temveč od peklenškega zmaja! Nikjer v Pismu ne stoji, da bi si ne smel služabnik božji poiskati družice, kakor jo je Bog dal tudi Adamu v raju. Saj tako so govorili óni, ki so učeni in poznajo Sveto pismo od prve do zadnje besede!‹

›Krivoverstvo govori iz tebe,‹ deje kanonik, ›toda govorila bi drugače, da zajemaš iz čistega in neskajjenega vira prave vere. O moj Bog, krivoverstvo še globoko tiči v tebi, zato govoriš tako!‹

›Pripovedovali so mi tudi,‹ – deklica se ni hotela vdati brez upora – ›dostikrat so mi pripovedovali, da so se mašniki v prvih

časih krščanstva tudi ženili. In sodil bi človek, da je bilo tedaj ustno poročilo svete vere bolj živo negoli sedaj, ko malone že vsak človek uči svojo vero. Ali takrat so se mašniki ženili, in tudi rimski papež jim tega ni branil.«

›Ti nosiš satana na jeziku, deklina,« razljuti se kanonik, ›in drugega ti nečem odgovarjati nego: mulier taceat in ecclesia! To pa se pravi po naše: ženska mólči v cerkvi! Ali s tabo se ne prepiram več – pot mi je določena! Na stezi sem, ki drži do pregrehe. In prosil sem Boga, naj mi pokaže vidno znamenje in naj mi na vse jutro pošlje moje hlapce, da me odnesó iz tega kraja. Zgodilo se je tako, in sam Bog je preprečil, da ne pride v nevarnost duša moja. Bila bi mi pač najbridkejša usoda, da bi se zaradi krivoverne ženske pogubilo večno moje zveličanje!«

Zadnje besede je govoril sam sebi, malone šepetaje. Vendar jih je začula Katarina, in vsa kri ji je zavrela k srcu, katero ji je takrat trepetalo v velikih mukah.

›Stopi zopet na plan pred hišo in poglej, ali že dohajajo! Dozdevalo se mi je, da sem enkrat ali dvakrat že čul pasje lajanje!«

Stopila je pred hišo. Sonce je sijalo na visokem nebu, in iz bližnjega loga so se radostno oglašale ptice pevke. V nje duši pa je bila tema, in srce ji je omahovalo pod težo tega trenutka. Oni so dohajali po zeleni tratini vkreber. Živahno so se razgovarjali ter smejoč in s surovimi kletvami gonili pse s seboj. Bili so to belo pisani lovski psi kanonika Amanda.

Katarina ni čakala njih prihoda. Preplašila se je surovih hlapcev in je zato pobegnila k bolniku. Tik vrat obstane, rekoč: ›Že dohajajo in tudi pse imajo s sabo.‹

›Je li kaj rose po travi?« vpraša Amand z živim zanimanjem.

›V kapljah visi po zelenju, da se vse lesketa od sonca.‹

›Sveta nebesa, ali bi bila to gonja danes! Pa kaj hočem, ko sem vendar sam v gonji, in se bleda smrt kakor razljučen pes podi za menoj!‹

Tedaj vstopi stari Konrad, kanonikov sluga.

›Na vse svetnike, Conrade,‹ zaječi bolnik, ›kje vendar tičiš toliko dni? Kdaj sem te že pričakoval, pa te ni bilo, kakor da si docela pozabil svojega gospodarja, sluga nezvesti!‹

›Prej nisem utegnil priti,‹ odgovori Konrad ponižno. ›Loški ranar, ki vam je prvi obvezal rano, govoril je čudno, da smo se vsi prestrašili in da se je prestrašil tudi gospod oskrbnik. Poslal me je v Ljubljano po boljšega zdravnika, ki se ne napije vina vsak dan, kakor se ga nalija loški ranocelnik. In danes sem vam privedel ranarja, ki sluje po vsi Ljubljani in je že lečil gospoda deželnega glavarja in gospoda vicedoma!‹

›Če mi Bog ne pomaga, tedaj me ne ozdravi tudi tvoj ljubljanski ranar, Conrade!‹

Zdajci stopi v hišo nekdo izmed došlih hlapcev. Bil je mlad človek lepega obraza. Prišel je bržkone po ukaze gospoda kanonika. Pri vratih v sosednji izbi opazi lepo domačo hčer, in takoj se mu razvname mlado srce. Ker pa je bilo v bolnikovi sobi precéj temačno, ni opazil niti bolnika niti sluge pred ležiščem. Videl je samo dekleta in kakor strela je bil pri nji, rekoč: ›Duša zlata, na tvojem obrazu vse cvete, in tako si govorim, da bode nekaj tega cvetja tudi záme!‹

Dal si je opraviti z roko okrog nje lica, dasi je takoj vsa zbegana vzkliknila: ›Pusti me! Pusti me!‹ Pa bi je ne bil pustil, da ji ni pomagal kanonik Amandus. Ko je zapazil grešno in drzno početje svojega hlapca, pretresel ga je srd, da takoj niti ni mogel izpregovoriti. Kakor živo oglje se mu je zažarilo oko, potem pa je zakričal: ›Roko z obraza, umazani hlapec!‹

V tistem hipu je odskočil prestrašeni birič in si neutegoma poiskal izhoda iz hiše.

›Ko bomo v Loki, Conrade, spomni me te zverjadi! Dvanajst ur naj stoji na sramotnem odru, ta zverina! Ta zverina!‹

Ko se umiri, zapove slugi, naj pokliče ranocelnika. Skoro nato vstopi droben, precéj telesnat možiček in se globoko pokloni pred bolnikovo posteljo. Niti ni čakal, da bi ga kdo nagovoril, kar sam je pričel govoriti in govoril je neprestano, tako da nikdo v sobi skoro ni mogel črhniti besedice.

›Kako je kaj, reverendissime?‹ pričel je. ›No, to rečem, takega pota nečejo več prevzeti moje kosti, in naj se na lovu ponesreči nečak samega rimskega papeža!‹

Ne da bi čakal odgovora, nadaljeval je takoj: ›Torej, pogledjmo nekoliko, kje tiči tista rana? In po teh potih, amice, ste lazili in se plazili za divjo živaljo in po življenju ste ji stregli? Pa vas je vseka-la – ali bi storil človek drugače, če mu hočejo vzeti življenje? Vse na svetu se brani, pa bi se medved ne!‹

›Ali ste donesli moja orodja?‹ obrne se h Konradu. ›Morda bode treba kaj žgati, kar bi se bilo moralo storiti že iz pričetka! Jaz, Paulus Secundus, sem vedno za to, reverendissime, da se vsaka rana najprej nekoliko izžge, da ne požene tisto nevarno divje meso in da ne pritisne prisad, prijatelj, prisad. Kako nas je učil v Padovi preslavni Hieronymus Mercurialis? ›Prisad, to je smrt, prisad je gotova smrt,‹ tako nam je govoril, in jaz, Paulus Secundus, potrdim tu te besede do pičice!‹

Ko mu prinesó orodja, stopi bliže in odvezuje rano. Pri tem nabere deželni fizik Paulus Secundus okrogli svoj obraz v resne gube in se vede, kakor bi iz svojega rokava zdajci lahko iztresel ali smrt ali življenje.

›Kdo pa je najprej obezal to rano?‹

Tukaj se je kanoniku prvič ponudila prilika da je izpregovoril besedo.

›Najprej,‹ – in tu se je nesrečni kanonik plašno ozrl po tistem zdravniškem »orodju«, katero je bil Paulus Secundus razložil tik postelje na stolu, ›najprej mi je pomagala stara ženica, bivajoča v tej hiši. Spozna se nekoliko na rane in dobro me je obezala.‹

›Dobro vas je obezala, haha! Povem vam, reverende, če obežete ranjenega vola tako, pa vam pogine kakor muha pozimi! Dobro vas je obezala! Tako govorite vsi, ki se vam niti ne sanja, kako se v Padovi, ki je vendar mati vseh zdravniških šol, obezujejo rane! Pa je že kaka stara čarovnica, ki bi najbolje dognala svoje življenje, če bi jo vrgli na grmado, nato pa zapalili ogenj pod njo! Sedaj pa kličete mene, da bi vam pomagal, ko je vendar hudobna starka že vse pokvarila. Ali takšen je svet, povsod, v mestu kakor na kmetih! Zakaj me niste precej poklicali?‹

›Samo prvi trenutek mi je pomagala dobra ta ženska,‹ odgovori kanonik, ›in Bog ji povrni nje trud. Takoj drugi dan pa je prišel grajski ranocelnik iz mesta in mi obezal rano, kakor vidite.‹

›Saj sem si mislil,‹ zakriči Paulus Secundus, ›da je to delo mazačevo, ki ne umeje drugega nego rožičke staviti, in še to slabo! Prav se vam godi, pa cepajte kakor muhe jeseni, če že nečete, da bi vas zdravili možje, ki so bili po svetu in so se kaj naučili!‹

Rekši je drobni mož tako brezčutno odvijal ovoje z rane, da je kanonik Amand časih nehote zaječal.

›Kdo bi bil tako občuten, diavolo!‹ zatogoti se Paulus Secundus. ›Rezali so mi že meso z živega telesa, pa sem dejal: ›Počasi režite, da bodem vsaj vedel, kakšna je ta bolečina.‹ Vi, reverende, menite, da je bolečina podobna bolečini, kakor je slama podobna slami. Toda temu ni tako, in kdor hoče spoznati prirodo, priuči se tudi tukaj lahko mnogočemu! Santa Maria, santa Maria! Ta

rana mi pa ni všeč; in sam vrag vas je vlekel sem gôr, da ste prišli medvedu pod šapo! Doma bi bili ostali, doma na gradu v Loki, in tisto dobro vino bi bili pili, katero ima vaš gospod stric v grajskih kletah! O diavolo!«

»Obežite mi iznova rame!« odgovori kanonik trdo, »in nikar ne menite, da bodete žgali po meni. Če mi je že umreti, umrem naj v miru. Rano mi hitro obežite, mudi se mi, in čim prej sem na potu, tem bolje bode!«

»Na kakšnem potu?« vpraša zdravnik.

»Conrade,« obrne se bolnik proti slugi, »ali ste prinesli nosilnico s sabo?« In ko mu le-te potrdi, da so jo prinesli, dostavi: »Pripravite jo, zakaj precej, ko gospod fizik opravi svoje delo, odrinemo. In po zeleni Zali nizdolu me ponesite in pse spustite po sledovih, in ti, Conrade, zatrobiš mi na rog, da bode lovskoveselo odmevalo med hojami! Tako bodi!«

»Tako bodi! Lahko je to rečeno,« vtakne se v razgovor Paulus Secundus; »ali vprašam: čigava je odgovornost? S to rano,« izpregovoril je latinski, »s táko rano, reverende amice, ne bodeš lazil po hribovju kakor mezeg, ki prenaša tovore čez Apenine! In premilostivi knez in škof, ki mi bogato poplača današnjo pot, o tem sem prepričan, kaj poreče le-tá? Kaj drugega nego to, da je bil deželni stanov fizik Paulus Secundus nevednik in neumnik, ki je znal o medicini – Bog blagoslovi to vednost – prav toliko kakor Bileamov osel v Svetem pismu, v katerem se pripoveduje o njem! Ha, amice, mi vemo, kako se modro živi, in zato govorimo tako, da bode pod to streho ostali še nekaj tednov in morda še dlje. To pa je tudi zadnja moja beseda! Basta!«

»Moja zadnja beseda pa je,« odgovori kanonik, »da odrinem še danes. In če mi dodelé milost vsi svetniki, počival bodem še danes na mehki postelji, kakršnih je obilo na loškem gradu. Svojemu

Bogú sem to obljubil, in ljubša mi je smrt, nego da bi prelomil to resno obljubo!«

Zdravnik je vtem izpral in očistil rano ter jo pričel iznova obezavati.

›Pa pojdite torej,« dejal je, ›ma jaz si umijem roke, jaz sem nedolžen, in, Conrade, vi ste mi priča, kako sem modro učil kanonika, naj s takšno rano – ta rana, ta rana, Conrade, mi ni všeč! – ne hodi na dolgo pot. Priča mi bode, če se na dolgi poti kaj pripeti, ali moja krivda ne bode! Tako, sedaj je zopet dobro za nekaj časa! Če bi hoteli mirno tu ležati in bi vas jaz nekaj dni zaporedoma prevezaval, pa bi se skoro pokazali dobri uspehi moje učenosti. Prisad, Conrade, prisad, vi smrtni ljudje še ne veste, kaj je prisad!«

›Pripravite nosilnico!« ukaže kanonik.

›Torej je res, da odrinete?« vpraša Paulus Secundus.

›Kar najhitreje mogoče!«

›Vsi so enaki,« obrne se deželni fizik k slugi, ›veliki gospodje kakor berači. Če jih kaj boli, vzdihujejo kakor šibke ženske, žgati si ne dadó in trmoglavji so kakor vol na paši! Na pot tedaj, dobro, dobro! Jaz pa ti pravim, Conrade: ruit in perniciem! Spravi moje reči in skrbi, da se mi kaj skuha! Vrag naj vam s praznim želodcem lazi po tem gorovju!«

Nejevoljno odide iz sobice.

Ko se je pripravilo nekaj jedila, da so se nasitili lačni hlapci, in ko je bil utolažil svoj glad tudi fizik Paulus Secundus, ukazal je kanonik iznova, da se mu pripravi nosilnica. Obložili so jo z mehkim mahom in storili vse, da bi imel bolnik mehko ležišče. Neprestano je ugovarjal zdravnik, toda brezuspešno.

Po jedi prinesó hlapci svojega gospodarja iz sobe in ga rahlo posadé na nosilnico. Bilo je najkрасnejše jutro. Na nebu ga ni bilo oblačka, in na severu so se Triglav in drugi snežniki ostro črtali

zadaj v temno zeleni krajini. Rosa se je lesketala po listju in travi, in globoko po dolinah je ležala gosta megla, da se je videlo, kakor bi jih polnila jezera samega belega mleka. Bilo je krasno jutro, in lovec si ne more želei krasnejšega in prijetnejšega v teh krajih. Če le izpustiš pse v zeleno grmovje, zdajci se ti oglasé, in kakor bi trenil, že je zverjad na nogah in gonja v najlepšem tiru, da se ti lovskoveselo širi srce!

Tako se je tudi kanoniku Amandu širilo srce, ko je tisto jutro ležal na nosilnici pred Mrakovo hišo. Odpravljal se je na dolgo pot, ali skrbi mu ni povzročala. Globoko je zasopel in srkal čisti zrak, katerega je bil tako nerad pogrešal v tesni in zatohli sobi.

›Za Boga,‹ vzdikne radostno, ›kako lahko se tu diha, in prav tako mi je, kakor bi bil prišel iz temnega groba! Bodete videli, gospod fizik, da me ozdravi prav ta pot in ta zrak, ki do sedaj ni mogel do mene!‹

›Kaj zrak, kaj zrak,‹ ujezi se Paulus Secundus; ›takšen zrak ni nič prida, sosebnost ne, če pride do rane! Jaz, reverendissime, odklanjam vsako odgovornost, in ti, Conrade, si mi svedok, da jo odklanjam.‹

›Za svoje početje hočem biti sam odgovoren, bodisi proti ljudem, bodisi proti Bogu. Vi, care amice, odvezani ste vsake odgovornosti, in v tem oziru naj vas ne moré skrbi!‹

›Meni je prav,‹ odgovori deželni fizik; ›prav pa ni, da moram, toliko da sem iztežka prisopihal tu gôr, zopet nizdolu, ne da bi se bil počil in oddahnil.‹

›Hodili bodemo počasi,‹ dé nato kanonik Amandus, ›poglejte vendar okoli sebe in ozrite se v krasno jutro! In lovske pse imamo in lovske rogove, pa naj bi lazili po gozdih in svoje pse na lancih vlačili za sabo! Nikdar ne, amice; danes bode zvonilo po vsi Zali in nekaj strelav bode odmevalo med hribovjem in plaha zverjad

bode puščala krvav sled po mokri travi za sabo! Tako bodi! In morda, tu se zanašam nekoliko na tvojo pomoč, mi Conrade, morda izproži kanonik sam enkrat ali dvakrat svoje smrtonosno orožje, če mu pride žival na strel! Tako bodi!«

Deželni fizik pozove slugo k sebi. »Ali ničesar ne čutiš, Conrade?« ogovori ga važno. »Ali ti nisem pripovedoval precej od prvega trenutka, da bode tako in nič drugače? He! Ali ti nisem govoril o prisadu? Videl bodeš, da poseže vrag vmes, predno smo v Loki! Govori li pameten človek tako – in ali se vede tako, če nosi smrtno rano na telesu? Veruj mi, stara duša, prisad je v njem, kri vre po njem, in drob se kuha v njem! In v takih časih se odpravlja na lov! Kri vre po njem, in drob se kuha v njem! To je moja zadnja beseda, Conrade, in odslej ne izpregovorim ničesar več! Vi, ki ste porojeni tepci, pa počenjajte, kar se vam ljubi. Ali toliko rečem: da sem jaz v službi kanonika Amanda, uprl bi se mu siloma, da bi ne smel od tod, nego moral ostati v postelji še mnogo dni. Vi pa ste tepci, zato storite, kar vam drago!«

Te besede je govoril Paulus Secundus tiho, tako da jih ni umel kanonik Amandus.

»Morda pa le ni prevelike nevarnosti,« ugovarja sluga, »ker je danes takó rdečega in zdravega lica kakor nekdam, ko ga še ni raztrgal medved! Skoro verujem, da dobri gospod res ozdravi!«

Zaničevanje, ki je ob tem ugovoru napolnilo dušo deželnemu fiziku, ne dá se popisati.

»Tepec,« zakričal je, »kaj že nisem povedal, da vre kri po njem! Basta!«

»Conrade,« izpregovori kanonik Amandus, ki je posnel iz zadnjih besed deželnega fizika, da hoče le-tá pregovoriti njegovega hlapca, »nikar si ne daj zmešati glave, nego obrni okrog sebe

poglede in povej mi, je li to takšno jutro, da bi mogel umreti pošten in Bogú ljub lovec? Ne in ne!«

Po kratkem premolku dostavi: »Privedite mi tolpo pisanih lovskih psov, da vidim, ali uboge živali še poznajo ubogega svojega gospodarja!«

Storili so, kakor je ukazal. Obsuli so mu tožno ležišče zelenega lova tuleči pomagači in se gnetli okoli njega. Hipoma ga je spoznala pisana tolpa in skakaje in lajaje napravljala nemir ter tako izražala veselje, da zopet vidi svojega gospoda. Klical jih je po imenih, hvalil njih ognjevitost in jim obetal, da jih današnji dan čaka še obilo posla. Bil je lep, ali tožen prizor, ko je bolni lovec z uničenim svojim telesom, a z bistrim in neugonobljenim duhom ležal sredi svojih nestrpnih psov, ki so mu lizali drobno roko ali se vzpenjali po ležišču ali pa grebli po zemlji, prav kakor bi očitali svojemu gospodarju, da leno leži ob takem jutru, nikar da bi jih pognal v temno lozo, da bi mu gonili lovsko žival.

»Da,« izpregovoril je kanonik Amandus, »da, žalostno je, ko ne morem vstati in vas kakor nekdaj odvesti v temni gaj! Pomagati mi ni. Raztrgano in onemoglo je moje telo, a duh mi je čil in kakor orel razpenja svoje peruti nad visoko Zalo! O moj Bog, duh v meni govori, da so prešli zame tisti zlati, dušo poživljajoči časi, ko smo zdravi in radostni lovili po božjih gozdih!«

Tedaj je kanonika Amanda preovladala brezupna toga, in sicer bolj nego kdaj prej. Umolknil je in se zagledal tja v zeleno hribovje, kjer si je iskalo zavetišča in skrivališča obilo plahe divjačine. Njemu pa vse to ni hasnilo; z duhom se je vzpenjal nad gorovje, a s telesom je bil prikovan na ležišče, da se ni mogel ganiti!

»Conrade,« šepne Paulus Secundus staremu slugi, »že ga napada slabost, kar ni čudo, ko vre kri po njem!«

Ali bolnik se skoro ojači in zapove z ostrim glasom: ›Odvedite mi pse! Preživi so, in njih hrup mi muči glavo!‹

Neradi so ga ostavili zvesti lovski pomagači, in le siloma so jih odtrgali hlapci od njegovega ležišča. Vzdihtil je in dejal sam v sebi: ›Da, da, veselega lova vesele dobe so minile!‹ Potem pa je ukazal: ›Conrade! Pokliči dekleta!‹

Poklicali so Katarino, in ko je pristopila, dejal ji je rahlo: ›Podaj mi roko, Katarina, sedaj mi je odriniti. V nadlego sem bil itak predolgo, tako tebi kakor tvojcem. V imenu Boga se poslavljam od tebe, in če vas bodo kdaj trli ali vam delali krivico, spomni se, da ti živi na loškem gradu prijatelj, ki neče nikdar pozabiti, da je nekdaj užival dobrote pod streho te hiše!‹

›Siromak,‹ deje Paulus Secundus iznova proti Konradu, ›o loškem gradu govori in druge vabi tja, ko ga bržkone sam nikdar več ne ugleda! Conrade, videli boste, kaj je prisad!‹

Kanonik Amandus prime roko dekletu in dvigne plaho in boječe oko proti nji, ki tudi ne more izpregovoriti. Neprestano se je borila s solzami, ki so ji zalivale oko.

›V Bogu odhajam od tebe, Katarina,‹ dejal je zamolklo, ›in upam, da oprosti tako meni kakor tebi, če sva – v mislih – grešila proti Njega zapovedim. Časi so hudi, in božjim služabnikom se je ogibati vsega, iz česar bi se porodilo pohujšanje.‹

Še enkrat je uprl pogled v njen blede obraz, ki je bil prav v tistem trenutku tako miloben in prijeten, kakor je milobna in prijetna prva pomladanska cvetka. Ali premagal je sebe kanonik Amandus in zaklenil dušo svojo, da mu miloba njenega obraza ni mogla več zasijati vanjo. Lahno vzdihnivši, je izpustil njeno roko: ›Z Bogom ostani, Katarina!‹

›Dvignite me,‹ – obrne se nato k hlapcem, ›itak se mudimo predolgo!‹

In ni je več pogledal, dasi mu je blede obraz, ko so ga dvignili in odnesli, obledel še bolj, četudi ne vemo, ali zato, ker je trpel muke telesne, ali zaradi tega, ker se mu je tudi srce vilo v mukah. Odnegli so ga v kreber. Z mrtvim glasom je še ukazal: »S psi krenite na desno, da pridete v gozd pod nami! Le enkrat mi še dopustite, da začujem zvonečo Zalo in petje lovskih rogov!«

Izginili so hlapci in psi. In zapel je lovski rog in po Zali je odmeval, in njega melodični glasovi so se prav skoro družili z zvođenjem razdraženih štirinogih gonjačev, ki so bili prav brzo zavohali in prepodili zverjad. Po logu se je drevila srce oživljajoča gonja, dočim so nosilci z bolnikom počasi lezli proti vrhu. Ondi pri hiši pa je še vedno stala deklica prav tam, kjer se je bil poslovil od nje bolni kanonik, in za njim je zrla, dokler niso óni dospeli do vrha ter se potem skrili njenim pogledom. Težke kaplje so ji padale na lice.

»Nič več ga ne bodem videla, nikdar več!«

Tako je vzdihnila in stala še vedno na mestu, ko je bil óni, ki je bežal pred nje ljubeznijo, že davno izginil za vrhom gozdnate Zale. –

»Tako vam je,« dostavil je gospod Andrej – »o sebi ne govorim – ljubezen v pogubo, in toga in trpljenje sta ji neprestani družici. Še dandanes ni drugače, in v dobi, ko je živel kanonik Amandus, bilo je takisto!«

Tedaj pa se oglasi Jernač izpod Skale, rekoč: »Noč je visoka, in mislim, gospoda, da bi nam vsem kazalo nekoliko zaspati. Tisto, kako se je loški korar ženil pri Mrakovi Katrici, lahko zvemo jutri, najsi jaz zase skoro ne vem, ali bi verjel vse to, kar pripoveduje

gospod Andrej. Gospod Andrej takrat tudi še ni zahajal v Zalo, in sedaj vprašam, kako ve vse?«

»Ti govoriš po slabi svoji pameti,« vtakne se v razgovor Miha, ki se nama je hotel prikupiti, »v starih knjigah se bere to ali ono, o čemer ti, Jernač, ki še svojega imena ne znaš podpisati, ne veš ničesar. Čemu torej nasprotuješ gospodom ti, ki ničesar ne veš?«

Že je hotel Jernač izpod Skale vzkipeti, ali pomiril je prepir gospod Andrej: »Ne prepirajta se, nego molčita! Dobro! Poskusimo, če moremo nekaj ur zaspati, da bomo čvrsti in trdni, ko napoči težko pričakovana lovska ura!«

»Tudi po moji volji je to,« izpregovorim jaz, »in o končni usodi kanonika Amanda se izpoveš po dognanem lovu, ko bomo počivali tu okrog ognja in naju bodeta navduševala vsaj dva orjaka-petelina, viseča ondi na smrekovi veji. Ali ti je vseč tako, Jernač?«

»Slišali ju bomo,« odgovori le-tá čemerno, »če pa bodeta tudi visela na veji, ne vem! Gospodu Andreju nič kaj ne zaupam; pravijo, da roka, ki mašo bere, nikdar dobro ne strelja!«

»Oho!« ugovarja kaplan Andrej, »ali morda že nisem lani ustrelil prvega, ki je pel v Špiku nad Lučinami, he, ali ni res?«

»Mogoče! Mene ni bilo zraven in videl ga tudi nisem!«

»Sedaj, bratec Andrej,« vtaknem se jaz v precéj živahni razgovor, »sedaj te je Jernač razžalil ravno dvakrat. Prvič, ko je dvojil o resničnosti tvoje povesti, drugič, ko zopet neče verjeti, da ustreliš petelina in da si sploh že ustrelil katerega, ali pa posebej onega, ki je v lanski spomladi pel na Špiku nad Lučinami.«

»Razžalil me je, prav res, zelo me je razžalil!« pritrdi kaplan Andrej.

»Zato menim, da mu gre nekaj kazni!«

»Prav takšno je tudi moje mnenje!«

»Le šalita se, gospoda,« odgovori Jernač; »če se ne motim, zbira se tam nad Blegašem čudna megla, in od juga že tudi vleče po malem. Ko odbije v Lučinah tri, bode pa vse prepreženo in iz lonca bode lilo, da bomo vsi mokri kakor poljske miši. Nikar ne imejmo nepotrebnih govoric, nego zaspimo rajši!«

»Kazen mora biti,« odgovori gospod Andrej, »in ker se je Jernač kazal nekam takega, kakor bi mu moje pripovedovanje ne bilo všeč in bi on sam lahko povedal vse bolje, naj torej pripoveduje!«

»Naj pripoveduje,« vzkliknem jaz, »kako je prvič ljubil žensko in vabil družico k sebi, kakor jo vabi petelin na veji!«

»Če ustreli gospod Andrej petelina,« odgovori Jernač porogljivo, »pa vam povem vse. Lahko noč!«

Skoro nato smo zaspali. Proti jutru, predno še se je svitalo za gorami, zbudil nas je Jernač, ki ni mnogo spal, češ da bi ne prespali ugodnega časa. Bila je še temna noč, ali megla na Blegašu se je bila razkadila, in niti oblačka ni bilo videti na modrem nebu. Tudi sape ni bilo, in popoln mir je vladal nad Zalo. Po temnih stezah smo odšli do svojih petelinov. Kdor ni izkusil kaj takega, njemu ni moči dopovedati, s kakšnimi čustvi lazi lovec v takih nočeh po tihem gozdu. Nikjer se ne gane list, samo po suhljadi začuješ tu in tam, da hodi žival po nočnih potih. Bodisi da skaklja zajec proti svojemu ležišču, bodisi da je lisica ali jazbec, ki se vrača z nočnega lova. Med vejevjem zaskovika ponekod sova ali pa mali čuk, ki počasi izpušča tožne svoje glasove iz grla. Z Jernačem sva lezla po poti in vestno pazila na vsak korak, da ni kdo stopil na suho vejo in povzročil nepotrebne hrušča, ki bi morda preplašil orjaškega pevca.

»Za gorami se že dela bela progga,« zašepeta Jernač, »in zvezde že tudi niso več tako svetle! Sedaj bode pa koj, če bode sploh pel.«

In natezal je uho, ali bi kje ne začul znanega klepanja v noči.

»Že brusi,« izpregovori radostno, »že brusi! Nekje blizu je! Skakajva!«

In skakala sva. Kadar je zaljubljeni petelin samó klepal, tedaj sva obtičala na mestu in niti sopsti se skoro nisva upala. Ko pa je brusil, tedaj sva švignila dva ali tri korake naprej in napenjala oči, da bi čim prej ugledala pevca na temni veji. Priskakala sva v potu svojega obraza – in to v pravem pomenu te besede, ker se uprav pri petelinskem lovu prelije največ znoja – do kraja gošče, in tik naju se je v nočnem mraku prostirala ravnina, kjer so pred nekaj leti posekali drevje. Tu in tam je še stala hoja, stara, z mahom obrasla hoja, in risje oči bi moral imeti človek, da bi v takem črnem vejevju ugledal črnega petelina. Tu med jelkami je pel. Pod njim so kokale kure, in ena, ki naju je bržkone začutila, vzplapolala je od tal in odletela po lozi. Nje krilati ljubljenelec pa je pričel tako udelovati na svoji veji, kakor da so mu v nevarnosti vse grahaste ljubice. Kakor grah so se usipali glasovi iz grla, in klepanje in brušenje se je vrstilo neprestano. Lahko je bilo skakati, in skoro sva dospela blizu drevesa, kjer je pel.

»Ga že vidim,« zašepeče Jernač, »malo pod vrhom je, in prav dobro vidim, kako zvija vrat in kako devlje rep v koló!«

Jelko sem sicer videl, ali brezuspešno sem jo neštivilnokrat premeril od vrha do tal – v temnem vejevju nisem ugledal petelina.

»Za Boga,« vzdihnil je Jernač, »baš sedaj dviga kljun, in skoro slepec bi ga moral ugledati! Na drugi veji od vrha tiči, in če pogledate nekoliko proti nebu, vidite, da se ta veja pregiblje!«

Gledal sem proti nebu, ali niti ena veja se ni zmajala pred mojim pogledom. Vse je bilo črno in mirno, dasi sem gledal in gledal, kar se je dalo.

»Kure se že plaše, in če ga skoro ne ugledate, preplaší se, in glavo stavim, da mi petelina zvabijo z mesta. Sam vrag ve, kakšne oči imate!«

Kapljema mi je teklo po čelu, ko sem se iznova in iznova trudil, da bi ugledal usodno vejo. In takrat se mi je videlo, kakor bi se bila zamajala veja pod vrhom, in res, slep sem moral biti, da nisem takoj iz pričetka opazil črne oble, ki je tičala na tej veji. Pripravim puško. Bil je zadnji čas, ker so bile kure že prav zelo vznemirjene in so se čimdalje bolj odmikale od petelina.

»Dobro pomerite,« šepne Jernač; »ako ne bode prav zadet, zanesse se globoko v jarek, da ga ves svet več ne iztakne!«

Pomerim. Oblo na veji sem imel brezdvoybeno pred sabo, in ko sem menil, da jo imam na cevki, izprožim. Razleglo se je po vsi Zali, mogočno, veličastno.

»Tresk,« razjezi se Jernač, »jelka je zadeta, ali petelina je vrag vzел! Saj sem vedel, da bode tako!«

In klet je, ali na vrhunec mu je priklopela jeza, ko sva končno dognala, da sem streljal v nekov zarastek na veji, dober vatel pod petelinom. Če bi bilo mogoče, bila bi se poštenjakova jeza še povečala, ker je prav v tistem hipu počilo na óni strani Zale, kjer je gospod Andrej lazil za svojim petelinom ...

Jako potrta ostaviva kraj nesreče, in Jernač neprestano nekaj godrnja o tem, da gosposki lovci sploh nič več ne znajo streljati. Dospela sva nad majhno, gosto zaraslo dolino, kjer je stalo nekoliko smrek sredi bukovega grmičja. Hipoma obstane moj spremljevalec in šepne: »Postojva!«

In res, spodaj iz frate se je čulo, kakor bi padale kaplje na kamen: tek, tek, tektek ... Tu je v poznem jutru pel petelin, bržkone mladič, ki se prej ob zori zaradi starcev ni upal peti. Skočiva za smrečje in skoro se prepričava, da tiči pevec na zemlji. Pošteno je brusil, ali vmes je šumoma odskakoval od tal, da je suho bukovno listje pršelo okrog njega. Že sem hotel skočiti, ali v tistem trenutku se prismoče po gošči onostran po bregu rumeno sivkasta

lisica, ki je brez dvojbeno tudi bila na petelinjem lovu. Košati rep je vlekla za sabo in kakor senca se je premikala po vresju, in sicer v premi črti tja, kjer je brezpametna ptica v neizmerni svoji poltenosti odskakovala od zemlje. In sveti Hubertus me je razsvetlil, in niti za dihljaj se nisem premišljal, komú naj namenim smrtnosni svinec. Pomeril sem torej na rumeno sivo tatico, in ko se je po poku razkadil dim, premetavala se je lisica v smrtnem boju po zelenem bregu, iznad frate pa se je vzdignil mogočni pevec in odplul s kraja, kjer mu je še ravnokar grozila gotova poguba.

»Haha,« zasmeje se Jernač, »ta jo je pa izkupila, rajši jo imam nego petelina!«

Potolažen vrže ubito žival čez rame, in s ponosno zavestjo, da lov ni bil brezuspešen, odkorakava proti zbirališču, od koder čujeva že iz dalje glasno in veselo govorjenje gospoda Andreja.

»Gotovo ga je ustrelil,« izpregovori Jernač čemerno, »in za mašo bi plačal, če bi ga gospod Andrej ne imel. Ali se bode ustil, in ves dan ga bomo morali poslušati!«

Gospod Andrej je bil na mahu tik ognja na široko razložil svoje ude in nebeško zadovoljen upiral oči na zeleno svetlega petelina, ki je visel na veji bližnje smreke.

»Praznih rok prihajata,« zasmeje se nama naproti, »ali to sem vedel že prej! Ta ali oni se ne nauči streljati, in naj se uči do sodnega dne. Pokala sta pa, pokala, da se je kar Zala tresla! Ali pobrati ni bilo ničesar, he, ali ni res tako, Jernač izpod Skale?«

»Praznih rok tudi nisva,« zarenči Jernač in vrže lisico pred ogenj. »Toliko rečem: da sem streljal jaz, prinesla bi bila lisico in petelina. In pri tem ostanem!«

»Lahko smo zadovoljni,« izpregovorim jaz, »in če ima gospod Andrej petelina, tedaj vemo vsi, da slepa kura časih tudi zrno najde. In pri tem ostanem! Sedaj pa se okrepčajmo, nato pa nam

gospod Andrej povej, kako je bilo končno s kanonikom Amandom, ki je pred nami lovil po zeleni Zali! To, mislim, je pametna beseda!»

»Pametna,« potrdi gospod Andrej, »in tako bodi!«

Okrepčali smo se ter si zopet in zopet razkladali vse podrobnosti današnjega lova, kakor je to sploh navada pri lovcih. Nato povzame gospod Andrej:

»Kanonik Amand je ubežal pred ljubeznijo, ker je bil vzoren duhovnik, vzornejši od mnogih, ki prihajajo dandanes pred oltar Gospodov, meneč, da Gospod niti med svojimi angeli nima boljših služabnikov, nego so oní! Pa kaj hočemo soditi: kanonik Amand je pobegnil pred ljubeznijo, in zato smo lahko prepričani, da je dobil milost v Gospodu. Kakšna pa bode naša sodba, ne vemo: pravična gotovo, ni pa gotovo, če tudi milostiva! Bog je vsemu gospodar, in mi vsi smo črvi pod Njega roko! Ne sodite, da ne bodete sojeni sami! –

Povedal sem vam že, da so kanonika Amanda odnesli po senčnati Zali. Ležal je na nosilnici in užival hlad gozdne sence ter iz polnih prsi srkal čisti, z gozdnim duhom napolnjeni zrak.

›Tako mi je lahko danes zjutraj, Conrade,« izpregovoril je veselo, ›in svojega telesa ne čutim in kakor ptica pod nebom bi mahlone zletel s trdega ležišča!«

›Da bi le že bili v Loki!« vzdihne stari sluga.

›Kaj vzdihuješ, starec,« odgovori Amand, ›in čemú si želiš v pusto Loko? Danes bomo še lovili, in pripravi puško, da mi jo lahko podaš vsak trenutek, če mi sveti Hubert podeli kaj sreče!«

Dospeli so tja, kjer je kanonik prvi dan svojega lova streljal na medveda.

›Tu obstojmo,« ukaže nosačem, ›in na zemljo postavite nosilnico! Tu je pravi kraj, kamor mora priti vse, kar plaho beži pred

psi! Ustavimo se torej! In ti, Conrade, bodi pripravljen – saj vem, roka se mi je že toliko popravila, da bodem streljal brez težave! In morda tiči še kje medved v tej gošči, in ne čudil bi se, če bi bilo tako! Oj, to bi bila prava sreča, če bi ga ubil prav ondi, kjer me je óni trgal z neusmiljeno svojo šapo!«

V dolu se veselo oglasi lovski rog, in psi zahrumé, da kar vse odmeva. Uslišal je Bog želje Amandove, in prav takrat se je dvignila zverjad s svojega ležišča. Ukrasti se je hotela svojim preganjalcem, in ko je čutila, da se približujejo, splazila se je potuhnjeno s svoje postelje in krenila proti vrhu. Bil je medved-velikan, in ko so razljučeni psi v nižini zavohali gorki sled njegov, tedaj je že pri vrhu, ondi, kjer so čakali lovci, stopil na plan in grčeč in mrmrajoč obtičal nekaj trenutkov na mestu. In bolnega lovca je preobdala lovska strast, in menil je, da je zdrav, kakor je bil prejšnje dni, in vzpel se je in dejal svojemu slugi: »Za Boga svetega, puško, Conrade, podaj mi puško!«

In sluga mu je podajal puško, ali onemu ni služila roka, in ko se je hotel vzpeti z ležišča, vzbudila se mu je neznosna bolečina v ramenu in zadnja kaplja krvi mu je izginila z upadlega lica. Omahnil je na nosilnico in pričelo se mu je blesti in zaklical je: »Ha, ali vidite, kako krasno je zadet in v svoji krvi se valja po zemlji! Oj, nebo se odpira, in svetnik, sveti Hubertus, prihaja po njem! In jeleni z zlatimi rogovi so okrog njega! Mene pa obsipljejo s cvetjem rdečim!«

In res, obsulo ga je rdeče cvetje, toda bila je to rdeča kri življenjska, ki se je ulila iz njega! Kanonik Amand je pri tej priči umrl, in njega duh je splaval pred našega Boga na sodbo ... Tako je bila tudi njemu ljubezen v pogubo, ker ga je prisilila, da se je odpravil na mučno pot, katere nikdar ni mogel prebiti. Mi pa, ki smo poštene lovci, ki ne obrekujemo nikogar in vsakomur želimo vse

dobro, spominjajmo se v ljubezni kanonika Amanda: Bog podeli mir njega duši, nam pa obilo lepih lovskih dni, in sosebnost tedaj, kadar se zatečemo semkaj v črno Zalo! To je moja povest o kanoniku Amandu! Izpolnil sem, kar mi je nalagala dolžnost, in sedaj ste na vrsti vi, da takisto izpolnite svojo dolžnost. Jernač izpod Skale, tam na veji visi petelin, in kakor veš, dela obljuba dolgove. Izproži se torej, da bomo tudi na tebi videli, kako nam je vsem ljubezen v pogubo, kakor je bila v pogubo kanoniku Amandu, ki je pred dve sto leti umiral v Zali, in morda prav tod, kjer se mi sedaj veselimo življenja!«

»Kaj bi silili kmeta,« odgovori Jernač slabe volje, »da bi vam govoril o svojih neumnostih? Pa tudi poseben lov ni bil danes, čemu bi tedaj lovili prazne marnje? Molčimo rajši in zaspimo, ker smo počitka vsi potrebni! In pri tem ostanem!«

»Ne uideš nam ne, ljubi Jernač,« izpregovorim jaz, »vrsta je na tebi, in s tem je prepir dognan! Izpij kupo vina, nato pa oklati svoj oreh, in konec bodi vsaki besedi!«

Razvedrilo se je lice možaku, ko je vzel kupo v roke in jo zdajci do zadnje kaplje izlil v svoje večnožejno grlo.

»Če ste že toli radovedni, pa bodi. Lepo povest nam je povedal gospod Andrej. Če vam bode moja všeč, ne vem, pa me tudi malo briga. In pri tem ostanem!«

II

Jernač izpod Skale pripoveduje:

»Kaj naj vam govorim in pripovedujem! Kmetje smo siromaki, in sicer največji takrat, kadar se ženimo, kakor se ženi divji petelin na smreki. Samo na svojo kokoš misli in na drugega nič, in čim več jih ima, tem večji siromak je. Da se nas Bog usmili, tudi človeka se – vsaj enkrat v življenju, časih tudi večkrat – prime nekaj takega, kar se pomlad za pomladjo prijemlje divjega petelina, da ničesar ne vidi in ničesar ne sliši. Čemú bi tajil – tudi mene se je bila prijela takšna bolezen, in saj veste, kakšen je konec. Davi je prišel gospod Andrej in je ustrelil petelina z veje in mu vzel življenje. Pojdite pa nekaj dni pozneje na mesto, kjer je prej pel ubiti petelin, pa ugledate, da sedi že drug na veji, in kokoši pod njim ga poslušajo takisto veselo, kakor so poslušale ónega, ki ga je danes kresnil gospod Andrej!

Taka je, in kdor pravi, da je drugače, ta laže! Vsaj pri nas na kmetih je taka, kako pa je pri vas, gosposkih ljudeh, ne vem. Pa slišim, da ste časih brezpametnejši od kmeta, kar je tudi lahko mogoče. Torej taka je, in jaz pravim, da je slaba na svetu in da bi bilo morda dosti bolje, če bi ne bil Gospod Bog nikoli ustvaril ženske. Morda pa je tudi dobro, da jo je ustvaril, in gotovo je, da se

z Gospodom Bogom, najsi ne pripušča svojim mašnikom, da bi se ženili, tukaj ne bodem tožaril in pravdal. Kar sem hotel povedati, to je le toliko, da bi bilo zame, Jernača izpod Skale, bolje, če bi Bog ženske nikoli ne bil ustvaril. Pri tem pa ostanem!

Saj vsi veste – morda gospod Andrej ne – drugi pa vsi veste, da sem imel z Zalesnikovo Reziko nekaj opraviti. Mlad sem bil, zdrav sem bil, pa sem komaj čakal prilike, da bi skočil na vejo in pričel peti, kakor poje petelin v Zali. Nepoštenega ni bilo nič, ali še danes – gospod Andrej, nikar ne zamerite, da kolnem – pravim: Vrag vzemi tiste čase!

Dogodilo se je pa takole: Doma sem v Podlesju, in Zalesnikovi so nam sosedje. Oče ni živel v posebni obilosti; samo ob vélikih praznikih smo jedli meso, drugače pa nam je dostikrat pošla sol, in v mošnjici ni bilo beliča, da bi se bila zopet kupila. Sok je opravljal svojo službo dan na dan v Podlesnikovi koči. A, to je poštenjak, naš sok, in najsi je še tako voden in redek, poštenjak je vsekdar, in če bi bilo po mojem, pa bi mu postavljali znamenja okrog potov, temu odrešeniku gorjanskih rodbin! Streha v Podlesju je prihajala od leta do leta slabša; pod njo se Podlesniku ni množilo imetje, pač pa smo se mu množili otroci, ki smo kakor mladi zajčki skakali okrog hiše. Oče in mati sta delala in se že sključila od samega dela, da se mi še sedaj zasmilita, kadar se ju spomnim. Kaj imajo taki ljudje od življenja, to sam Jezus ve! Mi, otročaji, pa smo živeli ob soku, in zdajci sem vzrasel do korenjaka, da sam nisem vedel, kdaj.

V Zalesju pa so imeli samega dekleta in bogati so bili. Deset glav lepe živine in tudi še nekaj na posojilu. Prijatelji nismo bili z njimi, ker sta berač in bogatin malokdaj prijatelja. Tudi smo se nekdam pravdali zaradi malovrednega brega. Nič ni bil vreden ta breg, in če si vsako leto vso travo postrgal z njega, ni bil poln koš!

Pa smo se vendar pravdali in srdito smo se tožarili, dokler ni šla kravica iz hleva v Podlesju in je ni bilo nikdar več nazaj. Breg pa je vzel Zalesnik, in vsako leto nastrže koš trave z njega. Jaz vam pa rečem, pravdal se ne bodem; pravica je lepa reč, lepa reč je pravica, pa bodisi, kakor hoče, bogatin laže dobi pravdo nego berač, in to je, kar sem vam hotel povedati! Od tistih dob je Podlesje pisano gledalo na Zalesje, in izpregovorili nismo, če smo se kdaj srečali.

Pa mi je bilo dostikrat žal, in vselej takrat, če sem se srečal na poti z Zalesnikovo Rezo. Kaj bi mi pravili o teh deklinah, ki jih imate sedaj v pogorju! Malo gosposko se ošemari in v cerkev pride, da človek misli: gospodična je prišla iz mesta. Spredaj nič, zadaj nič, in škoda je, če človek samo enkrat glavo obrne za njo – da ne govorim o pregrešnih mislih, ki so proti takemu otročaju sploh nemogoče! Pa saj vsi – razen gospoda Andreja, kateremu bodi v tem vsa čast – vsi torej dobro veste, pri čem smo, in čemú bi še govoril? Če pa vam pravim, da je bila Zalesnikova Reza tiste dni res zala, govorim resnico, in malo je bilo gorših od nje. Ali pa nobena! To, kar živi dandanes, to so smeti, zgolj smeti. Reza pa vam je bila zlato, in vsakdo se je je lahko veselil, kakor se veselimo vsakega božjega daru. Ne govorim zato, ker me je nekaj časa rada imela; kar je res, to je res, in še danes, ko sem star in brez cene za dekleta, pravim in govorim: Zalesnikova Reza je bila tiste čase najgorša izmed vseh deklet. In pri tem ostanem!

Tudi ne tajim, da bi mi ne bila všeč. Všeč mi je bila, in rad sem jo že imel, predno sem govoril z njo. Otroci smo prej tu in tam kaj izpregovorili; ko pa smo bili starejši, nismo več govorili, in ker so se roditelji grdo gledali, gledali smo se takisto tudi otroci. Če mi je prišla naproti, obrnila sva se, ali po resnici povem, da mi je v srce dobro delo, ko sem stopal mimo nje. Ej, kaj bi govoril! Bodisi že, kakor hoče, lepi so časi, ko se mlademu človeku užge

srce, da je hipoma vse v plamenu kako slamnata streha, če vseka strela vanjo. Poguma, da bi bil z dekletom izpregovoril – z besedo se pri ženski vse opravi – tega poguma, seve, nisem imel, in samo v cerkvi – Bog mi odpusti greh! – zamaknil sem se tu in tam v njen obraz, ko je takisto ponižno in pobožno sedela v klopi ter vestno poslušala, kako je gospod z lece oznanjal, da je ljubezen med žensko in moškim prepovedana, ker se iz nje napravita greh in pregreha. Moje srce pa je bilo takrat trdo in kamnito, in na pobožne opomine s svetega kraja sem neprestano odgovarjal sam sebi: ›Kaj bi govoril, ljubezen je prav tako od Boga kakor vse drugo na zemlji; in če bi me Zalesnikova Reza hotela, takoj me ima, če bi le hotela!‹ Od takrat je minilo dosti časa, danes pa vem, da ni vse, kar je v ljubezni, od Boga, in da ima vrag dostikrat svojo roko vmes! In pri tem ostanem!

Repnikovega Tomaža ste tudi poznali. Sicer pa še živi ta slepar, ali ošabnost ga je minila že davno! Tiste dni, ko je bila v naši fari Zalesnikova Reza najgorša izmed vseh deklet, bil je tudi Repnikov Tomaž v svojem cvetju. Starec – mož je imel denar – bil je dal to strigalico nekaj časa v mesto v šolo, da mu je po nepotrebnem snedel nekaj peharjev srebrnih petic, ki so se pri Repnikovih dedovale od rodu do rodu. Tomaž pa jih je precej pogнал, in ko je obesil šolo na kol, bili so prazni peharji, in drugega si ni pridobil, samo nekaj nemški je čvekal, kar pa pri nas itak ne velja mnogo. In to se je repenčilo po vasi kakor puran, če si ga razdražil z rdečo cunjjo. Sedaj je bilo opravljeno po naše, sedaj zopet gosposko. Delalo ni nič, kje tudi, ko se ni nikjer učilo. Po pivnicah je posedalo in za dekleti je lazilo ter menilo, da hoče vsaka Repnikovega Tomaža imeti za svojega. Ko bi se mu bili smejali, bilo bi prav; ker je bil pa kup pri starem Repniku, pa je vse častilo malopridnega

sina, in častili so ga, kakor da je pravi gospod. Pa je bil samo slamorezec, in to Bog ve, da pravi slamorezec! In pri tem ostanem!

Bil je god svetih apostolov Petra in Pavla, in vélika maša se je pela v cerkvi na Trati. Nisem ga še pozabil, tistega dne, in še danes jih kar vidim, kako so ženske in možaki po klopeh molili in prosili svetnike, da bi jih obvarovali toče in nevihte. Kazala je dobra letina tedaj, in Materi božji na Gori bodi čast in hvala, da smo jo potem tudi srečno spravili pod streho! – Prav na kraju Zalesnikove klopi je sedela Reza in svilnato rutico je imela okrog glave, in nikdar se mi še ni videla tako zala kakor ravno tisti dan. Kar med propovedjo gospoda kaplana pa se je zgodilo, da se je v cerkev pritepel Repnikov Tomaž, in sicer potem, ko je bil lep del maše zapravil v gostilnici. Gotovo je bil pijan in tembolj je bil prepričan, da ga mora vsako dekle rado imeti. Sredi cerkve je nekaj obstal in se vedel nespodobno, kakor se gosposki ljudje sploh radi vedejo nespodobno po božjih cerkvah. Ugledal je Reziko in meni nič tebi nič pristopil na žensko stran, odrinil dekleta v klop ter sédel tik nje, tako da je sedel na ženski strani med samim ženstvom. Raztogotil se je gospod na leci – in kaj bi se ne – in ukazal mu je, naj se pobere z mesta in naj se vede tako, kakor se moramo vesti v cerkvi. Pa mislite, da je šel? Vsa cerkev ga je čula, ko je odgovoril: ›Kaj bi odhajal, ko vendar sedim pri svojem dekletu!‹

Pohujšanje je bilo grozno in veliko. In Tomažka so zaradi tega za nekaj časa dejali pod ključ na ljubljanski Žabjak, da je z ričetom preganjal lakoto. Kaznovali pa so ga premalo, in vsa vas je mislila tako, ker je nekaj mesecev zavladal ljubi mir, ko vendar tega ponočnjaka in razgrajača ni bilo pri domu.

Vso mašo je sedel pri dekletu, in lahko si mislite, koliko je prebila uboga živalca od njega. Tudi v meni je vrelo – saj sem bil kakor petelin vrhu pomladne smreke – in prav rad bi se ga bil lotil

že ob božji službi, da se nisem spominjal kraja, kjer smo obhajali pobožnost.

Po maši sem obstal pred cerkvijo, in dečakov se je nabralo okrog mene, ker smo hoteli vsi gledati dekleta, ko so prihajala iz cerkve. Prišla je tudi Rezika, in povem vam, da je bila vsa v potu, in tako se je sramovala, da se ni upala dvigniti oči. Tudi Tomažek se je bil ustavil pri družbi in oblastno je dejal: ›Kaj se nisem pošteno postavil danes?‹

Pa nisem molčal in odgovoril sem mu brez odloga: ›Kaj si se postavil, reva? Če te je videl oče, moral bi te danes, ko prideš k južini, premlatiti s palico, da bi ti bila polt črna kakor oglje!‹

Zaklel je orjak in zatulil: ›Kaj, meni govoriš takó, ti gorjanska suhljad? Počakaj, zdajci ti premeljem kosti, da zveš, s kom imaš opravila!‹

Zakričala so dekleta in se razbegnila kakor piščeta. No, pa se nisem ustrašil tega srakopera in čakal sem ga. Saj pa tudi ni imelo nikake moči, ker ni delalo na polju ter je bilo pijano gosposkega kruha! Ko se je siromaček zakadil vame, zgrabil sem ga na vso moč – in vi veste, da sem močan – in vzdignil sem ga kakor snop, in na kamniti tlak pred cerkvijo sem ga treščil, da so kar zapokale kosti v njem. Dobro veste, da sem močan, in če sem jezen, pa sem močan še enkrat toliko. Takrat pa sem bil jezen, in čudo ni, če so pokale kosti Tomažku v telesu! Na tlaku je obležal in kar ganil se ni, pa ga še nisem pustil v miru in prečevljal sem mu rebra prav pošteno. Morali so ga odnesti k očetu v hišo, in ko so ga loški ranocelniki preiskali in pretipali, našli so dve zlomljeni rebri, in tudi desna roka je bila zlomljena. Vidite, tako je vsak človek enkrat podoben divjemu petelinu, ki poje na veji spomladi sredi gozda! In pri tem ostanem!

Ko sem stopal iz vasi, stali sta dve ženici pri vrtni ograji.

»Kaj pa je bilo, da sta se?« vprašala je ena.

»Zaradi Zalesnikove sta se,« odgovorila je druga, »in sedaj bode zaprt.«

»Sedaj bode zaprt!« V tem prepričanju sem jo posebno hitro kuril po stezi navzgor proti Podlesju, pa ne rečem, da sem bil posebno potrta, ker sem lomil rebra Repnikovemu Tomažku!

Čim bliže sem prihajal koči domači, tem bolj mi je zastajala peta. In ko sem stal na ónem hribčku – gospod Andrej že ve, ker je tam mimo že često hodil s svetim obhajilom – od koder se vidi v Zalesje kakor tudi v Podlesje, minila me je malone vsa zadovoljnost, in rajši bi bil imel, da ga nisem prečevljal, Repnikovega Tomaža.

Pa sem v tistem trenutku pogledal proti Zalesju. Po gorskih stezah so hodili moški in ženske od svete maše. Tudi proti Zalesju po poti vkreber je počasi stopala Zalesnikova Rezika – in nje zeleno krilo in njena svilena ruta ... ali kaj bi vam pravil, saj sem že dejal, da je bila zala, nad vse mere zala! In pri tem ostanem! Takrat me je bila ta preklicana ženska že čisto zmedla, in na mestu sem obstal in gledal za njo, dokler ni prišla do domače hiše. Pred pragom je obrnila glavo in se ozrla proti meni, in povem vam, da me je kar pretreslo, in zdajci sem bil zopet ves srečen, da sem prečevljal Tomažkova rebra.

Ko sem stopil doma v hišo, zbrani so bili že vsi domači. In vedeli so že tudi, da sem se tepel. Oče in mati sta se grdo držala, in mati – vlivala je ravno ječmenovo kašo v skledo na klopi – zagodrnjala je precéj glasno: »Da je ravno mene Bog tako kaznoval s takimi otroki!«

Starec pa je srdito pristavil: »Kadar je skleda na mizi, pa si takoj doma! To ti povem, na vse jutro greš v Loko, tega pa ne, da bi mi biriči s puškami hodili okrog hiše!«

Pri mizi so bili kakor jagode na molku nabrani bratje in sestre, in najmlajše – dekletce, ki je potem umrlo za grlovko – zajokalo je na glas. Vtem je zajokala tudi mati in postavila skledo sredi mize.

›Da bi le ne umrl!‹ dejala je. ›Potem bi nobene noči ne mogla več spati!‹

In oče je zaškripal z zobmi in dostavil: ›Naj umre, in našega naj potlej obesijo, bodeta vsaj dva maloprida manj na svetu!‹

Okrog mize je vse zajokalo, in v Podlesju se je tedaj prelilo toliko solzâ kakor ne skoro prej ne poslej.

›Ne bom jedel! Ne bodem jedla!‹ hitelo je vse in žlice so obležale na mizi, in iz sklede se je kadilo, a lačen ni hotel biti nikdo.

Lačen pa je bil Kisovčev Tonček, ki je sedel na zapečku in je pri nas čakal ›nauka‹. Ali čakal je pravzaprav kosila, ker doma v svoji koči ni imel nikogar, da bi mu bil kaj skuhal. Pa dostikrat ni bilo ničesar, kar bi se bilo dalo skuhati. Rad je torej prihajal v tuje hiše in najrajši tedaj, kadar bi bila prišla južina na mizo. Tako je bil v praznik svetih apostolov ostal v naši hiši in prav težko je že čakal, da bi mu bil kdo dejal: ›Prisedi, Tonček, in žlico si vzemi!‹ Ko pa le nikdo ni zinil kaj takega, izpregovoril je sam: ›Pa ste brezpametni, da tako udelujete! Iz kože ga ne bodo dejali, in óni je tudi začel! Jaz pa pravim: Prav mu je storil in še premalo ga je!‹

›In zapor ni sramota,‹ zavpije oče; ›ali bodeš ti namesto mene hodil v cerkev, da bodo ljudje s prstom kazali za tabo?‹

›Zapor,‹ odreže se Tonček, ›kaj zapor! Kje pa je zapisano, da ga morajo ravno zapreti? Nikjer ne! In če hoče fante poslušati dober svet, pravim mu: Jernejče, pojdi v Ameriko!‹

›V Ameriko!‹ zaihti mati in za njo vse sestre. In vse je zopet jokalo na glas.

›V Ameriko,‹ oglasi se tudi oče; ›in kdo bi mi delal? Ali ne vidiš, da sem star?‹

›Saj jih je dosti okrog mize,‹ odgovori Tonček, ›to vse rase kakor gobe; jedci in delavci ne poidejo pri tej hiši. Taka je! No, saj ste poznali Logarja s Kremenka! Birič za biričem mu je prihajal pod streho, in sodne pečate so mu prinašali v hišo, da mu kar živeti ni bilo! Pa pogledjte sedaj! Koliko je že poslal iz Amerike in koliko je že plačal! Moja beseda je: Fant naj gre v Ameriko!‹

›Pa vojaščina?‹ ugovarja oče. ›Kaj pa ta?‹

›Tudi nič,‹ odgovori Tonček; ›če pride iz Amerike – in tiste tisočake bi rad imel, ki jih prinese s sabo! – bode malo zaprt, in dobro bode vse. Perkov Janez je vzel potni list za Ameriko, pa se je skesal. Če vam je všeč, pa bruhnem tja gor in vam prinesem tisto reč! Potni list mora pač imeti, to je ena! In Perkov Janez ga ima! To je druga!‹

Čemú bi še govoril! Obveljalo je, da se skrivoma potegnem v Ameriko, in sicer zato, da se umaknem zaporu, ki zdravemu človeku ni v prid, in da si prislužim kaj denarja, ki ne škoduje ni zdravemu ni bolnemu človeku. Pa mi verujte, ni majhna reč iti iz krajev, kjer je bil človek krščen! Ti goli hribi, kjer se ne dá malone nič več posekati, te peščene njive, kjer se pridela malo več, nego se je posejalo, in te slamnate strehe, pod katerimi se tako slabo spi in še slabše je – če jih imaš vsak dan, skoro si jih sit. Ali če moraš iz kraja in čez morje v neznane kraje, in še sam Bog ve, ali se še kdaj vrneš, tedaj so nam pa kaj vredne te peščene njive in te slamnate strehe! Pravim, težko se človek loči od doma, in nič ni vredna ta pogorska zemlja, kjer živimo v hudini, ali povem vam, za vso Ameriko je ne dam! In pri tem ostanem!

Tisto popoldne, ko so bili domačini s Kisovškim Tončkom odšli na Trato k nauku, ostal sem sam doma. Zalesnikov laz, tam zgoraj nad Zalesjem, poznate vsi. Veselje je gledati od tam v hribovje in doline. In to vselej, sosebno pa tedaj, če je ajda v cvetju,

ali pa sedaj, ko cvete češnja in ko poje divji petelin kar najlepše. V ta laz me je vleklo tisto popoldne. Ne zaradi tega, ker so bile češnje cepljenke ravno dozorele, pač pa zato, da bi se zadnjič nekoliko ogledal po pogorjih in po dolinah. Saj veste, kako je tam gori. Ravno nasproti, onstran širokega dola, stoji na bregu naša Brona, in v nji je toliko zelenega bukovja, da ga v vsi dolini druge nimajo toliko! In jastreb se suče nad njo in v vrhu najvišje »šibe«, kakor pravijo Žirovci, ima svoje gnezdo, kjer redi in pita tiste preklicane mladiče, ki nam potem kradejo zajce in kokoši! In tam zadaj proti Oslici so Slajke, in po senožetih in strmicah se pase srna, in lisica se skriva v robovih. To so lepi kraji, in gospod Andrej se gotovo še spominjate, kako grdo je rjul srnjak, ki ste ga lansko jesen obstrelili na senožetih v Slajkah in zadeli tako nečloveško slabo! Vidi se Blegaš, in prav pred tabo čepi Sveti Vrban na svoji strmini ter straži dolgočasni Todraš, kjer vam živi, kar ve ves svet, toliko poštenih in izurjenih lovcev! Oj, lepi kraji so to, in kdor odhaja iz njih, njemu je duša žalostna, najsi je otrok, najsi je starec! No, vidite, v ta laz sem prišel tisto popoldne in legel sem v senco pod leskov grm in gledal na Brono, na Slajke, na Blegaš in na vse. Pa nisem ostal dolgo časa sam in svetemu Vrbanu sem dejal hvalo, da me ni pustil samega v tistem tožnem trenutku. V laz je prišla tudi Zalesnikova Reza, da bi se nazobala sladkih češenj, katerih je bilo na vsaki veji v obilici. Ko je korakala po laz u ter prihajala bliže in bliže, upadla mi je srčnost, in kakor zajec sem se zaril v leskovje, da bi me ne ugledala. Vrag govôri z mlado žensko, sosebnó če je takšnega obraza, kakor je bila Zalesnikova Reza! Obstala je tik češnje, ki ni bila deset korakov od mene. Pa se ni premišljala dolgo, in meni nič tebi nič: zdajci je bila na drevesu, da so kar krilca zašumela okrog nje in da se je časih malo, prav malo pokazala v belih nogavicah tista okrogla ženska noga, ki ni

najslabši del ženskega telesa. Nikar ne mislite, da sem zamižal v tistem trenutku! Pa sem bil prismoda, da nisem in da nisem in da nisem pogledal vstran, kakor se spodobi ob takih prilikah pame-nnemu človeku. In pri tem ostanem!

Na češnji je pričela obirati veje, da sem se kar čudil, kako je bila ročna. Mislila je, da je sama, in zatorej ni treba strmeti, če ni mogla mirovati z jezičkom, kar pri ženskah itak ni mogoče, če niso v cerkvi. In še tam molčé nerade. Tudi Zalesnikova Reza ni molčala, in še danes mi zvené njene besede na uho, in pozabil jih še nisem. Takrat sem bil mlad, danes pa sem star in obrabljen kakor kolo, ki se je deset let drgnilo po hribovskih naših potih. Ampak še danes vem, kar je dekelce govorilo tisti dan.

›Sedaj so pa že zrele,‹ pričela je, ›oj, kako so sladke! Ali jih bodo zobale vrane in kosi! Pa je res grdo naredil z mano,‹ – tukaj je že govorila o Repnikovem Tomažu – ›in kako sem se prestrašila! Kaj si bodo mislili ljudje! Njegova – prava reč bi bila, če bi imela tega postopača! Takih imam na izbiro! Pa so res sladke danes! Ne dejala bi, če bi me bil kdaj prišel klicat. Pa me ni! Prav res ne! Kako trdo me je mati izpraševala, če sem kaj imela z njim. Prav res nisem imela ničesar, in da me je klical, pa bi se mu niti ne bila oglasila! Prav res, da bi se mu ne bila!‹

Tako je šlo neprestano, in jaz za grmom sem vse lepo slišal, in bilo mi je, kakor bi mi kapal méd v dušo.

›Naj pravijo, kar hočejo,‹ oglesi se iznova ta čudna ptica na veji, ›moj ni bil nikoli in nikoli ne bode! Prav mu je storil, da ga je pretepel; vsaj ne bode več sitnosti prodajala ta sitnost sitna! Da bi ga le preveč ne zaprli, Prelesnikovega Jernača, škoda bi ga bilo!‹

V tistem trenutku me je premotil satan, da nisem mogel obrz-dati jezika in da sem se oglasil iz svojega grma: ›Ne boj se, Rezika, saj me ne bodo ne!‹

›Jezus in Marija,‹ je zastokala, ›kje pa si? Toliko, da nisem padla, tako si me prestrašil. Ti grdoba ti! Kaj pa ti delaš tam?‹

›Nič,‹ dejal sem, ›tu ležim in v dolino gledam! Kaj pa ti delaš tam?‹

›Nič,‹ odgovori ona, ›tukaj visim in češnje berem!‹

Molčala sva nekaj časa. Vprašala je nato: ›Jernače, ali nisi nič lačen? Zlezi gor, zlezi no, ne veš, kako so sladke! Pa ne na tale vrh, kjer sem jaz!‹

In zasmejala se je, da se mi je zdelo lepše, nego zvoní tisti srebrni zvonček, s katerim zvončkajo pred oltarjem na Trati, kadar je vélika maša o božiču ali o veliki noči! Ženska je vrag, in pri tem ostanem!

Splezal sem k nji na češnjo, in kdo, vprašam vas vse, ne bi splezal na mojem mestu? Če izvzamem gospoda Andreja, vsakdo! Drevo je imelo dva vrha; na enem sem obtičal sam, na drugem pa je čepela Reza in se neprestano smejala, ko sem lezel od veje do veje. Da je v tem sramežljivo pritiskala obleko k nogam, tega vam ni treba pripovedovati še posebej! Obsedel sem na svojem vrhu in bil ravno vzpored z njo, tako da sem z roko prav lahko posegel do nje in ona tudi do mene.

Čop rdečih češenj je bila ravno nabrala, in tisto, ki je bila najdebelejša in najbolj zrela, odbrala je, pritisnila jo meni na lice in dejala dobre volje: ›Ná, jej!‹

Ob tem me je tako pogledala od strani, da se ji je zasvetila belina v očesu in da me je kar pogrelo. Ta preklicana ženska je imela iskre v očeh, tako vam pravim!

›Ná, jej!‹

In zopet je bila češnja pri mojem obrazu, in zopet se je smejala! Pa sem se hitro udomačil tik nje! In ko mi je iznova ponudila sladki sok, iztegnil sem takisto roko proti nji in obtičal sem na nje

obrazu in dotaknil sem se njenega lica in bilo mi je, kakor da sem posegel v voljno, belo pšenično moko, od katere se o veliki noči speče najboljši in najlepši kolač! Recite, kar hočete, bil je to lep čas zame! Blagoslovljena bodi Zalesnikova češnja, na kateri se je zgodilo vse to! Pa tisto drevo tudi ni imelo sreče na svetu! Ko sem se vrnil iz Amerike in nekoliko pogledal nad Zalesnikov laz, pa je ležala češnja posekana na tleh, ker ji je bila malo dni prej strela razklala oba vrhova! Bog se nas usmili! –

Tako sva se dobro imela v vrhu češnjevega drevesa ter govorila to in ono. Povedal sem ji vse, kar je bilo treba, in pogum mi je rasel čimdalje bolj, sosebnost ko me je neprestano zaljubljeno pogledovala, kakor bi me sama vzpodbujala, da ji povem vse. Naposled sva bila čisto edina. Izrekel sem se, da jo imam pravzaprav rad že od tistega časa, ko sem jo prvič videl na svetu. In ona je končala prav tako, rekoč: »Saj sem te tudi zmeraj rada imela, Jernač!« Potem sva prestopila k drugim potrebnejšim rečem. Dognala sva, da moram res za sedaj v Ameriko, sicer bi me zaprli, in da si prislužim kaj denarja. Pisala si ne bodeva – in tedaj, pravim vam, prišle so temu škratu solze v oči – ker ni treba, da bi ljudje vedeli, kako se imava rada. Kadar pa se vrnem in prinesem kaj denarja, pa se nakupim kje v ravnini, naročim v župnišču oklice, na Tolminskem pa godce, in svatba bode, kakršne še ni čakala dolina. In obetala mi je na vse svetnike, da me počaka, in če bi čakala do smrti.

»Tebe ali pa nobenega,« govorila je – to vam pravim, ta ženska je imela iskre v očeh – »no, sedaj pa že gredo od nauka, in domov moram!«

Kakor veverica se je spustila k tлом in odskakljala po zelenem lazju nizdolu proti Zalesnikovi hiši. In tu in tam je obstala in

obrnila oči k meni, kakor bi dejala: ›Glej, kako težko se ločim od tebe!‹

Precěj časa še sem sedel v vrhu češnje in zobal nje sladki sad; duša pa se mi je veselila še slajših besed: ›Tebe ali pa nobenega!‹

Lahko mi verujete, da sem se potem še sešel z njo in da sva si pripovedovala še mnogo in obilokrat, kako se imava rada in se imava. Pa vse, kakor se spodobi, gospod Andrej, ker takrat sem bil mlad, pa dober človek! In hudega se med nama ni zgodilo ničesar, samo čakati me je hotela, dokler se ne vrnem iz Amerike! –

Res sem prišel v Ameriko. Samo ne vprašujte, kako sem živel ondi! Tukaj pri nas menite, če znosite nekaj koškov gnoja na to ali óno reber, da ste obdelali Bog ve kaj! Pa to ni nič! V Ameriki se dela, to je delo! In jaz sem tudi delal. V Montani sem bil in često sem ležal noč in dan v jami, v mlačni vodi, in kopal sem in kopal. Ničvredno življenje je to in vsakogar užene, če ni železnih kosti. Ali jaz sem prebil vse, in če je že bilo tako hudo, da sem menil: zdajci poginem, pa sem malo premislil in v mislih sem se vrnil semkaj, domov, kjer je pod slamnato streho zame živelo najgorše dekle, kar jih je imela dolina! V nočeh se mi je sanjalo o nji, ki je bila moja, in o temni Broni, kjer gnezdijo orli, in o strmih Slajkah, kjer streljamo srne. Vidite, tako sem prebil vse in skromno sem živel, in meseci so tekli, in zaslužek se mi je nabiral v žepu! Tri leta sem prebil in se pehal kakor živina. Ko pa sem imel že toliko, da bi bil lahko plačal vsako imetje in tudi najboljše, kar jih je tukaj v pogorju, ni me več obdržala dolgočasna Amerika, in s cvenkom in žvenkom sem odrinil čez morje nazaj v kraj, kjer so živeli vsi, katere sem imel rad. Prav rad! –

Bilo je tistega dne pred praznikom svetih apostolov Petra in Pavla. Po beli cesti proti Trati sem tako rekoč plaval, in bilo me je zgolj veselje. Malokdaj sem pisal domov in svojega prihoda niti

nisem naznanil, da bi se tembolj razveselili tisti, ki so me čakali že težko. Po zeleni dolini dospem malone do vasi; kar udarijo zvonovi v zvoniku, in delopust je zvonilo, da je odmevalo od hriba do hriba. Tudi meni je zvonilo, in ni ga bilo takrat v vsi fari človeka, da bi bil tega zvonjenja vrednejši od mene! Srečavali so me ljudje – mnogi prejšnji znanci – ali šli so molče mimo mene – mojega zaraslega obraza niso spoznali. In premišljal sem, ali me spoznajo doma, in ali me spozna tudi Zalesnikova Reza, ker sem bil vendar samo zaradi nje vpregel svoje telo v delo, kakor bi ga ne privoščil živali. No, hodili so ljudje mimo, ali spoznali me niso! Prišel sem pred Repnikovo hišo, in oblanice, viseče izpod strehe, pripovedovale so mi, da se tukaj toči dobra pijača. To itak veste, da si je Repnikov Tomaž, prevzemši dom po očetu, omislil vinotoč. Ne toliko za druge ljudi, pač pa zase, da je lahko pil vselej in vsak trenutek. Na pragu je stal in videl se mi je nekoliko posvaljkan, da ne rečem, nekaj raztrgan, prav kakor bi se mu ne godilo predobro. Pa se mu že res ni godilo posebno dobro!

›Hej, Podlesnikov,‹ zakričal je name; ›glej ga no, pa si res, in morda kar iz Amerike?‹

Razjezilo me je, naravnost pravim, razjezilo me je, da me je spoznala ta dretna, ko me niso spoznali drugi pošteni ljudje!

›Vstopi no, vstopi,‹ hitel je, ›pa daj za pijačo in povej, kaj je kaj novega v Ameriki!‹

Izgovarjal sem se, da se mi mudi domov. Pa me je precej razkačil, rekoč: ›Pa morda nimaš denarja? Drugi so pošiljali domov, o tebi pa ni bilo ničesar slišati! Pa morda nimaš denarja?‹

›Več nego ti!‹ odgovorim srdito in krenem v pivnico. Prinesel je vina na mizo in prisedel k meni. Ves čas pa me je gledal nekam zeleno, kakor gleda mačka miš, predno jo požre. Do duše mi je

bilo zoprno to človeče, in da ga nisem nekoliko pretipal pri tej priči, temu se čudim še dandanes.

›Torej denarja si prinesel s sabo?‹ pričel me je izpraševati, ko sva pila.

›Tvoj dom lahko plačam,‹ odgovorim mu oblastno, ›in še mi ostane! In tista rebra, ki sem ti jih takrat polomil, poplačam ti tudi, da veš!‹

Ni se kazal, da se togoti, in prav mirno je izpregovoril: ›Glej, glej! Moja je šla na polje, pa se skoro vrne. Bode ti že kaj scvrta, ker vem, da si lačen od pota. Ali ni prav tako?‹

›Prav! Saj lahko plačam, kar izpijem in kar pojém! To ti pravim!‹

›Glej, glej!‹

Pila sva. In zopet me vpraša: ›Sedaj se pa tudi oženiš in se kje nakupiš. Ali imaš morda že kaj izbranega? Deklet je dosti, dómov je dosti! Če bi se ne oženil takšen človek, kdo bi se pa! Gotovo imaš že kaj izbranega?‹

›Imam, imam,‹ odgovorim mu takoj. ›Če si jo ti dobil, pravo čudo bi bilo, da bi je jaz ne!‹

›Glej, glej!‹

In sedaj je pogledal proti stropu in s prsti bobnal po mizi, da se je vse črno muh vzdigovalo z nje. Dražil me je tako: ›No, takrat, ko si odšel – če se ne motim, popihal si jo ponoči – govorilo se je več reči in pripovedovalo se je tudi, da sta nekaj imela z Zalesnikovo Rezo. No, pa se ni vedelo nič gotovega, in ljudje tudi govoré marsikaj, kar vse skupaj ni nič! Pravili so pa vendar, da sta nekaj imela, ti in Zalesnikova Reza. Pa nisem nikoli verjel nikomur!‹

In ta spaka se je ob tem ozirala po meni, kakor bi mi hotela potegniti dušo iz telesa. In tisti ›glej, glej‹ mi je razgrel kri, in vino tudi, ker v jezi sem izlival vase kupo za kupo. Udaril sem z roko po

mizi, da je vse zažvenketalo, in zakričal: ›Moja je in res je moja! Pa tebi nič do tega, in tudi to ti povem!‹

›Glej, glej!‹

In zopet je ogledaval svoj strop in zopet je s prsti drobil po mizi. Takrat je prišel nekdo v vežo, in začulo se je, da je odložil breme. Tomaž je mirno vstal in dejal: ›Moja je, živini je prinesla s polja!‹

Pristopil je k vratom in jih nekoliko odprl. Potem pa je poklical: ›Žena, pojdi sem, pojdi! Znanec je tu, in na njega zdravje bodeš pila!‹

Tomaževa žena mi je bila tedaj pač deveta briga. Če je že hotela imeti to gosenico, prav mi je bilo, naj jo ima!

Odprla so se vrata, in v pivnico je stopila Tomaževa žena, njegova prava žena.

›Jezus, Marija!‹ zastokala je – in že je ni bilo v sobi.

›Jezus, Marija!‹ zastokal sem tudi jaz – menil sem, da me je strela zadela, in prav čutil sem, kako je zastajala kri po meni. Izza mize sem vstal in – in – in povem vam, da je bila Zalesnikova Reza! Srečal sem se s Tomažkovim pogledom, s tistim zelenim, hudobnim pogledom.

›Glej, glej!‹

Tako se mi je rogal, in to mi je vzelo zadnjo pamet. Pograbil sem stol in česnil z njim Tomažka po glavi, da je takoj butnil po tlaku ...

Kaj bi še pravil! – Zvezali so me, v Loko so me gnali, in v Ljubljani so me zaprli, dve leti v ječo med razbojnike in tatove. In gospodje, ki so mi sodili, dejali so, da me je to najbolj pokopalo, ker sem, komaj prišedši iz Amerike, pričel iznova prepir z Repnikovim Tomažem, in to brez povoda. Pravica je lepa reč, lepa reč je pravica. In pri tem ostanem!

Ko sem prišel iz zapora, bila je mrtva mati, bil je mrtev oče. Na domu pa se je bil oženil brat, in grdo so me gledali povsod. Kaj mi je ostalo? Vdal sem se pijači in skoro sem pognal, kar sem si bil prislužil tako krvavo težko! To je moja povest, in drugega ne vem.

No, pa se tudi Repniku ni godilo bolje!

Slab gospodar je navadno slab človek, ki nima srca ne za ženo ne za otroke. Takšen je bil Repnikov Tomaž. Pil je, dokler je kaj imel, in ženo je pretepal. Ko je vse pognal, pa je umrl in v edinščini je pustil ženo in otroke. No, saj veste, kako je! Časih ji malo pomagam! Je res ubožica! Nacepim ji drv in donesem ji vode v težkem škafu. Je res ubožica! Tako je bilo, in sedaj pravim: Bog se usmili nas vseh!« –

Nato ga vpraša gospod Andrej: »Zakaj je ne vzameš, Jernač, sedaj ko je vdova?«

»Zakaj je ne vzamem?« zatogoti se Jernač izpod Skale. »Zato ne, ker je vsakdo brezpameten, kdor se oženi! In pri tem ostanem!«

Nekoliko pozneje pa pristavi zamolklo: »In tudi ne, ker sem pijanec, kakršen je bil óni, ki ga je prej imela, in – ker ima otroke, ki bi ne bili moji!«

In debela debela solza se mu utrne iz očesa in počasi zleze po rjavem licu, katero sta razrili pijača in nesreča! –

Krasen je lov na divjega petelina, bodisi v Zali, bodisi kjerkoli drugje, koder ima orjaški pevec svoja shajališča! Najlepši del lova pa je vendarle – spanje! Kadar je vse čedno dognano, ko si se s težko pridobljenim plenom vrnil iz temnega loga, tedaj ti prav skoro opešajo moči, da moraš leči bodisi na posteljo, bodisi na zeleno mahovje. Kamorkoli pa ležeš, vedno zaspíš mirno in sladko,

in zdajci si zaziban v prijetne sanje, v katerih iznova poslušáš čarobno petje petelina-orjaka.

Tako smo tisti dan zaspali tudi mi. Takoj ko je bil Jernač izpod Skale dopredel svojo kodeljo, legli smo vsi brez izjeme in zaspali. Gospod Andrej je legel tako, da je imel, če je v poluspanju odpiral oči, pred sabo prav tisto vejo, kjer mu je visel ustreljeni petelin. Spali smo v trdo popoldne. Končno pa smo se le prebudili, malone prezgodaj, ker je sonce še visoko plulo po nebu, tako da ni kazalo iti v gozd in ondi poslušati, ali se morda ne oglašá ta ali óni zaljubljeni pevec.

Zanetili smo ogenj in posedli okrog njega.

»In sedaj?« vpraša kaplan Andrej.

»Naj kdo reče katero!« izpregovorim jaz. »Morda ti kaj veš, žalostni Miha, saj si tudi oženjen!«

»Oženjen, oženjen,« zajoka Miha, »pa ne tako, da bi bilo vredno govoriti o tem!«

»Kdo pa tudi poslušaj to nergo!« oglasi se Jernač izpod Skale. »Če mu daste piti, kolikor hoče, pretakal vam bode solze, da nastane kar ploha! Če pa nima piti, pa ust ne odpre. Sicer bi pa o svojem zakonu tudi ne vedel drugega, nego da ga pretepa, malone vsak dan pretepa, zakonska žena, za katero je hodil, kakor lazi petelin za kuro! Ti si bil ubožen petelin, ali ni tako, Mihec?«

»Lažeš!« zatuli Miha. »Lažeš, Jernač! Pa sem jo vendarle dobil! Tvoja pa tebe ni hotela, in drug ti jo je vzel! He, kakšen petelin pa si bil ti, Jernejče?«

»Še eno mi reci, pa te urežem okrog glave, da se ti bode zadelo, kakor bi bil doma pri svoji ženi!« – Jernaču izpod Skale se je videlo, da je jezen. In ker je bil žalostni Miha tudi jezen, bati se je bilo majhnega pretepa. Zatorej izpregovorim: »Mirujta! Naj

pa iztrese Tinče tamle povest svojega zakona iz rokava, in radi ga bomo poslušali.«

»Zakaj ne?« odgovori Tinče lahkodušno. »Dober človek sem in rad vam ustrežem!«

Vsi smo hvalili njegovo postrežnost.

Šepasti Tinče pripoveduje:

»No dobro! Pa bodi, če že hočete vse izvleči iz mene! Moja misel je ta, da mora biti človek dobrega srca, pa je vse dobro! Prisiliti se ne dá nobena reč, ali dober človek lahko izhaja tudi v zakonu. Proti zakonu torej ne govorite, dobra reč je in od Boga postavljena! Smejali se mi bode, pa nič ne dé, srečen sem bil v zakonu, in ta je resnična. Dober človek sem in sem bil vselej!

Kje sem prvič pogledal na ta svet, ne vem in tudi nikoli ne zvem. Nekdaj poleti je prišla v Vinharje mlada, zanemarjena ženska in lačna je bila tudi. S seboj je nosila v slabih cunjah zavito breme, in to breme sem bil jaz, ki vam pripovedujem vse to. Pri Komarjevih je prosila večerje in prenočišča. Dobila je večerje, spat pa so jo poslali potem na listje, njo in otroka. To že vse veste, no dobro, pa se mora vendarle povedati, da bode nato še bolje vedeli, kako je vse prišlo potem.

Drugo jutro je vpilo otroče v listnici, ženske pa ni bilo. Noč jo je bila vzela, ali mene je pustila Komarjevim v dar, ker so ji bili dali večerjo in prenočišče. Bila je ubožica, grozna ubožica, ker bi sicer ne bila tako ravnala z rodnim otrokom. Bog ji odpústi, kdaj sem ji že odpustil jaz!

Komarjevi pa me niso vrgli pod kap; malo so vpraševali za žensko, no dobro, potem pa so me obdržali za svojega in pri bogatejših niso beračili, da bi me bili vzeli. Tudi okrog občine, ki itak nikomur ne dá ničesar, niso moledovali, da bi bila kaj pomogla. Sami so me imeli, in to vse veste, da jim ni preostajalo prav nič in da jim je dostikrat hodila prav zelo pičila. Pa so bili dobri ljudje, in Bog jim daj večno zveličanje, vsem tistim, ki so že pomrli iz njih srede!

Sedem deklet je bilo pri hiši, in njivice so bile majhne, in malo se je pridelavalo. To morate vedeti, kako so morali delati, če so hoteli živeti! Pri njih sem se privadil dela tako, da mi ni bilo treba pozneje beračiti. Sedem deklet je bilo, in vsa je moral stari Komar za praznik lepše oblačiti, kar ni bila šala, prav nikaka šala! Lenčika je bila najmlajša in po moji sodbi tudi najzaljša. Umela sva se posebno, ker sva bila skoro istih let. Tudi pozneje, ko sva prišla v dobo, ko mladost zazori, imela sva se rada kakor brat in sestra. Pa drugega nič, saj vidite, kakšen sem. Na obrazu nič, na drugem telesu nič. Leva noga pa je še krajša od desne, da hodim kakor staro motovilo. Na kaj takega se mlada ženska ne ozre. In tudi Lenčika se ni zagledala vame, kar se mi še danes ne vidi čudno. Bil sem pač že takrat dober človek in imel sem dobro srce. Pa kaj gleda mlado dekle na kaj takega, in tudi Lenčika ni gledala. Kar itak vsi veste! –

No dobro! Ostal sem pri Komarjevih, dokler nisem bil za delo. In lepo so ravnali z mano, in prav radi smo se imeli. Potem ko sem le nekoliko dorasel, pa sem šel služiti ter sem v pogorju pasel kozé in ovce. In rad sem služil, ker sem že čutil – četudi sem bil otrok – da jim ne smem delati nadloge, ko vendar nisem bil njih otrok. Vidite, pošteno sem se preživel in vsak krajcar sem deval na stran, ker sem se bal beračenja na stare dni. Tudi sem nekoliko kupčeval, sedaj z jajci, sedaj z borovnicami, sedaj z žaganjem in tako po

vrsti. Ena reč in druga, ko sem imel osemindvajset let, kupil sem Hiščarjevo kočo na griču. Nekaj sem plačal, nekaj sem napravil dolga, pa sem le imel svoje selišče. In ta je prva!

V tistem času je doletela Komarjeve velika nesreča. Spomladi je starec trebil drevje, pa se mu je zlomila veja, in padel je z debla. Pohabil se je do smrti, in hiša je izgubila gospodarja. Siromaštvo je siromaštvo, in nesreča pride malokdaj sama. Tudi h Komarjevim je prišla še druga nesreča. Kaj bi vam pravil? Lenčika se je bila spečala s Pečarjevim starejšim, in stvar ni ostala taka. Takrat, ko je bila največja sila, da bi jo bil vzel, pa je Pečarjev Miha izginil in se potegnil v Ameriko. Tja so takrat prav močno zahajali od nas, in tudi Jernač izpod Skale je bil, kakor nam je pravil, med tistimi, ki so se odpeljali čez morje. Prav tako je bil z njimi Pečarjev Miha, tu v Vinharjih pa je pustil dekleta v skrbah in sramoti. In to ni majhna reč, najsi pride kaj malega vmes. No dobro! –

Morda dve leti je bilo potem. Na praznik sv. Vnebohoda sem šel k deseti maši v Poljane. Lep dan je bil, ali nekaj je govorilo v meni: Vzemi dežnik s seboj, ker se ne ve, kakšno bode vreme. In res sem bil sam v cerkvi z rdečim dežnikom. Dober mora biti človek, pa oprezen. In prav to opreznost moram zahvaliti, da sem zlezel v sveti zakon. Zaradi nje sem vzel tisti dan dežnik pod pazduho in zaradi tega dežnika sem dobil ženo, ki bi je drugače ne bil dobil.

Po maši sem stal pred cerkvijo, in k meni je stopila Komarjeva Lenčika. Prav bleda je bila in prav drobna. Pa kdo bi ne bil bled in ne droben, če tiči tisti, ki bi sam mogel pomagati, nekje v Ameriki in če nam ni pustil drugega nego otroka, ki jé in troške dela! Kdaj je že nisem bil videl! In po pravici rečem: nič rad nisem zahajal v hišo, odkar si je dala opravka s Pečarjevim. Odkar pa stvar ni bila ostala tako, pa me že celó ni bilo blizu. Vse to mi ni bilo všeč,

to veste, in če bi bilo šlo po mojem, Komarjeva Lenčika ne bi bila nikdar pogledala Pečarjevega Mihe. On nič, ona nič, in sedaj mi povejte, ljudje božji, kaj pride iz tega? Nič, ali pa kaj takega, kar je še manj nego nič. No dobro!

›Kako je, da nič ne prideš,‹ vprašala me je; ›in kaj smo se ti zamerili, da ne prideš?‹

›Kaj bi hodil,‹ odgovorim ji, ›saj veš, da je opravka dosti in da tudi težko lazim v grič.‹

Seve, pravega vzroka ji nisem povedal, ker mora biti človek dobrega srca. Bolje, da zamolčiš, kar užali bližnjika, tebi pa nič ne koristil!

›Mati mi je dejala, da bi s teboj rada govorila o tem in ónem. Saj veš, kako je težko, če zgolj ženske gospodinjijo pri hiši! Rekla mi je, da bi šel z mano po maši in da lahko ješ pri nas, če ti je prav!‹

›Pa grem, Lenka, prav rad grem!‹

Tako sem ji odgovoril. In šla sva. Po Vinharski grapi sva kresala, molče in počasi. Kaj sva tudi hotela govoriti, in zato je bilo najbolje, da sva molčala. Ko prideva do klanca, tam gor proti Muhi, prevleklo se je že vse obnebje s črnimi oblaki, in v Kotu se je pričelo bliskati. In ne dolgo, in ulila se je taka ploha, da je bilo vse v nitih po zraku. Takrat se je izplačala moja opreznost, in razpel sem široki rdeči dežnik, da je bilo strehe obema dovolj. Pod to streho sva tičala, ali prestopiti se nisva mogla, ker bi naju bila ploha zdajci premočila do kože. Obstala sva torej na mestu in se skoro tiščala drug k drugemu, ker je lilo kakor iz škafa. Sedaj sem ji še bliže videl v obraz in rečem: bila je bleda in upadla, da me je bilo kar groza. Vedno tudi nisva mogla molčati. Torej sem dejal: ›Ali ti kaj piše óni iz Amerike?‹

›Nič,‹ odgovori mi zamolklo.

›In denarja ti kaj pošilja?‹

›Nič!‹

Lepa je ta, mislim si, pisma nič, denarja nič, lepa je ta! Zatorej še vprašam: ›In dekletce, kakšno je? Ali se ti dobro redi?‹

›Malo že govori! In vsi pravijo, da mu je zelo podobna!‹

›Lepa je ta! Pa pisma nič, pa denarja nič. In v Ameriki, pravijo, da se tako lahko prisluži denar!‹

›Oj, moj Bog! Oj, moj Bog!‹ vzdihnila je in že je imela polne oči samih solza. ›In zadnjič je prišel Brinovčev iz Amerike, in po njem mi je poročil, da se ženi v Ameriki in naj ga ne čakam, ker ga ne pričakam do sodnega dne!‹

›Ta zverina, ta zverina!‹

In povem vam, da bi bil v tisti dobi Pečarjevega najrajši zadušil. Pa ga zaduši, če ga moreš z rokami čez morje!

›Moj Bog, ko bi le otroka ne imela!‹

Že je zajokala, in tudi meni se je milo storilo. Pa komú bi se ne, če je kaj takega! No dobro!

›Veš kaj, Lenka,‹ odgovorim ji, ›brezpametna ne bodi in ne jokaj se! Če se oženi v Ameriki, naj se! Bog že ve, kaj dopušča; da pa temu malopridu – in najsi je v Ameriki – ne bode dal sreče, to je ena! Kaj bi ga čakala, omôži se tudi! To je druga!‹

›Kdo me vzame,‹ zastoka Lenka, ›kdo me vzame z otrokom?‹

›Kdo te vzame, Lenčika? Če drug ne, vzamem te pa jaz, in prav rad te vzamem in tudi z otrokom!‹

Tako sem ji odgovoril, ne prepogumno, in malone sram me je bilo. Potisnil sem ji dežnik v roko in dejal: ›Imej ga, da se ne premočiš! Pridem jutri, in z materjo se dogovorita in dobro premislita vse! Hišico imam, deset mernikov je posestve, in dve kravi preredit brez težave. Ena reč in druga, dolga ni preveč, pijem ne,

delam pa rad. Razgovôri se z materjo, po odgovor pa pridem jutri! Oni v Ameriki naj se pa oženi, pústi ga, naj se oženi!«

To rekši, spustim se nizdolu, dekleta z dežnikom pa pustim v klancu, in tako me je bilo sram, da se nisem upal nazaj pogledati proti nji, ki sem jo ravnokar snubil za ženo svojo. Kar tekel sem neprestano, in dež je lil in premočil mi je vso krpo, da je kar curljalo po meni. Pač, enkrat sem se vendarle obrnil in zakričal: »Veš, otroka pa tudi vzamem, da veš!«

Potem pa sem tekel ves zasopel proti Poljanam. Tako sem se ženil, da veste! No dobro!

Drugo dopoldne se res primotovilim h Komarjevi hiši v Vinharjih. Nekaj od vasi stoji, in polno orehov, visokih starih dreves, je okrog nje. Nič mi ni bilo dobro pri srcu, ko sem prihajal bliže. Bal sem se, po pravici rečem, bal sem se, in čudno mi je bilo tudi zato, ker je le nekaj posebnega, kadar hodi možak za žensko, da bi se vzela.

Prišel sem skoro do hiše in dobro sem slišal, da so se zaprla vrata nekje znotraj. Morda odhaja tuj človek, in ta naj me vidi, mene, šepastega snubača! Zdrknem za bližnji oreh, da bi se skril. Bila pa je nepotrebna ta plahost. Nikogar ni bilo iz hiše. Izza orehovega debla se nekoliko ogledam: nasproti mi je bilo odprto okno, da sem videl ravno k mizi v hišo. Pri njej je sedela Lenka in glavo – morda jo je bolela – opirala si je na levo roko. Slabo kaže, mislim si, dekle je prezamišljeno, in pozna se ji, da tudi ni spalo ponoči. Še vedno pričakuje snubača iz Amerike! – Po hiši je hodi-la mati Komarjeva in nekaj godrnjala. Vrag vseh vragov, mislim si, prav slaba kaže; stara se grdo drži in gleda kakor osat. Slaba kaže! No dobro!

»Boga zahvali na golih kolenih,« prične starka, »da te hoče! Kam pa bodeš na stare dni, ker to vendar vidiš, da večno ne bodem

živela? In če umrem, pa se vas oglasi sedem, in sedaj preštej, koliko pride na enega!«

»Ko bi le ne bil tako grd!« odgovori Lenčika. »Če pojdeva iz cerkve od poroke, zibal se bode ob meni in vse se bode smejalo! Ljubi moj Bog, ti meni pomagaj!«

»Kdo bi se ti smejal? Pameten človek je! Če pa se smejejo prismođe, naj se! Ali stóri, kar hočeš! Čakaj ónega in njega lepote! Morda le pride na sodni dan, kakor ti je dal sporočiti!«

»Ne morem ga pozabiti, mati,« odgovori Lenka, »in najsi ravná še tako grdo z mano! In pozabila bi ga ne, četudi vzamem Tinčka. Žena bodem njegova, pa vendar ne žena! In kaj bi bilo? Tepel bi me in tepel tudi otroka!«

Takrat se nisem mogel zdržati za svojim orehom. To dekle je čisto napačno sodilo o meni. Stopil sem torej k oknu in dejal: »Kako vendar govoriš tako, Lenčika? Saj me poznaš in veš, da sem dober človek. Da bi tepel tebe in tvojega otroka, tega se nikar ne boj! Če bi se oženil, oženil bi se z dobrim srcem. Usmiljena si bodeva drug drugemu, Lenčika, in če me ne bodeš imela rada – kar je težko zahtevati in česar tudi ne zahtevam – videla bodeš, jaz bodem zmerom rad imel tebe in otroka. Le vzemi me, Lenčika, in kesala se ne bodeš nikoli!«

S takimi lepimi besedami sem jo pregovoril, tem laže, ker je tudi starka neprestano režala vanjo in ji pripovedovala, da bode drugače prav gotovo beračila na stare dni. Kako bi se ubožica še ustavljala! Ali naj bi šla služiti? Kam pa z otrokom? Vsakomur je hudo, če je v taki stiski, najhuje pa ženski, kadar se je prej spečala z moškim, ki ni nič vreden, kakor ni bil nič vreden Pečarjev Miha. No dobro! –

Vdala se mi je, in h gospodu sem šel, da naju je dal na oklice. Prismode so se smejale, ko so naju poročali pred vélikim oltarjem

svetega Martina, pametni ljudje pa so govorili, da je storila prav, ker me je vzela. Pametni ljudje so namreč vedeli že takrat, da sem dobrega srca, da bi vsaka ženska lahko izhajala z mano. Tudi Lenčika bi bila, samo da je hotela. Pa ni hotela, ubožica ni hotela!

V ponedeljek je bila poroka. Godcev nisem najel, nekaj poličev vina sem plačal pričama v gostilni, pa je bilo vse opravljeno!

Tako sem bil oženjen in prav srečen sem bil, ko sem privedel ženo pod svojo streho. Pa se je tudi precej poprijela gospodinjstva, da je bilo kar veselje. Pometala je, pomivala in brisala, da se je kar izpremenila vsa hiša, da je malone nisem spoznal! Kdor je pameten, naj se oženi! Moja prva in zadnja beseda je ta. Oženjen sem bil, pa se ne kesam. Že zaradi tistih prvih dni po poroki ne, ker so bili vsi lepi dnevi!

V ponedeljek je bila poroka. V četrtek potem mi je dejala žena: ›Vzemi samotežnik in pojdi po balo v Vinharje!‹

Vzel sem torej samotežnik in se odpravil na pot. Pri veži je žena še zaklicala za mano: ›Pa otroka tudi pripelji!‹

›To je ena, da ga pripeljem!‹ odgovoril sem veselo. Po pravici povedano, tudi jaz sem si želel otročička v hišo, ker je bilo to ponižno, tiho in človeku takó vdano otroče!

V Vinharjih ni bilo kaj naložiti. To sami veste! Starka mi je sicer nekaj trobila na uhó, da Lenka že po materini smrti dobi svoj delež, da ne bode zapuščena in da ne pride praznih rok pod mojo streho. Pa so bile samó besede in drugega nič! Vesel sem bil, da sem dobil ženo, in še táko, kakršna je bila moja Lenčika! Za drugim pa nisem gledal. Čemú neki, in kje naj bi se bilo tudi jemalo!

Naložil sem majhno, plitvo skrinjico in v nji malo, prav malo prazniških cunjic. Tudi staro zibelko sem naložil, da bi imelo otroče kje spati. Pa sem jo nekaj založil, da je ni opazil vsakdo, ker sem predobro vedel, da se bodo zijala prodajala za mano, kadar

bodem vozil ›balo‹ po vasi. Tudi sem si mislil, da bi nji ne bilo všeč, če bi se zibelka ne skrila. Če je človek v nesreči, takoj so neslani ljudje z neslano besedo pri rokah in se šalijo s siromakom! Pač pa sem vzel otročička na voziček; v skrinjo živalce nisem mogel zapreti, ker bi se bila zadušila. To je gotovo. Zatorej sem si mislil: Kaj mi do vsega poljanskega svetá! pa sem otroka naložil na voz, da ga je opazil vsakdo, komur se je poljubilo. Od veselja je dekletce vriskalo, ko sem drdral s samotežnikom od Vinharjev nizdolu in pri tem še vestno pazil, da mi ni padlo z vozička in prišlo kakó v nesrečo. Pri otrocih moraš vedno paziti, to vem dobro, najsi nikoli nisem imel svojih!

Ko pripeljem svoje bremce – živo in mrtvo – tam dol do srede vasi, stal je človek na vaškem mostičku. In njemu na ljubo je bilo vse pokonci! Na mostiču je stal in imel poslušalcev, da se je kar trlo. Stari Prodovec, stari Primož, stari Zrinec in še obilo drugih je tiščalo tja, kjer je omenjeni človek prodajal svojo modrost. In otročaji, ti pa so kar zijali zgolj od strmenja. In to po vsi pravici! Možak je nosil od nog do glave čisto novo opravo. Pa kakšno! In na zelenem telovniku mu je visela veriga, lahko rečem, da ne manjša od tiste, s katero pri Štemburju vlačijo vedro iz vodnjaka! Samo da je ta železna, óna na zelenem telovniku pa je bila vsa srebrna! In nekje na prstu mu je tičal srebrn obroč, kakor jih nosijo najbogatejši mesarji. Če me s takim prstanom udariš na sence, pa sem lahko mrtev! Prav lahko! In v levem ušesu kar tri murčke in na novem klobuku krivce, pogumno na spred zasukane! Ni čuda, da je vse drlo k njemu, da ga je gledalo in se mu čudilo.

Ko me ugleda, zakriči name: ›Hoj, Tinač, ali doto voziš?‹

Jezus, ti se mene usmili! Res, bil je Pečarjev Miha, in naravnost iz Amerike je bil prišel. No dobro!

Ni se mu smililo otroče, njega rodno otroče, ki je v siromaštvu svojem sedelo na plitvem zabojčku, kjer je bila spravljena še plitvejša balica njega matere! In širokoustno je vprašal: »Kaj doto voziš, Tinač?«

In bingljaj je s svojo veliko verigo, da je kar zvonilo, in dečki in možaki okrog njega so se grohotali, da se mi je zdelo, kakor bi čul tolpo vran, če nepričakovano ugledajo ptico kanjo. In grohotal se je tudi Pečarjev Miha, ta poštenjak!

Kaj sem hotel! Tiho sem popeljal svoj voziček mimo njih in na vozičku otroka, ki ni bil moj, pač pa njegov, ki me je sramotil in smešil vpričo vse vasi. Sam v sebi pa sem dejal: Ta ne bode prida, in to mi bode napačno hodilo! Ko sem doma odložil in v hišo znosil vse, kar sem bil vzel v Vinharjih, molčal sem in ne z besedico nisem črhnul ženi, da je prišel Pečarjev Miha iz Amerike. Čemu bi ji bil pravil; saj se kaj takega zve samo po sebi, in dobri sosedge že skrbé, da pride novica pod streho. No dobro!

Živeli smo venomer dalje! Delali smo na polju in kmetovali. Vpraševal nisem, kaj počenja Pečarjev, in tudi žena ni nikoli izpregovorila o njem, najsi ga je videvala v cerkvi ob nedeljah. Vse je dobro! mislil sem si, Bog je že naredil tako, da ne bode hudih nasledkov iz tega. Prav vesel sem živel, in rečem vam, da so me minile vse skrbi, katere sem imel tisti dan, ko je stal Pečarjev Miha na vaškem mostičku sredi radovednih poslušalcev. In otroče, povem vam, to otroče je bilo pravi božji blagoslov zame! Oklenilo se me je bolj nego matere, in da je bilo moje, ne imel bi ga rajši! »Ena reč in druga,« dejal sem si, »hiša ne pride pod nič, že zaradi tega otroka ne!«

Tako je prišel dan svete Uršule, ko imamo semenj v mestu. Z Lenko sva se dogovorila, da kupiva kravico, ker se je bilo tisto leto nastrgalo dosti sena in otave po naših bregeh.

Prej tisto popoldne, ko sem prišel ravno iz hoste domov – posekal sem bil nekaj bréz – dejala mi je žena: ›Posavec je bil tu! Že danes pelje teleta v Loko in vprašal je, če se nečeš peljati z njim, da ti potem na vse jutro ne bode treba peš hoditi!‹

›Moška je ta,‹ odgovorim ji, ›pa lahko koj kupim, da pridem prej domov. Pojdi in povej mu, naj nekoliko počaka; takoj se preoblečem in pridem!‹

Žena odhiti k Posavcu, jaz pa se preoblečem in pripravim za pot. Z dekletcem sva se zmenila, kakšne kolače ji prinesem, ker veste, da otročajem ni drugih skrbi, če jim poveš, da greš v mesto. Vtem se je vrnila Lenka in mi povedala, da voz že čaka. Zdelo se mi je nekoliko bledejša nego druge dni, in zaskrbelo me je, če ni bolna.

›Kaj ti je,‹ vprašam jo, ›da si tako bleda?‹

›Nič,‹ odgovori mi, ›samo nekaj glava me boli!‹

Nato vzamem blagoslovljene vode z zidu pri vratih, prekrižam sebe, prekrižam otroka, prekrižam tudi ženo in prepustim vse lepo božjemu varstvu. No dobro!

Posavec je že imel vprežen svoj voziček in nanj je bil dejal dve teleti, kateri je vlekel mesarju v Loko. Njegovega konjička, ki je bil star kakor zemlja, tega ste tudi poznali in veste, kako se je vozilo z njim. Tisti dan pa je žival še šepala na sprednji nogi, in minila je dolga večnost, predno smo prisvedrali na Log pod Svetega Volnika cerkev. Otipavam se in otipavam, pa si otipaj kaj, če je malha prazna! In res, denarja nisem imel pri sebi in doma sem ga bil pozabil. Ker ti nikdo ne dá kravice zastonj, zlezal sem z voziča, in po poti, kjer sem se prej vozil, moral sem sedaj peš kresati nazaj proti Poljanam! In sam nase sem bil jezen, in ko sem se gugal po trdi cesti, dejal sem si: Česar nisi imel v glavi, imaš pa sedaj v petah, in prav ti je!

Že se je mračilo – skoro potem je v Poljanah zazvonilo Mariji – in nikjer ni bilo videti človeka – vse se je bilo že zalezlo v koče – ko sem počasi stopal po stezi vkreber proti Hiščarju. Tik steze imam njivo, takrat je bila na nji detelja, letos pa sem imel ondi proso, kakor veste, in prav lepo proso. Blizu leskovega grmovja mi je tam raslo drevesce, katero sem bil vcepil spomladi. Na misel mi je prišlo, da je bil pred nekaj dnevi vihar, in morda mu je kje odlomil vršiček. Stopim torej s steze in gazim deteljo do drevesca. Pa je imelo še oba vršiča, in hvala Bogú, vihar mi ni bil napravil nič škode.

Vtem sta prišla dva prav počasi po stezi nizdolu. Rad bi bil zvedel, kdo sta, in zatorej sem ostal pri grmu, toliko skrit, da me v mraku nista mogla ugledati. Pa tudi menim, da se nista preveč ozirala, ker sta imela dovolj drugih skrbi.

›Kaj bi prihajal,‹ izpregovorila je ona, ›ko vendar veš, da je greh in da ni mogoče.‹

›Pridem pa vendarle,‹ odgovori ji Miha Pečarjev – in to itak veste, da je govoril z mojo ženo – ›ko bodo vsi ljudje spali, pa pridem. In na okence potrkam, ti pa odpri ali pa pusti, kakor hočeš!‹

›Zaradi greha in zaradi ljudi nikar!‹ naprosi ga Lenka.

In sam Bog ve, da sem takrat grešil, ker nisem pristopil in ji prigovarjal, naj bi ostala trdna v svojem sklepu. No dobro! –

›Gotovo pridem!‹

›Na tvojega otroka te prosim, nikar ne hodi!‹

›Pridem! Pa bi ne bila tako hitela z možitvijo, pa bi bila čakala mene, nikar da si vzela tega šepca! Lahko noč – pa samo za sedaj! Pridem, pa je!‹

In odšel je nizdolu proti vasi. Lenka je stala še nekaj časa na mestu, potem pa je tudi odšla. Tudi takrat je bilo še čas, da bi bil izpregovoril pametno besedo, pa je nisem. In zatorej svoji ženi ne

očitam ničesar, moja krivica ni bila manjša od njene. Pustil sem jo brez pomoči v največji sili. In če je z brvi, kjer ni bilo držajev, pala v vodo, kaj bi se čudil! Tebi, mislil sem si, tebi pa že podkurim, ko stopiš pod okence. In tiho sem se priplazil do svoje hiše. Skozi okno sem videl, da je žena otroka devala spat. Na svinjaku sem imel med staro železnino velik skobec, katerega sem jeseni – po novo razoranih njivah – nastavljal lisicam. Potegnem ga na dan, in hajdi z njim pod okno! In napel in nastavil sem ga tako spretno, da bi se bila ujela celó lisica, če bi bila prišla tisto noč pod moje okno. Tem gotoveje je moral priti v past ta zaljubljeni maček!

Ko sem vstopil, bilo je dekletce že zaspalo in tudi Lenka se je spravljala v posteljo.

›Bog pomagaj, ali si ti?‹ začudila se je in ni mogla prikriti, da je prestrašena, prav zelo prestrašena.

›Nič hudega, Lenka,‹ odgovorim mirno, dasi nisem bil premiren. ›Denar sem pozabil in pod Svetim Volnikom sem se šele spomnil, da ga nimam. Nič ne dé, pojdem pa jutri na vse zgodaj z doma!‹

›Ali si prišel po stezi mimo Strevca?‹ vpraša me tiho.

Nisem ji odgovoril resnice, nego dejal sem: ›Ne, po poti mimo Žunharja sem hodil; za stezo mi je bilo že skoro pretema!‹

Prav videlo se mi je, da se ji je odvalil težak kamen od srca, ko je zaslišala zlagani moj odgovor. –

›Pa si bolna,‹ vprašam jo še; ›tako si bleda, da moraš biti bolna!‹

›Nič mi ni,‹ odgovori ona, ›le glava me nekoliko boli, in sama ne vem, zakaj!‹

Pa sem jaz vedel, da jo je bolela glava zaradi Pečarjevega Mihe! In če je Bog ne razsvetlí o pravem času, mislim si, se bode težko dobilo zdravilo proti taki bolezni!

›Pa kaj bi govorila,‹ pravim, ›jutri bode treba zgodaj vstati! Pojdiva spat, da laže vstaneva!‹

Ko ničesar ne odgovori, še dostavim: ›Veš kaj, na peč ležem, da se vsaj gotovo zbudim!‹

›Pa lezi,‹ dejala je, ›najbolje bode!‹

In zopet sem videl, da ji je bilo prav zelo všeč, ker sem si na peči izbral trdo ležišče. –

Ležem na peč, in to vsi veste, da nisem mogel zaspati. Kdo bi spal, če mora biti na straži, da mu zavodnik ne ukrade žene! Tudi ona ni mogla zaspati, čemur se tudi nisem čudil. Premetavala se je po postelji in vzdihnila časih prav globoko. Kako ne, ko je bila vendar v groznih skrbah, dobro vedoč, da pride óni pod okno! Oh, ko bi ji bil v tistem hipu povedal, da vem za vse, in ko bi jo bil, kakor nas uči sveta vera, potrpežljivo opomnil, naj vendar pozabi vsega, kar ne more biti in ne sme! Ej, pa nisem mogel izpregovoriti prave in pametne besede in zato se tožim samega sebe, da sem kriv, precj kriv, če je bilo pozneje kaj greha in pohujšanja. Bog nam vsem grehe odpústi; dosti jih imamo, vsi jih imamo dosti in preveč! No dobro!

Nisem torej izpregovoril pametne besede, samo dejal sem: ›Lenka, môli! Môli in potlej zaspí v božjem imenu!‹

›Bog meni pomagaj!‹ Tako je vzdihnila, a drugega ni odgovorila. Noč je tekla, in tema in mir sta bila povsod. Tudi jaz in žena sva bila v temi, v silni, črni temi, miru pa ni bilo. Ta mir je objemal samo otroka, ki je spal v zibelki, da sem časih zaslišal njega lahne, nedolžne dihljaje. Tam je bil mir, pri naju pa ga ni bilo. V Poljanah je že odbilo polnoči, in kakor kamen mirno sem ležal na trdi peči. Tedaj se zunaj hiše začujejo koraki, in kakor strela se vzdigne žena Lenka z ležišča in posluša proti meni kakor zajec sredi njive, kadar ga je kaj vznemirilo v ponočni tihoti. Pa se nisem ganil, in

zatorej je mislila, da spim. Nato vstane, da bi prilezla do okna. No dobro! Takrat pa je Miha tam zunaj – in vsi svetniki naj bodo zahvaljeni za to! – svoje stopalo vtaknil v nastavljeni skobec, in ta ga je zgrabil s svojimi zobmi, da mu je kar vse zaškripalo v nogi! Zaklel je in zatulil kakor merjasec, če ga vlečejo na mesarski stol, da se mi je srce rahljalo od čistega veselja. Pa sem ležal na peči kakor kamen v dnu zelenega virija in ni besedice nisem zinil!

Na vse jutro sem vstal. Žena mi je skuhala nekoliko soka; molče sem ga pojedel, in obema je bilo prav, da se ni govorilo. Zunaj pred hišo pa sem videl sledove, ki so se vlekli od okna po zeleni tratini nizdolu. Kakih trideset korakov tam spodaj je ležal moj skobec sredi steze, in okrog njega je bila zemlja namočena od človeške krvi. Dobro mi je služil železni ta prijatelj, in jako hvaležen sem ga pobral in odnesel na svinjak, da bi mi bil tam pri roki, če bi se zopet rabil pri hiši. Nato pa sem odšel v mesto in kupil tam prav dobro kravico, ki mi je pozneje dajala veliko telet in mleka. No dobro! –

Pečarjev Miha pa je štirinajst dni tičal v koči in trpel bolečine, stara Pečarka pa mu je z rastlinskim oljem mazala nogo, da je kar kapalo od nje!

Sedaj pa veste, kaj vam bodem še povedal. Ko je ozdravel, vlačil se je še nekaj časa po vasi, potem pa izginil v Ameriko, kjer je bil že prej. Tudi to veste, da je z njim ušla moja žena, s katero so me bili poročili pred velikim oltarjem svetega Martina. Noč je vzela oba, njo in Pečarjevega fanta, in kakor mož in žena – prav po divje – odrinila sta v Ameriko, kjer menda ne gledajo posebno na take reči! –

Pustila mi ni ničesar – samó sramoto – ti moj ljubi Jezus, pa kakšno sramoto! Povsod so se mi smejali in povsod so mi privoščili veliko to nesrečo. Ostalo mi je tudi dekletce, otroka mi je

pač pustila. Prav takó, kakor je moja mati mene pustila v klonici v Vinharjih! Otroka mi je pač pustila!

Pa nikar ne mislite, da sem ga vrgel pod klop ali pod kap pred hišo! Bog ne daj! Bil mi je to najlepši dar, katerega mi je mogla pustiti žena, ki takrat že ni bila več moja žena! Božji blagoslov mi je pustila s tem otročičkom, in rečem vam, nikdar se nisva ločila s to živalco. Če sem delal na njivi, bilo je dekletce pri meni, če sem sekal v hosti, bilo je dekletce pri meni, če sem nosil živini v hlev, lezlo je dekletce za mano! Po materi ni dosti vpraševalo v nedolžnosti svoji; skoro jo je pozabilo, tembolj pa je rado imelo mene. Kaj pravim, rado imelo – naravnost ljubilo me je, kakor ljubi otrok pravega svojega očeta! Pravi blagoslov božji je bilo zame to otroče, in zaradi njega sem oprostil ženi vse, čisto vse. Srečo sem imel pri hiši, in vse mi je šlo pogodu. Tista kravica, ki sem jo bil kupil v mestu, storila mi je nekaj mesecev pozneje dva telička, in oba sta živela in se dobro redila! Vidite, takšno srečo sem imel! No dobro!

Ena reč in druga, minilo je leto, in minilo je zopet leto. Dve leti sta skoro minili, in bilo je nekam okrog sv. Uršule. Zvečer je bilo, in večerjo sem kuhal pri ognjišču. Ker ni bilo ženske v hiši, moral sem kuhati sam. Bil sem gospodar in gospodinja obenem. Pojemal je ogenj v peči, in hitro sem skočil po veži k skladanici pred hišo, da prinesem še nekaj suhljadi in jo vržem na žerjavico, da bi se hitreje skuhala večerja. Otroka sem bil pa že prej napasel, in spal je že tudi.

Pred skladanico na tnalu sem imel kup posekanega brezja, da ga razžagam in razkoljem za zimo. Ko stopim na tnal, sedela ali pravzaprav čepela je na kupu ženska – beračica, ki je bržkone prosila prenočišča. Tako sem si mislil in dejal: ›V božjem imenu,

mati, le pod streho! Pozno je že, in kam bi hodili sedaj drugam nego k meni?«

Naložil sem si suhljadi v naročaj.

›Tine,« zastokala je, ›Tine, jaz sem!«

Križani Odrešenik svetá, kako sem se prestrašil! Suhljad mi je padla na tla, in izpregovoril nisem ni besedice.

Pa me je skoro obšlo veselje, in mislil sem si: Glejte, vendar je še prišla k meni in k svojemu otroku je prišla.

Pa kakšna je bila in malone v raztrgani obleki! Taka je bila, da bi se bil najrajši razjokal. Pa sem takoj izpregledal, kako in kaj.

›Lenčika,« dejal sem, ›Lenčika, ali te je tepel?«

›Oh, pa hudo!« zajokala je.

›In stradala si in hudino preganjala?«

›In naposled me je pustil in drugo vzel!«

›Ta slepar, ta slepar!«

›Od tam sem se preberačila in preprosila do semkaj, da vidim še enkrat otroka in da tu umrem!«

›Kaj, umret si prišla? Ali si pametna ali si brezpametna! Dober človek sem in precej bom jezen, če izpregovoriš še kaj takega! Umreti, lepa bi bila ta! Saj nisi prišla k zverini, saj si prišla k svojemu možu in k svojemu otroku! Koliko grehov nam more oprostiti Bog, pa bi jaz ne oprostil tebi enega! Le vstani in v Boga zaupaj!«

Poskušala je vstati, pa ni šlo; takoj je zopet zlezla na brezov kup, tako je bila slaba.

›Nič ne maraj, skuham ti prižganke in jajec ti nabijem vanjo, da se takoj zopet poživíš. Ker si slabotna, pa te ponesem, prav rad te ponesem!«

In vzel sem jo k sebi in jo odnesel v hišo. Ti moj Bog, bila je lahka kakor jesensko peresce, da je malone nisem čutil! V hiši pa sem jo posadil na klop za mizo in luč sem ji prižgal ter jo tolažil:

›V imenu našega Gospoda Jezusa si zopet prišla v to hišo, in vse nama bodi oproščeno, kar sva zagrešila skupaj in posebej!‹

In odhitel sem ji kuhat večerjo in pripravil sem ji prižganko, kakor si ne morete misliti boljše na svetu. In jajec sem ji natolkel vanjo, da bi jih bil moral jesti sam rimski papež, če bi mu jih bili skuhali v največji bolezni!

Postavil sem skledo prednjo, ali jesti ni mogla. Najboljše prižganke ni mogla jesti, in ko je takisto težavno sopla, videl sem v hipu, da mora biti bolna, prav zelo bolna.

Postlal sem ji posteljo in ji prevlekel ležišče z belimi rjuhami, katere so bile spravljene v skrinji, da bi jih imel, če bi prišli z Gospodom k hiši. Danes pa sem jih vzel za njo; takó bi vsaj čutila, da ni pri tujih ljudeh in da smo jo radi imeli. Brez moje pomoči bi niti ne bila prišla v posteljo. Takrat sem šele videl, kako jo je bilo vzelo življenje; bila je koščica pri koščici in drugega nič!

›Torej tepel te je,‹ dejal sem, ›in usmiljen ni bil s teboj!‹

›In drugo je vzel in mene je zapodil!‹

Sédel sem k njeni postelji. Zamižala je in mirno ležala nekaj časa. Gledal sem ji neprestano v upali obraz, in tako se mi je smilila, da vam ne morem povedati kako. Naposled je izpregovorila: ›Tine, prinesi mi otroka!‹

Moj Bog, otroka sem bil popolnoma pozabil, in moja dolžnost je bila, da bi ga ji bil prinesel takoj! Pa me je morala naprositi! Odgovorim: ›Takoj ti ga prinesem, in videla boš, kakó je dekletce zraslo vtem. In zdravo je tudi! Hvala Bogú, zdravo je tudi!‹

Prinesel sem ji otroka. Revče se ni moglo prebuditi, in ko sem ga prinesel k postelji, k materi, tedaj mi je zopet zaspalo v rokah.

›Vidiš jo, Lenka, taka je,‹ izpregovoril sem, ›in dobro sem ti jo vzredil. Veseli se je! Jutri te že spozna in vesela te bode, kakor sem te jaz vesel že danes!‹

Dolgo je gledala otroka, ki je z glavico dremal ob mojem ramenu. Potem pa je zajejala: ›Daj mi jo v posteljo!‹

Ustregel sem tej želji in položil otroka k nji v posteljo. In pritisnila ga je k sebi, kakor bi se bala, da ga ji zopet ne vzamem.

›Na peč pojdi,‹ dejala je, ›in zaspi! Jaz bodem tudi zaspala!‹

Prav, mislil sem si, pa zlezem na peč, in če bode hotela kaj imeti, pa me že pokliče.

Res zlezem na peč in že sem tam ležal precéj časa, ko me pokliče: ›Tine!‹

Bliskoma sem bil pri nji. ›Tine,‹ pravi s slabim glasom, ›daj mi roko in reci, da nisi več hud name!‹

›Nič več, Lenka, nič več!‹

Podala sva si roko, in nato sem zopet zlezel na peč. Čudno, pa vendar resnično, ubranil se nisem zaspancu in skoro sem zaspal. Bilo je pozno ponoči, ko me je zbudil otrokov jok. Skočim s peči in k postelji. Deklica se je zvijala in hotela vstati. Pa ni mogla, ker se je je oklepala koščena roka materina, kakor da je od železa. Lenka pa je ležala mirno, in nekam polno in debelo so me gledale nje oči. Ko sem pristopil, da bi ji vzel jokajočega otroka, bila je tista drobna, koščena roka trda, da sem imel posla, predno sem izvil otročička izpod nje. Saj veste, prišla je k meni umret! Bog mi je ni bil namenil, in umrla je prvo noč, ko je zopet stopila pod streho moje koče! Gospoda ji nisem klical, ker nisem mislil, da je že tako pri kraju. No, pa je umrla spravljena z mano in s svojim otrokom. In vsako nedeljo molim k vseusmiljenemu Bogu, da bi je ne sodil ostreje, nego sem jo sodil jaz, ki sem bil vendar nje mož, nje pravi zakonski mož.

Vidite, to je povest o mojem zakonu! No dobro!«

Molčali smo vsi, in še žalostni Miha, ta največji malopridnik med nami, brisal si je skrivoma z rokavom oko. Dober človek je

bil Tine, in vsi smo čutili, da jih je malo na svetu, ki bi se bili v takem slučaju vedli tako, kakor se je vedel šepasti Hiščar!

»Vidite,« izpregovoril je še, »tako sem bil oženjen! Sedaj pa pogledajte mojega dekleta! Brhka je kakor srna v Zali in že neko-likokrat bi se bila lahko omožila prav dobro; pa se ni hotela, ker hoče ostati pri očetu! Tako mi Lenčika še iz groba plačuje mojo ljubezen, in nikdar se še nisem pokesal, da sem jo bil vzel! No dobro!«

»Kaj pa z onim v Ameriki?« vpraša gospod Andrej. »Ali si do-bil kaj poročil o njem?«

»V Lučinah ste,« odgovori Tine, »zatorej ne veste, kar je pri nas vsakomur znano. Prihajala so poročila, da si dela denar in da se kar valja po dolarjih. To je bilo od pričetka, potem pa leta in leta nismo slišali ničesar. Jesensko jutro pa se ustavi tam doli pred hišo debelega našega župana tisti znani ubožni voziček. Na vozič-ku je sedel birič in tik njega raztrgan, umazan človek zabuhlega obraza. Ugibali in ugibali so, kdo bi bil, ker sam ni hotel govoriti. Iz spisov, katere je nosil birič s seboj, pa so končno vendarle iz-vohali, da to ni nikdo drug nego Pečarjev Miha, ki je nekdanj no-sil srebrno verižico na zelenem telovniku in tri murčke v ušesu! Sedaj pa je berač, in kakor veste, opešale so mu vse moči, tako da mora prosjačiti od hiše do hiše, če hoče živeti. Vsako leto enkrat, največ dvakrat, pride tudi k meni, da prenoči pod mojo streho. Nikdar mu še nisem ničesar očital; ne rečem mu ničesar in sploh ne govorim z njim. Na klopi pri peči mu dekle postelje, da lahko leži. Tudi deklica ne govori z njim, in niti ne vem, če ji je znano, da je ta berač nje pravi oče, ki je njeno mater prezgodaj spravil pod zemljo. Kadar pa odhaja, tedaj mu skrivoma vselej kaj potisne v roko, meneč, da tega ne vidim. Pa dobro vidim, a ne rečem niče-sar, ker mi je všeč, da je dekletce dobrega srca. In videti bi morali,

kako jo gleda ta potepuh! Kar z očmi bi jo rad pogoltnil, ko se – brhka kakor srna v Zali – suče po hiši, kadar pospravlja po večerji. In za ves svet bi ne hotel imeti njegovega srca v sebi, ker vem, da trpi, da peklensko trpi, kadar jo gleda takisto! No dobro!«

Nekaj časa potem Tinče še pristavi: »Mi vsi, ljubi moji, vedemo se časih, kakor bi ne bilo Boga, in vi, gospod, ki nas kličete semkaj v Zalo na love, menite tu in tam, vsaj tako se pripoveduje, da Boga res ni! Nikar, nikar, ljudje božji! Bog je, in kar je najboljše, Bog je nad vse mere pravičen! Sedaj vam pa ne izpregovorim ni besede več. No dobro!«

Vsi smo pohvalili Tinčeta in njega povest. In gospod Andrej je dejal: »Dobro, Tine, tvoja zasluga je večja nego Jernačeva! Rajši sem te poslušal nego ónega, in lepša je bila tvoja povest!«

»Vsakdo živi po svoje,« zajezi se Jernač izpod Skale; »ali če bi bil vsakdo tako dobrega srca in bi vsakomur vse odpuščal, kje pa bi cesar jemal svoje vojake? Tedaj bi bili vsi ženske in drugega nič! Pri tem ostanem!«

»Še vedno je prezgodaj,« oglasim se jaz, »da bi že sedaj šli poslušat. Časa je še dosti, in kaj početi? Sedaj si ti na vrsti, žalostni Miha! Pristavi svoj lonec k ognju in razkrij se nam kakor zakonski mož, o katerem se itak pripoveduje to in óno.«

»Ne branim se, ne branim se,« odreže se Miha, »a napačna je misel, da bi bil pri vas na preji in da bi ob tem ostalo suho moje grlo. Natočite mi rdečega vina, ker mislim, da je ta dobra kapljica ustvarjena tako za gospôdo kakor za kmeta! Pri meni teci beseda, pri vas pa vino. Drugačnega kontrakta ne poznam in pri tem ostanem, kakor bi rekel Jernač izpod Skale.«

In teklo je vino. –

IV

Žalostni Miha pripoveduje o svojem zakonu takole:

»Če ste že vsi govorili in klepetali, čemu naj bi molčal jaz, ki sem pametnejši od Tinčeta in sem izkusil mnogo več nego Jernač izpod Skale! Če je bil v Ameriki, pa méni, da je svet odrešil, in če se mu je vtem dekle izpridilo, pa misli, da si je prislužil večno zveličanje. Mene poslušaj, Jernač, pa zaslišiš moško besedo. In ta je takale: Boga zahvali, da ti je vzela drugega in da ni vzela tebe, ker bi bil vse večji siromak, nego si dandanes! V tem pa sem tvojih misli, da se ni dobro oženiti, če ni ravno treba, če se ravno ne moraš! Tinče, ti si dober človek, to je res in to je nekaj! Pa tudi pri tebi se vidi, da je dobrota sirota, in največja sirota je dobrota vselej takrat, če jo zakonski mož izkazuje zakonski svoji ženi! Ko bi bil ti, šepasti Tinče, svojo Lenčiko, ko si jo dobil pod svojo streho in ko si začutil, da še zmeraj oči zavija za tisto mlezvo, enkrat ali dvakrat prav pošteno in prav krščansko premlatil, kakor se premlati snop v nasadu, ali meniš, da bi ti bila ušla v Ameriko? Nikoli ne! Nikar da si brskal po svinjaku za skopcem, šel bi rajši na pôd po cepec in Lenčiki, ki je lazila v mraku z brezpametnim fantom, moral bi bil z njim pesem zapeti, da bi bila zdajci ugledala vse črne oblake, kar se jih je kdaj nagrmadilo nad starim Blegašem! Vidiš, to je moja

misel, in če bi bil tako ravnal, živela bi ti žena še danes in še danes bi te vprezala v jarem, kakor te je vprezala tiste dni, ko Pečarjev Miha s svojimi murčki še ni bil prišel iz Amerike!«

»Tepla bi me pa vendarle ne bila, kakor tepe tebe tvoja!« Tako se vtakne v besedo Tinče, in sicer s prav strupenim glasom.

In Miha klavrno povesi glavo in se ne raztogoti, kakor smo pričakovali.

»Res,« odgovori mirno, »res, časih me oklesti, ker sem bil ob svojem času nekaj predober, in dobrota proti zakonski ženi je sirota! To si zapomnite vsi, kar vas je oženjenih in kar vas je neoženjenih. Ves svet naj si to zapomni, pa bode prav in dosti bolje, nego je sedaj! –

No, če pa menite, da vam bodem s suhim grlom gonil svoje statve, motite se. Gospod Andrej si je ravnokar privoščil kupico rdeče kapljice, in sedaj vam povem, da mi ne pride beseda iz grla, dokler ni prišlo vino v grlo! Vsakemu delavcu gre plačilo, in po tem se ravnajte, sosebno proti meni, ki sem mnogo pametnejši od šepastega Hiščarja, ki vam je dolgo uro sušil svoje mokre otepe, ne da bi bil dobil le kapljico pijače!«

»Piti bodeš moral počasi,« zasmeje se gospod Andrej, »ker nam zaloga že pohaja. Tudi ni pošteno, da že sedaj zahtevaš plačilo, ko nam pravzaprav še nisi ničesar povedal!«

Ko izprazni natočeno kupo, odgovori žalostni Miha: »Ničesar povedal! Kdo pravi kaj takega! Ali vam nisem izpregovoril dosti pametnih in resničnih besed? In resnična je tudi ta, da sem pravi pijanec na svetu, in v desetih farah ga mi ni vrstnika. Tamle Jernač izpod Skale hoče biti pijanec – oh, ti moj Bog, mene poglej, pa bodeš šele vedel, kaj je pijanec! Vse to, vse to, krščanski ljudje, zaradi zanikrne ženske, ki sem jo po nesreči vzel v zakon! Dostikrat in tudi v največji pijanosti sem tako jezen, da bi najrajši vse razbil,

vse, ves svet in še kaj povrhu! Oj, ti duša moja, koliko si trpela in koliko še trpiš! No, pa kaj bi se jezil? Naš Bog je ustvaril jezo, ali tudi vino je ustvaril, da se vojskuje drugo z drugim. In modro je tako!

Če bi mi bil pa kdo pravil v tistih časih, ko sem imel dobro dvajset let in sem bil najgorših eden – da ne rečem, najgorši, kar jih je stalo po deseti maši pred cerkvijo – če bi mi bil takrat kdo povedal na uhó, da bodem na stare svoje dni takale umazana in raztrgana krpa, kakor me vidite pred sabo, zdajci bi ga bil razčesnil! Tako vam povem! Pa je vendarle res, in če se sedaj prikažem na vas, pa so otročaji za mano in me zasmehujejo, kakor da sem se porodil kje v gorjanski koči in ne v Brentačevi hiši, lepo sezidani, lepo pobeljeni in v dve nadstropji postavljeni! In stari Brentač, ki je že davno pod zemljo, vrti se kakor vrtavka v svojem grobu, če ima količkaj prilike, da gleda vse to, kar počenja njegov edini sin na svetu! – Starega Brentača edini otrok sem bil, in lahko rečem, da sem bil otroče, katerega so se veselili ljudje in angeli. Ko sem prejel prvo sveto obhajilo, prigovarjal je kaplan gospod Jurij mojemu očetu, naj bi me dal v šolo, češ: »Prav gotovo pride v škofovo hišo in mogoče je, da se spričo bistre glave še vzpne do škofa ljubljanskega, kar ni najzadnja in ne najslabša na svetu.« – »Kdo pa prevzemi moje lepo posestvo,« odgovoril je stari Brentač, »in ali mislite, da bi mi v grobu dobro delo, če bi se drugi ljudje pasli ob mojih žuljih?« – Ostal sem doma, in trdo me je držal oče, da sem bil slabši od hlapca pri hiši. In ko sem že nosil škornje čez koleno in na telovniku debele in svetle gumbе, pa ga mi še ni pokazal denarja, tako da skoro nisem vedel, kaj je vino na svetu. In molilo se je v hiši, in lahko rečem, da vi vsi, kar vas je tu – gospod Andrej bodi izvzet – niti ne veste, kaj je molitev. Nekaj očenašev pozobljete in najlepše pridige v cerkvi prespite, pa mislite, da ste

molili! Pa ni tako! Pri Brentačevih se je molilo in molilo se je vsak večer, in stari Brentač je molil, kakor sedaj sploh nič več ne znajo moliti. Potem pa smo šli v posteljo, in je v pozni noči tu in tam pregledal posteljo za posteljo, če vse spi v božjem imenu in če kdo ne ponočuje. Če je iztaknil prazno ležišče, pa je vzel debelo grčavo palico v roke in čakal in čakal, dokler se ponočnjak ni tiho priplazil domov. Pa so ga sprejeli udarci, da ga je minil sluh in pogled in da je s črnimi vtiskami plačal ponočnjaški račun. Samo enkrat me je zavedel hlapec, da sva šla v soboto ponoči na vas in da smo s fanti nekaj zapeli sredi vasi. Pa nikdar več, ker tako sem bil pretepen, da se mi je zdelo štirinajst dni, kakor bi bil dva dni ležal v stopah. Pa nikdar več! In zato sem komaj vedel, kaj je vino na svetu, in brez greha mi smete verjeti, da tudi nisem vedel, kaj je ženska na svetu! Pač, to zadnje se mi je nekam dozdevalo. Takrat je služilo pri nas mlado dekletce, Romovševa Polonica. Kakor zrela češnja je bila in kakor makov cvet, kadar je v najlepšem cvetju. In delavna je bila, da smo jo imeli vsi radi in sosebnost tudi gospodar. Nekdaj sva s Polonico razmetavala kopice na travniku, in takrat mi je zdajci pričel biti svet prav zelo všeč. Vse je bilo lepo, gore in doline, njive in travniki. Sredi vsega tega pa je bila najboljša Romovševa Polonica. In res je bila lepa! – Reci katero dekletu, mislil sem si, in ko je ravno mimo mene nesla plast sena, potipal sem jo nekaj po rdečem licu in dejal: »Polonica, počakaj no malo!«

Ali bila je zvita lisica ta Polonica in takoj je obstala, zaljubljeno me pogledala in kratko odgovorila: »No, pa!«

Ženska je veliko vredna, če je mlada in zala. Če pa je stara in grda, tedaj je tudi nje vrednost majhna. Romovševa pa je bila mlada in kakor zrela češnja, kakor zrela češnja! Bila je zame veliko vredna takrat, in zato sem ji srčno dejal: »Kaj praviš, Polonica, kaj, če bi bila nekoliko moja?«

Še bolj ognjeno me je pogledala in odgovorila: ›No, pa!‹

Beseda je dala besedo, vse se je lepo dogovorilo, in tako sem si pridobil svoje dekle, svoje prvo dekle, ki je bila kakor zrela češnja in kakor makov cvet sredi zelenega žita! Pa moje in moje Polonice veselje ni bilo dolgo; danes je bilo še, jutri pa ga že ni bilo. Stari Romovš, saj ste ga vsi poznali, srkal je rad vince, še rajši žganje. In kadar je bil pijan, bil je neznosen bahač, širokoustnež in grozen klepetać. Bržkone Polonica ni molčala, in srečna, da si jo hoče bogatega Brentača edini sin izbrati za ljubico, povedala je o tej sreči morda materi, morda tudi očetu. Starec je nekaj vedel, in ko je prvo nedeljo potem, ko sva bila razmetavala kopice s Polonico, po jutranji maši popival v Prodovčevi pivnici, pobahal se je v svoji pijanosti, rekoč: ›Prinesi ga še poliček, Prodovec! To ti rečem, pozneje ga bomo še večkrat pili za Brentačeve groše, kadar moja Polonica vzame Miholca!‹

Ni še zvonilo devete, ko je stari Brentač že vedel za te nepremišljene besede. Jezil se ni, bila ga je sama sladkoba. Pred deseto mašo – Polonica se je ravno ravnala v cerkev – poklical je mene in njo v svojo izbo, tja, kamor je spravljaj svoje spise in svoj denar. Meni ni dejal besede, dekleta pa je ogovoril tako prijazno, kakor je ogovoril vsakega, če je bil posebno jezen.

›Koliko imaš pri meni zasluženega, Polonica?‹ vprašal je. ›Kajne, toliko in toliko?‹

In še predno mu je utegnila odgovoriti, odšel je na mizo denar in dostavil: ›Spravi denar, potem pa glej, da se sama spraviš izpod moje strehe, pa takoj! Ko zazvoni k deseti maši, ne smem te več videti v hiši! Ti, Miha, ti se pa poberi v cerkev in pomôli! Taka je!‹

Brez besede je moralo dekle iz hiše, in moja ljubezen je bila končana, in še prav vesel sem bil, da je bila tisti dan nedelja, ker

bi mi bila sicer prav gotovo palica zapela litanije. Ali če menite, da bodem s suhim grlom kosil tole starino, motite se! Ker imate vina, naj se toči, da ga pijemo!«

Morala se mu je zopet natočiti kupica, da jo je izpil ter si namočil grlo, ki se mu je posušilo tako hitro. Nato je nadaljeval:

»Tisto nedeljo po južini mi je dejal oče: ›Vprezi lisca v zeleni voziček, da se odpeljeva k Jernejcu v Podsteno, kjer imava opravka. Pošten mož je, in tudi dekle je pošteno. Imela bode lepo doto, in vesel je mora biti vsakdo, ki jo dobi!«

Vpregel sem lisca v zeleni voziček, in prav tesno mi je bilo pri srcu. Jernejca iz Podstene sem komaj poznal, po njegovem glasu pa sem vedel, da je največji skopuh in oderuh, kar jih je kdaj živel v dolini. Da ima hčer, to sem tudi vedel, po vidu pa je nisem niti poznal. Slula je po naši dolini, da je sosebnost močna, tako da se ne boji najmočnejšega moškega. Rada je pozivala fante, da se je metala z njimi, in malone vsakega je posadila na zeleno tratino. Pri hiši so imeli hlapca, in ta je bil močnejši od nje, tega ni mogla vreči Jernejčeva Maruša, če sta se spoprijela na zeleni tratini.

Ko sva se z očetom vozila že prav proti Podsteni, dejal je: ›Le dobro se smuči okrog dekleta, ker to je žena, kakor si je ne moreš želeti boljše! S starcem sem se že nekaj pogovoril, in prav mu je! Ti se smuči okrog dekleta, jaz bodem pa njemu vlekel doto iz žepa.«

Že prej in takoj, ko se mi je ukazalo, naj se zapreže lisec, vedel sem, da se popeljeva z očetom snubit. V meni pa je še tičala Romovševa Polonica, in zato sem odgovoril očetu: ›Kako naj jo vzamem, če je še ne poznam? Kako naj jo rad imam, če je nisem še nikoli videl?«

Osorno mi je odgovoril: ›Rad imam! Kakšna beseda je to? Ali meniš, da sem jaz poznal tvojo mater, ko sem jo jemal? Oče mi je

ukazal: Vzemi jo, in vzel sem jo. Ko pa je umrla, prezgodaj umrla, valjal sem se od žalosti po tleh, tako rad sem jo imel! Tudi ti vzameš Jernejčevo, če si pameten! Poglej me, star še nisem tako, da bi mi že kopali jamo pri Sv. Lovrencu! Dobim še mlado žensko, in če le hočem, pa me vzame tudi Romovševa Polonica. In potem pridejo otroci, ti pa bodeš gledal za Brentačevo zemljo in imel je ne bodeš. Bodi pameten!«

Kaj sem hotel? Pameten sem bil in pokoren očetu. V Podsteni sva obstala pred Jernejčevo hišo; vse je bilo kakor v skrinji. Okrog oglov vse lepo pometeno in počejeno; po dvorišču se je pasla cela tolpa piščet, in celó nekaj rac je čebljalo vmes. Pri bližnjem potočku je hlapec Gašper napajal dva tolsta konja, in zazdelo se mi je, da naju je precej pisano pogledaval po strani. Tem prijazneje naju je sprejel hišni oče, in kakor bi trenil, sedela sva že za rumeno mizo in pred sabo sva imela bokal dobrega vina. Pogledavši skozi okno na dvorišče, pa že vidim, kako se je mati Jernejka z nožem v roki lovila za piščeti. Bila je tehtna ženska in z obširnim svojim telesom se je brezuspešno trudila za živalco. – »Gašper, pomagaj no!« zaklicala je hlapcu, ki je prignal konja mimo nje. Ta je nekaj zamrmral, pa je izginil v hlev in ni hotel loviti piščet. Ker se težki gospodinji ni posrečilo pri piščancih, ugrabila je neokretno raco, položila ji glavo na hlod in jo ji odsekala hitro kakor strela. In ujela je še eno in ji takisto odsekala glavo. Nato se je odgugala v kuhinjo, neprestano kričeč: »Marušica! Marušica!«

»Lepa je ta, Jaka, da si prišel k meni in da si precej sina privedel s sabo! Glej, glej, kdo bi si bil mislil, da imaš takega fanta! Prav res, korenjak je!«

Tako naju je počastil oče Jernejec. Suh možiček je bil to in kakor sova je gledal z drobnimi očmi. Domislil sem si, da mora biti siromak tisti dolžnik, ki mu pride v pest. In tako je tudi bilo:

dosti jih je odrl in na nič spravil ta poštenjak. Razgovarjali smo se o letini in drugih takih rečeh. Kar izpregovori oče: ›Pojdi in oglej se nekoliko okrog hiše, da zveš, kako se gospodari pri poštenih in varčnih ljudeh!‹

Vstal sem izza mize in stopil v vežo. V kuhinji je že gorelo z velikim plamenom na ognjišču; po zraku je frfotalo vse polno račjega perja, in po zabeli je dišalo prav prijetno. Mimo mene je prišla stara dekla in se mi zasmejala nekam porogljivo. Stopim iz veže na dvorišče. Nikjer nikogar. Že hočem zaviti okrog ogla, da bi stopil pod drevje na vrtu. Dva sta se razgovarjala, in prav dobro sem čul, kaj sta govorila.

›Snubača imaš, Maruša!‹ dejal je nekdo, in to je bil po mojem računu hlapec Gašper. ›Snubača imaš, in skoro bomo plesali!‹

›Snubača,‹ zasmee se ženska, ›kaj mi hoče ta nit!‹

›Pa ga le vzameš, če bode oče hotel, in mene odsloviš, kaj?‹

›Tudi lahko! Da bi le taka nit ne bila!‹

›Mene odsloviš?‹ zatogoti se hlapec. ›Doslej sem ti bil pa dober, kaj?‹

›Ali misliš, da se te bojim?‹ odgovori mu ona ostro. ›Prav nič se te ne bojim, žleza žlezasta!‹

›Jaz pa tebe ne! Kaj mi do tega, naj te vzame – ta ali óni! Takih, kakor si ti, imam na vsak prst pet!‹

›Kaj se pa jaz menim zate? Pojdi, kamor hočeš!‹

›Prav, pa grem!‹ In hlapec Gašper kolneč odide.

Zavijem okrog ogla. In res, tam na vrtu ob hruški je slonela Jernejčeva Maruša. Rečem vam, prava klada je bila, velikanska in zajetna. Obraza pa nič napačnega, in ker je bila vsa razljučena, da ji je lice kar gorelo, bila je celó zala. Kakor je bila velikanska, vzrasla je bila vendarle tako, da je vzbujala všečnost, da ne rečem,

poželenje. Sosebno tisti dan, ko je bila lepo praznično oblečena, da so krilca kar šumela okrog nje. Ugleda me in stopi proti meni.

»Kaj vas ni nič boljših iz Poljan, nego si ti?« vpraša me zaničljivo. In še zaničljiveje se zasmeje.

»Dober ali slaboten,« odgovorim ji hrabro, »to nič ne dé. Pa sem še vedno močnejši, nego si ti!«

»Močnejši,« zaroga se Maruša, »močnejši! Devet takih pobašem v vrečo, da veš! Alo, metajva se, da bodeš videl, kje so Benetke!«

»Tudi prav! Čemú bi se ne metala, ker utegneva, ko je ravno nedelja!«

Tako sem ji odgovoril moško in srčno. Brez odloga se spoprimeva. Precej sem spoznal, da je močnejša od mene. Bila pa je prehitra in je premalo pazila; zatorej sem ji izpodnesel nogo, ko je najmanj pričakovala. Posadil sem jo na travo, da je bilo veselje.

»Oj, ti skuta zelena!« zatogotila se je, ko je vstajala. »Rečem ti pa, nikoli bi te ne vzela, da me nisi vrgel. Pojdiva v hišo!«

Tam pri hlevu pa je stal hlapec Gašper in se je od radosti tolkel po kolenih.

»Marušica! Marušica! Ali te je vrgel? Ta nit te je vrgla! Takih pet na vsak prst, kakor si ti! Haha!«

Pograbila je poleno iz skladanice in planila proti njemu. In gotovo bi mu bila razbila lobanjo, da ni hlapec pobegnil v hlev ter se skril nji, ki je od srda kar trepetala. To je bila meni namenjena ženska!

»Pojdi v hišo, precej pridem za teboj!«

To rekši, trenila je z okleščkom po hlevnih vratih, da so kar zarožljala.

»Povem ti, da bi ga bila ubila, če bi mi ne bil ušel ta zajec! Le v hišo pojdi, samo preoblečem se, potem pa vse uredimo!«

Odšla je v gorenjo hišo. Bila je čedno opravljena, ali hotela se je obleči še lepše, ker ni bila samo močna, nego tudi nečimrna, zelo nečimrna! Stopim zopet v hišo, kjer je za mizo z zadovoljnim obrazom sedel moj oče. Bil je sam; stari Jernejec je bil ravnokar odrinil v klet, da zopet natoči vina. Starca sta hitro pila, in mojemu se je že videlo, da mu vince sili pod lasé.

»No, Miholca, ali si ogledal dekleta? Kako ti je všeč, in kaj praviš sedaj? Ni li pameten stari tvoj oče, fante?«

»Dekle ni napačno,« odgovorim mu, »kar pa imata s hlapcem, pa mi ni kaj všeč.«

»S kakšnim hlapcem?« začudi se oče.

In takrat sem mu vse povedal, kar sem bil začul in doživel tam zunaj na vrtu in dvorišču. Upal sem nekoliko, da se oče raztogoti in da me naloži na voziček in odpelje kakor blago, ki se ni hotelo prodati pri tej hiši. Pa nič takega! Stari Brentač je dvakrat ali recimo trikrat pogledal proti stropu, nekaj zamrmral, nato pa hitro izpil vino, kolikor ga je imel še v kupi pred sabo, in molčal. Ni me hotel naložiti na voziček, in tedaj sem se zavedel, da mi je Romovševa Polonica za vselej vzeta in izgubljena. In Jernejčevo Marušo, ki še dandanes tlači dneve mojega življenja, njo so takrat prikovali k meni, da nikdar in nikoli nisem mogel pretrgati teh verig! Bridki so taki spomini, in zatorej mi natočite vina, da si poplaknem suho grlo, ker sem vam itak povedal že mnogo lepega!«

Ko izprazni čašo, nadaljuje Miha takole:

»Skoro prinese Jernejec vina in ga s srečnim obrazom postavi na mizo.

»Jernej, ko si lazil za vinom, padla je muha v sok. Stvar le ne gre skupaj. Prehitel sem se, prijatelj, prehitel sem se!«

Tako se oglasi oče in dela na vso moč kisel obraz.

›Kako prehitel? Kaj prehitel?‹ zajeca Jernejec. ›Ali nista morda prišla v pošteno hišo?‹

›V pošteno hišo sva prišla! No, pa je Miha tam zunaj nekaj videl in gledal. Kaj bi ti pravil! Hlapec je, pa je mir besedi. Sam pa veš, da se kaj takega zelo nerado jemlje s sabo v zakon!‹

›Oj, ti preklicano dekle ti! Torej se niti danes ni mogla prikri-
vati! Takega otroka bi človek kar položil na klop in pretepel do
krvi! Tedaj še danes se ni prikrivala! Z otroki so križi, Jaka!‹

›Križi, Jernej, prav si povedal, veliki križi!‹ Tako mu pritrdi oče.

Nekaj časa se gledata v obraz in molčita. Nato deje Jernejec:
›Kaj bi mečkala to stvar! Ti si pameten, Jaka, jaz sem tudi pame-
ten. In dva pametna človeka si še nikdar nista delala zgage. Zato-
rej pravim in rečem: petsto še primaknem! Ná mojo roko, in Bog
daj srečo!‹

›Pametna beseda je to! In Bog daj srečo!‹

In tlesknila sta si v roko in takoj sta bila edina. Veselje je priki-
pelo do vrha, ko je vstopila še Marušica. In videti bi jo bili morali!
V laseh je imela za tri prste širok žametast trak in okrog vratu
najlepšo svilnato ruto. Bila je kakor oltar, kadar je ob največjih
praznikih največ cvetja na njem. Pravim vam, da ni bila nič na-
pačna. In ko je prišla v hišo še mati Jernejka ter postavila pred nas
pečene race in hleb belega kruha, otajala se je tudi meni duša, in
mislil sem si: Že Bog hoče, da jo moraš vzeti! – Pravijo, da Bog
vse prav naredi, kar naredi. Zatorej pa mislim, da tega zakona ni
napravil Bog, ker res ni bil prav narejen!

Pa sva se vendar vzela! In svatba je bila, kakor jih je malo v
dolini, in plesali smo in pili smo, in židane volje smo bili, da je bilo
kaj! Ko smo svatje stopili iz cerkve, stala je med drugimi gledalci
ob vaški brvi tudi Romovševa Polonica. In prav bleda je bila, in tik
nje je stal stari Romovš potrtega in skesanega obraza in bržkone

ga je pekla vest, da je s svojim jezikom napravil to svatovanje ter svojo hčer pahnil v nesrečo. Hudo mi je bilo, da sem moral pogledati proti Blegašu, da mi ni bilo treba gledati Romovševe Polonice in nje siromaštva! Ej, pa smo brezumni ljudje, kar nas je na svetu, in srečo odrivamo od sebe in sami silimo v nesrečo!

Dobil sem torej očetov dom in mlado in močno ženo. Ne bodem se pritoževal: dobra in pridna gospodinja je bila. In grabila in grabila je, kjer je mogla. – Za vsakim beličem je pogledala dvakrat, predno ga je pustila od hiše. In posle je ostro držala, da se jim ni godilo predobro in da niti za trenutek niso držali rok križem. Vsak čas jim je bila za petami in gorje, kogar je iztaknila na lenuški stezi. Ali jih je preslišal! Tudi mene je tiščala v škripcih, da se kar nisem ganil. Ali mislite, da sem smel kdaj v pivnico? Če sem le prestopil prag pri Prodovčevih, bila je kakor sapa za mano in prignala me je brez upora domov, tako da sem bil skoro po poroki v zasmeh vsi vasi! Dokler je živel oče, bilo je še nekoliko bolje. Pa je kaj skoro umrl, in odslej sem bil za pravega hlapca pri hiši! Vedno sem ji delal premalo, vedno se je premalo zaslužilo, povsod preveč zapravilo, povsod se je premalo prihranilo. Bila je groza, rečem vam, velika groza! –

Tiste dni je vse drlo v Ameriko, kjer se je dobro služilo in od koder se je pošiljalo mnogo denarja k nam. Kadar je kdo kaj poslal, moral sem čuti: »Ta je zopet poslal toliko in toliko.« In popisavala mi je, kako lahko bi odrinil tudi jaz čez morje ter služil lepega denarja, če bi ne bil tako len, da sedaj postopam brez dela. Vse se bode zajedlo, in na stare dni nam bode stradati in beračiti, ker prej vse snemo in poženemo. In čemú bi ne šel v Ameriko, ko bi ona lahko doma opravila in obdelala, česar je treba: »Vzel si močno ženo, ki se ne boji nikakega dela!« To mi je povedala stokrat in stokrat, in končno mi je bilo vsega preveč, in vdal sem se in odšel

v tuji svet, samo da sem imel mir. Tako lepo je sijalo sonce in tako čisto modro je bilo nebo, ko sem spomladanskega dne odhajal iz vasi. Pa sem le odšel, samo da sem imel mir! Ej, gospod Bog je moral tisti dan imeti usmiljenje z mano, tako sem bil siroten in zapuščen! Tik ceste zunaj vasi – saj veste, da sem moral hoditi peš – ondi je Polonica nekaj delala v zelenem grmičevju.

›Miha,‹ zaklicala je, ›ali moraš res v Ameriko? In doma imate toliko kruha, da vam ga preostaja. Oj, oj!‹

›Res grem,‹ odgovoril sem ji, in glas mi je zastajal v grlu, ›res grem, samo da imam mir pred svojo ženo!‹

›Ko bi bil mene vzel, lahko bi bil ostal doma!‹

›Sedaj se ne dá pomagati!‹

In odrinil sem dalje, naravnost po stezi, ki drži do Amerike! Tam sem ostal dve leti in pol, prijatelji, dve leti in pol. A doma sem imel plačano zemljo in dvajset glav lepe živine in vsega drugega v obilici! Pa sem se pehal v tujih zemljah in delal kakor zamorec, da nisem imel od življenja ničesar, prav ničesar! Zaslužil sem res, pa sem tudi od meseca do meseca dobival pisma, naj pošljem kaj denarja. In pošiljal sem, da se ga je končno nabral lep kup. Ko sem si mislil, da mora biti tudi ženi že zadosti, pospravil sem svoj zveženj in pobral kopita ter se potegnil čez sivo morje. Dve leti in pol sta minili, ko sem jesenskega večera zopet stal pred Brentačevo hišo ter sopel vase tisto voljno sapo, ki piha okrog naših hribov. Vesel sem bil in upal sem, da me bodo veseli tudi drugi. Pred hišo se mi vsili v pogled gostilniško znamenje, dolge rumene oblanice, viseče od strehe. Gostilno so si bili omislili vtem, in takoj mi je nekaj šinilo čez srce, da morda ne bode vse prav in vse v tistem redu, ki bodi pri hiši, katere gospodar je v Ameriki. – Mislim si, pa vstopim v pivnico, da vidim, kaj in kako.

Ni se mi bilo treba bati, da me kdo spozna. Delo in trud sta mi bila predrugačila lice, in prav zelo sem se bil postaral. Tudi sem sedaj nosil široko brado, in ker sem bil oblečen polovičnogospoko, ni me mogel spoznati nikdo. Tem manj, ker me ni nihče pričakoval. Nikomur nisem pisal, da pridem, ker sem vedel, da bi ženi ne bilo všeč, če pustim zaslužek ter pridem zopet lenobo past na dom. Hrabro torej vstopim ter sedem pri vratih k mizi, kjer je bilo precéj temačno. Pri drugi mizi je večerjala družina, in videlo se mi je, da je sedaj precéj poslov pri hiši. Prihitela je drobna dekla in me vprašala, ali hočem kaj piti. Ukažem vina in se delam, kakor bi bil tujec pod streho te hiše. Nikdo me ni spoznal in v miru sem srkal svojo kapljico. Tedaj so se odprla vrata pri sosedni sobi, in začul sem, da je nekdo ondi govoril z mojo ženo. Pri odprtih vratih pa sem ugledal nekaj, kar mi je takoj razgrela kri. Bilo je to nekaj majhnega – ali vendar sem čutil, kakor da je padlo nekaj stotov name. Tako me je potlačilo: bila je zibelka. In da nisem kar nič dvojil, zaječalo in zastokalo je nekaj v tej zibelki, in vsi veste, kaj stoka in ječi po zibelkah. ›Vraga!‹ pravim si, ›otroka imajo pri hiši, in jaz o vsem tem ne vem ničesar!‹ In že tedaj sem računal na prste, koliko let utegne in pravzaprav koliko jih sme imeti to otroče, da bi ne bilo kaj zmedenega. In taki računi, ljubi prijatelji, so nekaj čudnega, sosebnost takrat, če se vse lepo ne strinja in ne ujema! In računal sem in računal, in sam sveti Bog ve, da se ni hotelo vse ujemati in da se je počasi vse kuhalo po meni. Pa je bilo tudi vzroka dovolj! Komaj se zavem od prve začudenosti – in kdo bi se ne čudil, kadar je tako? – kar stopi iz izbe v hišo človek, in povem vam, bil sem omamljen, omočen, prav kakor bi me bila strela osmodila! Lepo rejen človek je bil to, in zdravje mu je kar cvetelo na licu. Napasen in spitan se mi je zdel kakor puran, ki se zakolje o binkošti. Vse je kazalo, da je temu človeku prav dobro

pod božjim soncem in da nima drugega dela, nego da si pase in redi trebušček! Oj, vsi tisti božji služabniki, katere praznujemo v dan vseh svetnikov, vsi so mi priča, kako slabo pa se je godilo meni pod tujim obnebjem in pri tujih ljudeh! Ali ves ta čas se je paslo to človeče, kakor se pase zajec na mladem žitu! In kdo, mislite, kdo je bil? Nihče drug nego Gašper, ki je prej za hlapca služil v Podsteni, ali sedaj je bil hlapec in gospodar pri moji ženi in na zemlji, katero je bil stari oče priskopušil in prištedil zame. Mislim, da sem vam povedal vse, kar je treba vedeti. Če sedaj vsega ne vidite, pa ste slepci! Pa mislim, da vidite vse in da se čudite z mano, ker nisem pograbil po svetlem nožu, ki je ležal pred mano na mizi, in da nisem hlapcu Gašperju tega noža potisnil pod rebra! Pa sem se krotil, ker moja ura še ni bila prišla.

Oni pa je prav oblastno hodil po hiši ter zapovedaval in razkladal družini, kaj in kako se bode delalo jutri.

›Da ne bodete spali,‹ končal je, ›to vam povem! Lenuhov ne trpim pri hiši, to veste!‹

Rekši je odrinil bržkone spat, dasi je bilo še zgodaj in dasi je bilo še mnogo opravila v hlevu.

Na vse to sem moral vstati. Ko stopim na luč, spozna me volar Tone in zakriči: ›Jojmene! Oče je prišel iz Amerike!‹

›Oče Gašper so pa sedaj na suhem!‹ zasmije se hlapec Tine.

Jezen stopim v izbo, kjer je tekla zibelka. Ona je sedela tik postelje in bila vsa prepadena. Čula je bila besede, ki jih je izgovorila družina, in kdo bi se ne prestrašil, če je tako in tako! Pa se je skoro ojunačila in vprašala osorno: ›Torej si res doma in še pisal nisi in denarja tudi nisi prinesel?‹

›Res sem prišel in vprašam te, kaj je tole tukaj?‹

›Kaj? Otrok! Saj vendar vidiš!‹

›Pa kje se je dobil ta otrok?‹

›Kako vprašuješ! Kakor bi oženjeni ljudje ne smeli imeti otrok!
Lepa je ta!‹

›No, pa vendar, koliko let ima to otroče?‹

›Koliko let ima? Dve ali kaj takega!‹

Kaj sem hotel! Takisto osatasto me je gledala, da sem rajši umolknil. Vrnem se v hišo, kjer je družina tičala okrog peči ter se šepetaje razgovarjala o mojem prihodu.

›Pokliči hlapca!‹ rečem dekli.

›Ali Gašperja?‹ vpraša.

›Gašperja!‹

›Tine in ti, Tone,‹ pravim hlapcema, ›pripravita se nekoliko! Ali vesta, kako se vrže človek, nadležen človek, čez prag, če ga ne marajo v hiši?‹

›Jaz bi že vedel!‹ zasmee se Tine, in malone do ušes se mu odpró usta.

›Tudi jaz sem že nekaj slišal o tem!‹ zakliče Tone.

›Ali mi bodeta pomagala?‹

›Saj komaj čakava!‹ odgovorita oba.

Takrat pa je prihrul v sobo poštenjak Gašper; ves je bil razljučen.

›Kakšen vrag pa že zopet preganja to umazano družino? Še žival ima rada mir, kadar hoče spati, in vi ga ne privoščite poštenemu človeku! Kaj je zopet?‹

›Le mirno, Gašper!‹ izpregovorim jaz.

›Kdo pa si ti, potepenec?‹ zarenči name. ›Kdo je dovolil, da smejo taki ljudje ostajati čez noč?‹

›Tine in Tone, ali sta pripravljena?‹

Oba odgovorita: ›Pripravljena sva!‹

›Poprimimo torej!‹

In planili smo po njem, in prišel je v pravi vrtinec, tako smo ga pehali in suvali po veži.

›Sedaj veš, da je prišel oče iz Amerike!‹ zakriči volar.

›In sedaj tudi veš, da se ne kuhajo več žganci zate v Brentačevi hiši!‹ Tako zakriči hlapec Tine.

In vrtili in sukali smo ga, da se mu je moralo vrteti v glavi. Pričetkom je rjul in klel. Nato pa je hipoma utihnil, ker je gotovo spoznal mene, hišnega gospodarja. In privrtili in prisukali smo ga do vežnih vrat in tam smo mu prav izdatno pomagali, da je čimprej prišel na nočni zrak. Za njim pa smo zaloputnili in zapahnili vrata, ali óni v temi je molčal in niti glasu ni dal od sebe, kakor miš v cerkvi. Drugo jutro pa ga ni bilo nikjer in izginil je kakor slana pred soncem. Vidite, tako je bila prišla moja ura!

Ko sem se povrnil k ženi, bila se je le-tá zaprla v svojo izbo in na moje klicanje se ni niti oglasila niti ni odprla. Tudi prav! Kar sva si imela povedati, povedala sva si lahko drugi dan. Spal sem torej prvo noč v senu na hlevu in dobro bi bil spal, da nisem imel sitnih sanj, v katerih me je tlačila prav huda mora. In ta mora je imela podobo težke železne zibeli, in na tleh pod njo sem ležal jaz, a na meni se je neprestano zibala težka, železna zibelka. In to ni šala, ljubi prijatelji!

In morila me je skrb, pa se nisem upal vprašati pri ljudeh, da bi se mi ne bili smejali, saj veste, kako je! Kaj bi iztikal okrog, mislim si, stopim h gospodu, tam imajo krstne spise, tam zveš najlaže, kako in kaj! Na večer – sram me je bilo – priklatil sem se v župnišče in hitro – da bi me nikdo ne bil opazil – blisknil po stopnicah navzgor, kjer je stanoval gospod Jurij. Dober gospod je bil, in radi smo ga imeli, dasi je bil časih osorne besede. Po hodniku je hodil tisti večer in pušil iz velike pipe, da se je vse kadilo okrog njega.

›Kaj bode dobrega, Brentač?‹ vpraša me.

›Nič dobrega, gospod Jurij!‹ odgovorim mu. ›Morda dobim kaj dobrega tu pri vas!‹

›Pa se laže dobi kaj slabega nego kaj dobrega!‹

In gospod se je prav prijazno nasmejal, tako da sem mu precej na vso moč zaupal.

›Česa torej želiš, Brentač?‹

Pogledal sem v strop in odgovoril: ›Nekaj obljub sem napravil v Ameriki, in to bi rad poravnal, ker nečem biti svojemu gospodu Bogu ničesar dolžan, ko je že vendar tako težko, če je človek ljudem dolžan!‹

Poravnala sva tisto, in gospod Jurij mi pravi: ›Lahko noč!‹

Pa nisem odšel, zopet sem pogledal proti stropu in dejal: ›Nekaj bi še rad zvedel, če vas ne nadlegujem! Otroka imam –!‹

›Otroka imaš,‹ odreže se gospod Jurij in izpušča goste oblake dima okrog svojega lica; ›otroka imaš, Miha, in božji dar je vsak otrok, Miha, ker je nedolžna živalca, s katero moramo biti usmiljeni!‹

›Nič ne rečem,‹ odgovorim nato, ›vse je prav in pošteno, kar govorite, gospod Jurij. No, pa bi vendarle rad vedel, koliko let ima moje otroče, ker sem bil v Ameriki, ko je prišlo na svet, in to mi povejte!‹

›Ljuba duša,‹ začudi se gospod Jurij, ›kje bi ti na pamet povedal kaj takega! Saj vendar veš, koliko otrok imam vsako leto v fari!‹

›Pa krstno knjigo odprite!‹

›Prav rad bi jo odprl, pa je nimam doma. Milostivi škof so pisali, da moram dati vse stare krstne knjige iznova prevezati. In tudi naše vežejo sedaj v Ljubljani. Ko jih nazaj dobim, pa te takoj pokličem, Miha. In vse natanko pregledava, pa bodeš videl, da je vse v najlepšem redu, ker bi kaj drugega jaz nikakor ne bil hotel zapisati v knjigo!‹

Praznih rok sem moral odriniti. Ali verujte mi, pol leta sem hodil pozneje vsako nedeljo h gospodu, ali je že prišla knjiga iz Ljubljane. Toda še vedno so jo vezali v mestu, in gospod Jurij mi ni mogel odgovoriti natančno in vestno, dočim so sosedge dobivali spiske iz krstne knjige, kadar so jih le hoteli. Gospod je imel dobro voljo in zaradi hišnega mojega miru je menil, da je najbolje, če tavam v temi. Pa sem videl vse natanko in nič več nisem hodil vpraševat po krstni knjigi!

Imeti nekaj, kar ni tvoje, kar pa ima vendar ves svet za tvoje, to je huda, peklenska reč. In nobena pamet vam nič ne pomaga, in vsaka stvar vam je zoprna, in ves svet je tak, da bi človek najrajši pljuval nanj! Skratka: vrag je, in kaj bi vam pravil, saj veste, da sem že vinjen, ker sem vam pravil vse to in pripovedoval! Kdo bi delal, če mu kukavica kuka okrog ogla! In res, opustil sem vsako delo ter zahajal rajši v pivnice, kjer se je točilo vino. To pa to, vino je edino zdravilo, katero je ustvarjeno za take ljudi! Kar nam je Bog vzel na óni strani, pa nam daje na tej strani! In pili smo ga, da je bila cela miza mokra! Če je prišla ona po mé, pa sem jo sprejel z besedo in s pestjo, da ji je hitro pošlo veselje laziti za mano. Doma se je potem maščevala in prav pošteno me je večkrat preklestila, ko sem bil vinjen ter se ji nisem mogel braniti. Prve čase mi je bilo to nekaj nenavadnega, pozneje pa sem se privadil ter si mislil: Le tepi, jaz bodem pa pil. In pričel se je napravljati dolg, iz hlevov je ginila živina, poslopja so prihajala nekam umazana in raztrgana, ker jih ni nikdo popravljaj. In da se ni prodal gruntec, morala se je ona umikati s svojo doto, in konec je bil, da jih je bilo toliko pred doto, da le-tá ni bila nič več vredna! Nekaj časa se je mašilo in mašilo, potlej pa je vse skupaj padlo na kup, in moral sem z Brentačevine, kjer so sedaj tuji ljudje! Tisti dan, ko smo šli od hiše, pa

sem živel malone prav tako veselo in zadovoljno kakor tisti večer,
ko sem Gašperčka pri vežnih vratih metal na dvorišče!

Kaj sem hotel drugače. Čemú pa bi stradal, ker nimam svojih
otrok!

To je moj zakon!« –

In žalostni Miha je pulil mah iz zemlje in škripal z zobmi in
solze je točil, ker je bil vinjen in nesrečen.

Drugo jutro pa smo imeli prekrasen lov, in dva petelina sta pa-
dla z veje, kjer sta pela zaljubljeno pesem. Ljubezen nam je vsem v
pogubo, tako živali kakor človeku! –

